

Bakalářská práce

Politické procesy 50. let – kauza Oskar Krause a spol.

Studijní program:

B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Zeměpis se zaměřením na vzdělávání

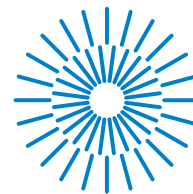
Autor práce:

Anna Krečová

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.
Katedra historie

Liberec 2025

Zadání bakalářské práce

Politické procesy 50. let – kauza Oskar Krause a spol.

<i>Jméno a příjmení:</i>	Anna Krečová
<i>Osobní číslo:</i>	P22000208
<i>Studijní program:</i>	B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Dějepis se zaměřením na vzdělávání Zeměpis se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2023/2024

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce rekonstruuje na základě analýzy pramenů (zejména z Archivu bezpečnostních složek, Národního archivu) a jejich syntézy a komparaci s poznatky z odborné literatury jeden z politických procesů 50. let 20. století. Konkrétně se jedná o kauzu Oskara Krauseho, který byl Státním soudem 14. 6. 1950 v Nymburce odsouzen na doživotí za velezradu a špionáž. Společně s ním bylo odsouzeno 8 dalších osob.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

1. PRAMENY

Archiv bezpečnostních služeb

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

Národní archiv

2. LITERATURA

BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 16. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. ISBN 978-80-86621-27-2.

KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7.

PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1.

ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0.

VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena; BABKA, Lukáš a KIPEŤOVÁ, Monika. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl I.–III. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8–10. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003–2004

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání práce:

18. dubna 2024

Předpokládaný termín odevzdání:

19. dubna 2025

L.S.

doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.
garant studijního programu

V Liberci dne 18. dubna 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, bez kterých by tato bakalářská práce nevznikla. Především děkuji své vedoucí bakalářské práce Mgr. Kateřině Portmann, Ph. D. za její cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnovala po celou dobu vzniku mé bakalářské práce. Velké poděkování patří také zaměstnancům Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu za ochotu a vstřícnost při poskytování archivních materiálů. Zvláštní poděkování věnuji své rodině a blízkým za podporu, pochopení a motivaci po celou dobu mého studia.

Anna Krečová

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na regionální politický proces známý jako „Akce Nymburk“, který se odehrál na přelomu 40. a 50. let 20. století v Československu. Práce analyzuje konkrétní případ Oskara Krause a dalších obviněných osob, přičemž klade důraz na vyšetřovací metody StB, roli „agenta-provokátéra“ a kontext politických perzekucí této doby. Prostřednictvím detailní analýzy pramenů a komparace z nich zjištěných informací s poznatky uvedenými v odborné literatuře, práce rekonstruuje způsob, jakým byly uměle vytvářeny protistátní skupiny a jak fungoval mechanismus na výrobu politických procesů. Cílem je přispět k hlubšímu pochopení politických represí v Československu během tzv. zakladatelského období režimu.

Klíčová slova: politické procesy, „Akce Nymburk“, Státní bezpečnost, agent-provokátér, Oskar Krause a spol., Státní soud Praha, Nejvyšší soud Praha, 50. léta 20. století

Annotation

This bachelor thesis focuses on the regional political process known as „The Nymburk Action“, which took place at the turn of the 1940s and 1950s in Czechoslovakia. The thesis analyzes the specific case of Oskar Kraus and other accused persons, emphasizing the StB's investigative methods, the role of the „agent provocateur“, and the context of political persecution of the time. Through a detailed analysis of the sources and a comparison of the information obtained from them with the findings presented in the literature, the thesis reconstructs the way in which anti-state groups were artificially created and how the mechanism for producing political trials worked. The aim is to contribute to a deeper understanding of political repression in Czechoslovakia during the so-called founding period of the regime.

Keywords: political trials, „The Nymburk Action“, State Security, agent-provocateur, Oskar Krause and co., The State Court in Prague, The Supreme Court in Prague, 1950s

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	12
1 Kritika pramenů a literatury	14
1.1 Kritika pramenů	14
1.2 Kritika literatury	16
2 Politické procesy a perzekuce v 50. letech	19
3 „Akce Nymburk“	23
3.1 Obvinění v „Akci Nymburk“	27
3.2 Zatčení a vazba	39
3.3 Obžaloba a rozsudek	41
3.4 Pachatelé	53
3.5 Výkon trestu	70
3.6 Amnestie a rehabilitace	79
4 Závěr	90
Použité prameny a literatura	93
Archivní prameny	93
Tištěné prameny	93
Dobový tisk	94
Zákony	94
Literatura	94
Internetové zdroje	98
Přílohy	103

Seznam použitých zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
arch. č.	archivní číslo
CIC	Counter Intelligence Corps (Protišpionážní sbor)
cit.	citováno
CO ČSSR	Civilní obrana Československé republiky
č.	číslo
č. j.	číslo jednací
čl.	článek
čp.	číslo popisné
ČSA	Československá aerolinie
ČSD	Československé státní dráhy
ČSL	Československá strana lidová
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
Dr.	doktor
FMZV	Federální ministerstvo zahraničních věcí
front. voják	Frontový voják
Ing.	inženýr
I. S.	I. stupně

JUDr.	doktor práv
Kč	Koruna československá
Kg	kilo
Km	kilometr
KPR	Kancelář prezidenta republiky
KRN I. S.	Krajský národní výbor I. stupně
KSA	Krajské sdružení advokátů
KSČ	Komunistická strana Československá
KS MV	Krajská správa ministerstva vnitra
KU	Krajský úřad
KV StB	Krajské velitelství Státní bezpečnosti
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MV	Ministerstvo vnitra
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NA	Národní archiv
NB	Národní bezpečnost
NDR	Německá demokratická republika
nezprac.	nezpracováno
NPT	Nápravně pracovní tábor
NSR	Německá spolková republika

odb.	odbor
odd.	oddělení
odst.	odstavec
ONV	Okresní národní výbor
OO MV	Okresní oddělení ministerstva vnitra
O–StB	Oddělení Státní bezpečnosti
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
písm.	písmeno
prof.	Profesor
PŠP	Právnická škola pracujících
reg. č.	registrační číslo
resp.	respektive
roz.	Rozená
RSŠ	Rok stranického školení
Sb.	sbírky
SNB	Sbor národní bezpečnosti
spol.	společnost
SProk	Státní prokuratura
Sp. zn.	spisová značka
SSNV	Správa Sboru nápravné výchovy

SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
StS	Státní soud
SVS	Sbor vězeňské stráže
TNP	Tábor nucené práce
TPT	Trestanecké pracovní tábory
tr. ř.	Trestního řádu
TS	Tajný spolupracovník
Tzn.	to znamená
Tzv.	takzvaný
ÚNZ	Ústav národního zdraví
ÚPŠ KSČ	Ústředně politická škola Komunistické strany Československa
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
vid.	viděno
VKR	Vojenská kontrarozvědka
vr. stržm.	Vrchní strážmistr
zák.	zákon

Úvod

Politické procesy 50. let představují jednu z nejtemnějších kapitol moderních dějin Československa. Byly nástrojem komunistické moci, jejichž účelem nebylo pouze „potrestání“ domnělých odpůrců režimu, ale především upevnění autority Komunistické strany Československa a vyvolání strachu ve společnosti. V dnešní době máme rozsáhlé možnosti, díky kterým si můžeme utvořit jasnou představu o tom, jakým způsobem politické procesy probíhaly. Existuje mnoho prací od historiků a historiček, kteří se tímto obdobím zabývají a také vydané paměti odsouzených v rámci politických procesů. V minulosti se literatura věnovala spíše celorepublikovým kauzám, ale dnes se můžeme v odborné literatuře mnoho dozvědět i o regionálních procesech. Dalším zdrojem informací o politických procesech jsou bakalářské a diplomové práce, ve kterých studenti rekonstruují jednotlivé kauzy.

Takovýmto zdrojem může být i má bakalářská práce, která se zaměřuje na jeden konkrétní regionální proces označovaný jako „Akce Nymburk“. V rámci této kauzy bylo zatčeno 18 osob a následně 9 osob bylo Státním soudem v červnu 1950 odsouzeno k trestu odnětí svobody v rozmezí od 18 měsíců až po doživotí. Práce je první, která kauzu takto detailně analyzuje. Výzkum byl založen na analýze pramenů z Archivu bezpečnostních složek (ABS), Národního archivu (NA) a komparaci s poznatky z odborné literatury.

V rámci mé bakalářské práce jsem se snažila ukázat, jakým způsobem Státní bezpečnost (StB) vytvářela obraz ilegální protistátní skupiny prostřednictvím agentů-provokatérů a jak se i na lokální úrovni odehrávaly procesy, které svým charakterem odpovídaly metodám používaným při známých monstrprocesech. „Akce Nymburk“ slouží jako důkaz toho, že politické procesy nebyly výsadou velkých měst nebo celostátní politiky, ale zasahovaly i do běžného života v menších regionech.

Práce je rozdělena do dvou tematických kapitol, které jsou dále děleny na podkapitoly a postupně čtenáře seznamují s historickým kontextem, samotným průběhem kauzy Oskar Krause a spol. i jeho následky. První kapitola slouží jako obecný úvod do problematiky politických procesů v poválečném Československu. Věnuje se jednotlivým článkům mechanismu na výrobu politických procesů, kterými byly instituce komunistické strany, StB a justiční orgány. Druhá kapitola „Akce Nymburk“ je stěžejní

částí práce a je rozdělena do několika podkapitol. V této kapitole je představena údajná protistátní činnost, tak jak ji prezentovala tehdejší státní moc. V podkapitole „Obvinění v Akci Nymburk“ jsou představeny jednotlivé osoby, které byly součástí kauzy Oskar Krause a spol. Podkapitola „Zatčení a vazba“ popisuje průběh zatýkání jednotlivých aktérů a jejich následné držení ve vyšetřovací vazbě. V podkapitole „Obžaloba a rozsudek“ je analyzován průběh vyšetřování, trestní oznámení podané Státní prokuraturou, průběh soudního líčení u Státního soudu a jeho rozsudek a také odvolání k Nejvyššímu soudu. Do této kapitoly je zahrnut i popis vyšetřovacích metod StB, které byly velmi často fyzicky i psychicky velmi tvrdé. Další podkapitola „Výkon trestu“ se zabývá jednotlivými věznicemi a pracovními tábory do kterých byli odsouzení v rámci výkonu trestu umístováni. Jsou zde popsány i pokusy o odvolací řízení a žádosti o milost, které pravidelně podávaly příbuzní odsouzených. Podkapitola „Amnestie a rehabilitace“ se věnuje několika amnestiím, které komunistická moc od svého nástupu vyhlásila. Dále se také věnuje utváření jednotlivých rehabilitačních komisí a jejich činnosti. Přináší také pohled na pozdější osudy odsouzených, jakým způsobem se dostali na svobodu a jejich snaha o soudní rehabilitaci. Závěrečná podkapitola „Pachatelé“ je věnována některým vyšetřovatelům a členům justice, kteří se na kauze Oskar Krause a spol. podíleli.

Cílem této práce je na základě archivních materiálů a literatury rekonstruovat průběh této kauzy, poukázat na mechanismy, které vedly k zatčení a obvinění jednotlivců, a zasadit tento proces do širšího rámce politických represí v poválečném Československu.

1 Kritika pramenů a literatury

1.1 Kritika pramenů

Prameny, které se staly zdrojem pro mou bakalářskou práci pocházejí ze státní provenience. Je důležité je studovat kriticky, jelikož materiály vytvořené StB a justičními orgány mohou obsahovat vykonstruovaná fakta či obvinění, která nemusela odpovídat realitě. Například výpovědi obviněných byly často vynucené formou fyzického a psychického nátlaku. Z tohoto důvodu je důležité porovnávat informace získané z těchto pramenů spolu s literaturou.

Pro mou práci byly stěžejní materiály uloženy v Národním archivu Praha. Z tohoto archivu jsem získala soudní spis z provenience Státního soudu v Praze s označením Or I/III 37/50¹, který je uložen ve fondu Státní soud (StS) Praha. Z tohoto spisu jsem získala tyto materiály: obžalobu, protokol o hlavním líčení u Státního soudu, rozsudek Státního soudu, posudky znalců z oboru vojenského a politického zpravodajství, odvolání k Nejvyššímu soudu, rozsudek Nejvyššího soudu, žádosti o udělení milosti, informace o rehabilitačních řízeních. Pro doplnění informací výše zmíněných oblastí jsem využila spis s označením PSt I 138/50², který je uložen ve fondu Státní prokuratury (SProk). Dalšími důležitými pramennými zdroji byly osobní vězeňské spisy, které jsou uchovány ve fondu Správa Sboru nápravné výchovy (SSNV).³ Z těchto spisů jsem získala základní informace o odsouzených, které byly uvedeny v dotazníku, který museli ručně vyplnit, o výkonu trestu jednotlivých osob, posudcích a kázeňských trestech. V těchto spisech jsou také uloženy přijímací listy vězňů a protokoly o osobní prohlídce.

Zásadní roli pro mou práci sehrály i spisy z Archivu bezpečnostních složek (ABS). Jednalo se o materiály ze sbírky Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V). Vyšetřovací spis ke kauze Oskara Krause má označení V-5404 MV.⁴ Z tohoto spisu jsem získala materiály, které mi byly přínosné k popisu průběhu vyšetřování. Spis obsahuje zejména výpovědi obžalovaných, protokoly o zatčení, domovní a osobní prohlídce a také záznamy o jednotlivých schůzkách „agenta provokatéra“ s obviněnými. Dále v tomto

¹ Národní archiv (dále NA), fond Státní soud Praha (dále StS), Praha, spisová značka Or I/III 37/50, nezpracováno.

² NA, fond Státní prokuratura Praha (dále SProk), Praha, spisová značka PSt I 138/50, nezpracováno.

³ NA, fond Správa Sboru nápravné výchovy (SSNV), Praha – osobní spis nezprac.

⁴ Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

spisu je uloženo trestní oznámení a závěrečná zpráva vyšetřování. V ABS jsou také uloženy personální spisy⁵, které mi sloužily jako stěžejní zdroj pro popisy vyšetřovatelů. K popisu jednotlivých vyšetřovatelů jsem využila také spisy z fondu Bezpečnostní spisy po roce 1945⁶, Kádrové rozkazy⁷, Osobní evidenční karty příslušníků ministerstva vnitra⁸, Správa rozvědky SNB⁹ a Svazky tajných spolupracovníků.¹⁰

Kromě výše zmíněných institucí jsem se také obrátila na Archiv Kanceláře prezidenta republiky se snahou získat materiály týkající se žádostí o milost. Jan Kutílek mě informoval, že je v tomto archivu uložena žádost o milost pro Rudolfa Čapka, kterou podala jeho matka, Terezie Čapková. Spis s milostí Rudolfa Čapka se nachází ve fondu KPR, T (tajné) a má označení T 4539/54, k. 97.¹¹ Milosti k dalším osobám kauzy se v tomto archivu nenacházely.

Vedle archivních dokumentů byla práce obohacena i o tištěné prameny, především vzpomínkovou knihou Oskara Leo Krauseho – *Snad jsem nezabloudil*.¹² Tato osobní výpověď přináší cenný subjektivní pohled na události, které formálně popisují archivní záznamy. I přes možné zkreslení způsobené časovým odstupem je tento text důležitým dokladem o zkušenosti politického vězně s represivním aparátem. Další tištěný pramen, který jsem využila zejména pro charakteristiku ženského vězenství je kniha Dagmar Šimkové, *Byly jsme tam taky*.¹³

Při zpracování této bakalářské práce jsem chtěla také využít dobový tisk a z toho důvodu jsem se obrátila s žádostí na Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Bohužel tato snaha se nesešla s úspěchem a byla jsem vyrozuměna, že ze sledovaného období se žádný tisk nedochoval.

⁵ ABS, fond Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra (dále MV).

⁶ ABS, fond Bezpečnostní spisy po roce 1945 (304).

⁷ ABS, fond Kádrové rozkazy, KRN I. S.

⁸ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV.

⁹ ABS, fond správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky).

¹⁰ ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS).

¹¹ Archiv kanceláře prezidenta republiky, Praha, fond KPR, T (tajné), T 4539/54, k. 97

¹² KRAUSE, Oskar Leo. *Snad jsem nezabloudil: vzpomínky na posledních 60 let*. Pfaříkon: Rosch Verlag, 2008. ISBN 3-908022-40-1.

¹³ ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. 7. vyd. Praha: Monika Le Fay, 2015. ISBN 978-80-905589-1-5

1.2 Kritika literatury

K nejdůležitějším zdrojům odborné literatury, které mi posloužily k získání přehledu v problematice politických procesů 50. let 20. st., bych uvedla především knihy Karla Kaplana. Zejména kniha *Komunistický režim a politické procesy v Československu*.¹⁴ V rámci literatury věnující se politickým procesům 50. let v Československu nelze opomenout publikaci Markéty Filla *Kryslíčková „teroristická skupina“: Poválečný Liberec a následky nepovedeného atentátu*, která patří k neaktuálnějším pracím zabývajícím se tímto obdobím. Ačkoliv tato bakalářská práce přímo z jejích závěrů nečerpá, jedná se o významný příspěvek k porozumění mechanismům politických represí na regionální úrovni.

Pro charakteristiku činnosti StB jsem využila publikace *Nebezpečná bezpečnost*¹⁵ od Karla Kaplana. Karel Kaplan se společně s Derekem Patonem zabýval také sovětskými poradci v Československu. Potřebné informace k této problematice jsem získala z jejich knihy *Sovětské poradce v Československu 1949–1956*.¹⁶ O tom, jak fungovala Československá justice v „zakladatelském období“ jsem se dozvěděla z dokumentů *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech, díl I.–II.*¹⁷ Tuto publikaci zpracovali J. Vorel, A. Šimánková, L. Babka a M. Kipeťová.

Informace o jednotlivých věznicích a výkonech trestu odsouzených v rámci politických procesů jsem získala z publikace *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*.¹⁸ Informace o pracovních táborech jsem doplnila poznatky z knihy Jiřího Padevěta, *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*.¹⁹ Informace o československém vězeňství po roce 1948 lze nalézt také v *Dvě studie*

¹⁴ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

¹⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7.

¹⁶ KAPLAN, Karel a PATON, Derek. *Sovětské poradce v Československu 1949–1956*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Sv. 14. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-26-9.

¹⁷ VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena; BABKA, Lukáš a KIPETŮVÁ, Monika. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I.–II. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8–10. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003–2004. ISBN 80-86621-03-0/80-86621-05-7.

¹⁸ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1.

¹⁹ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-2977-5.

o československém vězeňství 1948–1989²⁰ od Prokopa Tomka nebo v publikaci Dušana Janáka: *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955*.²¹ Pro charakterizování ženského vězenství jsem použila publikaci Tomáše Bursíka, *Ztratily jsme mnoho času–Ale ne sebe!: životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*.²²

V otázce amnestií mi byla užitečná publikace *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*.²³ K charakterizování některých aspektů soudních rehabilitací mi byla přínosná publikace *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*²⁴ od Tomáše Bursíka a Jaroslava Pažouta. Od téže editorské dvojice mi pomohla i kniha *Třídni (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989*²⁵, kterou jsem využila pro charakterizování několika aspektů politických procesů.

Využila jsem také některé diplomové práce věnující se konkrétním případům politických procesů 50. let. Čerpala jsem z diplomové práce Kateřiny Novotné²⁶, která se zabývala procesem se semilskou ilegální skupinou Otakar Vrbenský a spol. Dále jsem využila diplomové práce Zuzany Cilerové²⁷, která se zabývala procesem svého pradědečka, Vlastimila Svárovského. Přínosná mi byla také bakalářská práce Veroniky Brejchové, která se zabývala politickým procesem se skupinou MAPÁŽ.²⁸ Informace

²⁰ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 3. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001. ISBN 80-902885-0-2.

²¹ JANÁK, Dušan. *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955: sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.-29.11.2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0974*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2001. ISBN 80-86224-28-7.

²² BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času – Ale ne sebe!: životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 15. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006. ISBN 80-86621-25-1.

²³ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3.

²⁴ BURSÍK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav, eds. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. ISBN 978-80-7516-006-5.

²⁵ BURSÍK, Tomáš; PORTMANN, Kateřina a VILÍMEK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Třídni (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020. ISBN 978-80-88292-60-9.

²⁶ NOVOTNÁ, Kateřina. *Politické procesy 50. let – kauza Otakar Vrbenský a spol.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2024.

²⁷ CILEROVÁ, Zuzana. *Politické procesy 50. let. Případ Vlastimila Svárovského*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2024.

²⁸ BREJCHOVÁ, Veronika. *Politické procesy s členy tzv. protistátní skupiny MAPÁŽ (1949–1950)*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2015.

ohledně rezidentur v Berlíně a ve Vídni jsem čerpala z disertační práce Markéty Filla²⁹ (roz. Těthalové) a diplomové práce Ondřeje Huberta.³⁰

Některé informace pro mou bakalářskou práci jsem čerpala z rozhovorů a pořadů Českého rozhlasu.³¹ Využila jsem jich zejména pro charakterizování osoby Oskara L. Krauseho. Kompletní seznam použité literatury a pramenů je uveden na konci práce.

²⁹ TĚTHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022.

³⁰ HUBERT, Ondra. *Činnost vídeňské rezidentury československé rozvědky do roku 1955, sonda do vývoje čl. Rozvědné služby v letech 1945–1955*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno, 2014.

³¹ HANUŠ, Miloš. *Komplikovaný život politického vězně Oskara Krauseho*. Český rozhlas, 2022 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/komplikovany-zivot-politickeho-vezne-oskara-krauseho-8717914>, ŽANTOVSKÁ, Kristina. *Oskar Leo Krause*. Český rozhlas, 2008 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné: <https://vltava.rozhlas.cz/oskar-leo-krause-5113608>

2 Politické procesy a perzekuce v 50. letech

Politické procesy v Československu na konci 40. a začátku 50. let se staly předmětem zájmu mnoha domácích i zahraničních autorů a autorek.³² Toto téma je velmi oblíbené také mezi studenty a studentkami, kteří si jej často volí jako téma svých závěrečných prací. Domnívám se, že důvodem je nejen rozsáhlý počet politických procesů, ale i skutečnost, že o mnoha z nich veřejnost dodnes neví a pravda zůstává ukryta v archivech. Cílem této kapitoly je nastínit vývoj politické situace vedoucí k převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948 a přiblížit mechanismy, jimiž režim následně prosazoval svou moc prostřednictvím politických soudních procesů.

Komunisté se již v poválečných letech systematicky zajišťovali vliv nad klíčovými institucemi, zejména bezpečnostními složkami.³³ Již Košický vládní program z jara 1945 přitom ukazoval, že osvobození Československa neznamenal návrat k prvorepublikovému demokratickému právnímu systému.³⁴ V tomto kontextu došlo k řadě politických, hospodářských a právních změn, které zasáhly i trestní politiku, zaměřující se na potrestání válečných zločinců a kolaborantů.³⁵ V letech 1945–1948 byly všechny legálně existující strany zapojeny do Národní fronty. Tímto krokem byla výrazně omezena volná soutěž politických sil.³⁶ Po únoru 1948 komunisté kladli důraz na to, aby byla rychle dokončena nová ústava, díky které by měli bezkonkurenční pozici.³⁷ Podstata nové ústavy spočívala v principu jednotné lidové moci, zlidovění soudní moci a ve změně hospodářského systému, tak aby byl pro „všechny“.³⁸ Následně během léta a podzimu

³² BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 7.

³³ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 9–10.

³⁴ BURSÍK, Tomáš; PORTMANN, Kateřina a VILÍMEK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020. ISBN 978-80-88292-60-9. S. 10.

³⁵ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 22.

³⁶ BURSÍK, Tomáš; PORTMANN, Kateřina a VILÍMEK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020. ISBN 978-80-88292-60-9. S. 10.

³⁷ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945–1989*. Praha: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6. S. 74.

³⁸ BURSÍK, Tomáš; PORTMANN, Kateřina a VILÍMEK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020. ISBN 978-80-88292-60-9. S. 12

1948 byla dokončena přestavba politického mechanismu v Československu a tím byla veškerá moc v rukou členů ÚV KSČ a jeho sekretariátu.³⁹

Politické procesy sloužili jako nástroj k prosazování politických cílů, přičemž měly za úkol nejen potrestat, odstranit či izolovat nepohodlné osoby, ale také vyvolat strach ve společnosti. Všechny politické procesy a perzekuce byly zdůvodněny třídní ideologií, která nejen ospravedlňovala perzekuce, ale také vyzývala k dalším represím proti nepřátelům režimu.⁴⁰

Politické procesy měly svou specifickou historii, která zahrnovala různé fáze. Mezi ně patřilo „zakladatelské období režimu“ v letech 1948–1954, „období pomalé a mírné liberalizace“ v letech 1957–1968 a období „normalizace“ v letech 1970–1989. Každé z těchto období bylo dále členěno na konkrétní etapy.⁴¹ V „zakladatelském období režimu“ komunističtí vůdci vytvořili základní struktury nového režimu, který způsobil zásadní a široce rozsáhlé změny v politické, ekonomické, sociální a kulturní sféře. Tyto změny ovlivňovaly veškeré aspekty společenského života a postihovaly všechny občany, rodiny a jejich příbuzné, jednotlivce.⁴²

Motivy perzekuce byly různé a zahrnovaly politické názory, bývalé členství v nekomunistických stranách, náboženskou víru, příslušnost k národnostním menšinám nebo jiným národům, osobní vztahy s těmi, kteří byli režimu nepohodlní, odpor proti zemědělským družstvům, nebo činnost v zájmových organizacích, jako byl Sokol a Junák.⁴³ Politická perzekuce nebyla ojedinělým jevem, který by jen tak zmizel. Stala se nástrojem komunistické moci a rozšiřovala se v různé formy a stupně.⁴⁴ Režim se vyznačoval tím, že neustále zdokonaloval své metody perzekuce. Tento proces vedl k vytvoření mechanismu na výrobu politických procesů.⁴⁵

³⁹ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945–1989*. Praha: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6. S. 114

⁴⁰ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 46–47.

⁴¹ Tamtéž, s. 48.

⁴² KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948–1953: zakladatelské období komunistického režimu. 2. část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25700-3. S. 5.

⁴³ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 23.

⁴⁴ Tamtéž, s. 10.

⁴⁵ Tamtéž, s. 36.

Prvním článkem mechanismu na výrobu politických procesů byly instituce komunistické strany, včetně jejich vedoucích orgánů⁴⁶ a různých komisí, které figurovaly hlavně v počáteční a závěrečné fázi výroby politických procesů.⁴⁷ Údernou mocí komunistického režimu byla jednoznačně Státní bezpečnost, která se dopouštěla nepředstavitelné míry nezákonností.⁴⁸ Sami pracovníci StB považovali za svůj úkol realizovat požadavky komunistické strany a plnit pokyny vedoucích funkcionářů.⁴⁹ V závěrečné fázi politických procesů se zapojily justiční orgány⁵⁰ Politické procesy lze rozdělit do různých kategorií podle jejich rozsahu a politických cílů. Regionální politické procesy, zaměřené na jednotlivce nebo malé skupiny, měly za úkol potvrdit správnost politiky komunistické moci a probíhaly především v menších městech. Celostátní procesy, zaměřené na širší politické účely, sloužily nejen k potvrzení politiky komunistického režimu, ale také k vytvoření atmosféry strachu a upevnění moci ve společnosti. Monstrprocesy byly zvláštním druhem celostátních procesů, jejichž cílem bylo šokovat společnost, vyvolat hněv a ukázat politickou sílu. Angažovanost StB byla v těchto procesech nejvyšší a výroba monstrprocesů se řídila přísnými pravidly, včetně obžaloby na těžké zločiny a rozvětvené organizace s propojením na cizí mocnosti.⁵¹ Mezi nejznámější československé monstrprocesy patřily soudy s církevními představiteli, s tzv. vedením záškodnického spiknutí (Milada Horáková a spol.) a s tzv. vedením protistátního spikleneckého centra (Rudolf Slánský a spol.). Soudní přelíčení, ať už se konala v soudních síních, velkých sálech nebo závodních jídelnách, byla často zinscenována jako divadelní představení, probíhající podle pečlivě připraveného scénáře a za účasti vybraného obecnstva. Veřejné procesy a monstrprocesy skončily v roce 1953. Poslední monstrproces Slánský a spol. se uskutečnil na konci roku 1952. Komunisté však pokračovali v represích a následné procesy, které navazovaly na proces se Slánskými, probíhaly i v roce 1954.⁵²

⁴⁶ Politický sekretariát, sekretariát ÚV KSČ, Komise stranické kontroly

⁴⁷ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 167.

⁴⁸ SCHOVÁNEK, Radek a ČERNÁ, Aneta. *Zrůdy STB*. INFO.CZ, 6. publikace. V Praze: CMI News, 2022. ISBN 978-80-908344-1-5. S. 18.

⁴⁹ DOUBEK, Bohumil a KAPLAN, Karel. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. ISBN 80-902885-8-8. S. 13.

⁵⁰ Státní prokuratura, Státní soud a krajské soudy, Nejvyšší soud a ministerstvo spravedlnosti

⁵¹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 242.

⁵² KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7, S. 43–44.

Po celou dobu vlády komunistické strany v Československu hrály politické procesy klíčovou roli v represivních opatřeních.⁵³ Je však důležité si uvědomit, že politické procesy nejsou pouze československým tématem, ale probíhaly v širším mezinárodním kontextu studené války i v dalších zemích sovětského bloku.⁵⁴

Komunistická justice nejdříve soudila obžalované za protistátní činy podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923. Podle tohoto zákona bylo odsouzeno 5187 osob.⁵⁵ Od října 1948 platil nový zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231. Podle tohoto zákona bylo odsouzeno 26 079 osob.⁵⁶ Od srpna 1950 do začátku ledna 1962 se trestné činy politické povahy soudily podle trestního zákona č. 86. Podle tohoto zákona bylo odsouzeno 106 049 osob.⁵⁷ Nejvíce trestných činů projednal Státní soud, který působil od října 1948 do konce roku 1952.⁵⁸ V rámci politických procesů bylo k trestu smrti odsouzeno 232 osob. V roce 2024 vyšla v koedici Ústavu pro studium totalitních režimů a Nakladatelství Academia rozsáhlá kolektivní monografie *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu*. Ve čtyřech svazcích této monografie jsou zmapovány doposud známe kauzy popravených z politických důvodů.⁵⁹ Na základě § 2 zákona č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci bylo v celém Československu rehabilitováno 255 339 osob.⁶⁰ Toto číslo lze tedy považovat za spodní hranici počtu obětí, která je statisticky prokazatelná.

⁵³ VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena; BABKA, Lukáš a KIPETOVÁ, Monika. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8–10. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003–2004. ISBN 80-86621-05-7. S. 217.

⁵⁴ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 16.

⁵⁵ GEBAUER František, et al. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Statistický přehled*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, Sv. 12. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-24-2. S. 86.

⁵⁶ Tamtéž, s. 117.

⁵⁷ Tamtéž s. 172.

⁵⁸ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 38.

⁵⁹ Ústav pro studium totalitních režimů. *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu 1948–1989*. 2025, [online]. [vid. 11. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/historicka-temata/dokumentace-popravenych-politicke-duvody-48-89/>

⁶⁰ GEBAUER František, et al. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Statistický přehled*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, Sv. 12. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-24-2. S. 60.

3 „Akce Nymburk“

V této kapitole neusiluji o popis reálné činnosti odsouzené skupiny, nýbrž o rekonstrukci její trestné činnosti tak, jak ji představovala tehdejší státní moc. Tuto kapitolu vypracovávám na základě analýzy vyšetřovacích a soudních spisů a materiálů uložených v Archivu bezpečnostních složek a Národním archivu. Považuji za důležité upozornit na to, že v 50. letech nebylo v mnoha případech úkolem vyšetřovatelů objasnit reálný stav trestné činnosti zatčených osob, ale získat za každou cenu usvědčující důkazy, které by následně vedly k odsouzení obviněných. I z tohoto důvodu byla při realizaci „Akce Nymburk“ využita postava „agenta-provokátéra“. Co bylo úkolem tzv. agenta-provokátéra popisuje publicista a přední znalec perzekuce 50. let Luděk Navara v pořadu, Jak to bylo doopravdy: *„Velmi často se na někoho, kdo měl nějakou odbojovou zkušenost nebo byl považován třeba jen za potencionálně nebezpečného pro tehdejší režim, tak se nakontaktoval někdo s určitou legendou, nabídl mu třeba přechod přes železnou oponu na západ, nabídl mu spolupráci při odbojové činnosti, kontakty v zahraničí.“*⁶¹ Zmiňovaným „agentem-provokátérem“ byl příslušník StB Adolf Kotous, který vystupoval pod pseudonymem Kamil Svoboda. Více k osobě Adolfa Kotouse píší v kapitole *Pachatelé*.

Kauza Oskar Krause a spol. je ve spisech StB označována jako „Akce Nymburk“. Toto označení získala na základě toho, že odsouzení pochází z Nymburka nebo z jeho nejbližšího okolí a údajná protistátní činnost se měla odehrávat právě na území Nymburka. Pozornost StB obrátila k Nymburku osoba Josefa Plzáka, který byl od počátku srpna roku 1949 v hledáčku StB, jelikož byl „agentem-chodcem“ americké vojenské rozvědky CIC.⁶² Období převzetí moci komunisty v únoru 1948, lze chápat také jako zahájení protikomunistického odboje. V Československu se protikomunistický odboj označoval jako „třetí“. Jeho činnost spočívala v aktivních ozbrojených, zpravodajských nebo sabotážních akcích v období let 1948–1956. StB chytila přes 4 tisíce osob, které se podílely na zpravodajských akcích jako kurýři, organizátoři v zahraničí a pomocníci na území Československa. Asi 250 kurýrů bylo odsouzeno k dlouholetým

⁶¹ CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. *Mezi nejzrůdnější agendy StB patřilo vytváření protistátních provokatérů. Zřejmě se inspirovali gestapem, naznačuje publicista*. Český rozhlas, 2023 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/mezi-nejzrudenjsi-agendy-stb-patrilo-vytvareni-protistatnich-provokateru-zrejme-8906247>

⁶² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – Vyhodnocení.

trestům vězení, 19 jich bylo popraveno a nejméně 7 jich zemřelo na hranicích.⁶³ V terminologii StB byli kurýři označováni jako „agenti-chodci“. Lidově demokratickým režimem byly tyto osoby označovány za diverzanty, vrahy a teroristy. Kurýři byli často získáváni v uprchlických táborech. Postupně absolvovali kurzy v rámci, kterých se měli zdokonalit ve všech potřebných znalostech a dovednostech. Dostali potřebné vybavení pro přechod hranic a pohyb v terénu. Mezi takovéto vybavení patřily např. peníze a falešné doklady. Činnost kurýřů spočívala v převádění osob přes hranice, v získávání osob pro spolupráci, ale také přenášely do Československa různé vzkazy, instrukce, vysílací stanice a letáky.⁶⁴ Plzákova spolupráce s CIC spočívala ve zpravodajské činnosti, získávat zprávy z oblasti těžkého průmyslu, jáchymovských uranových dolů, plzeňské Škodovky a o vojenských objektech. Všechny osoby, se kterými přišel do styku byly buď sledovány, nebo přímo zatčeny a následně obviněny z protistátní činnosti. Sám Josef Plzák byl v Lounech dne 24. října 1949 odsouzen Státním soudem za velezradu, vyzvědačství a vraždu k trestu smrti a 7. ledna 1950 byl popraven ve věznici Pankrác.⁶⁵ Manželé Krauseovi pravidelně navštěvovali Cheb, kde byl vězněn jejich jediný syn Oskar Leo Krause, který se po únoru 1948 neúspěšně pokusil přejít státní hranice. Během návštěv se také stavovali u jejich známé z Nymburka, Jarmily Bauerové. Právě během jedné takovéto návštěvy se Zdenka Krauseová seznámila s Josefem Plzákem.⁶⁶ O tomto setkání napsal sám Oskar Leo Krause ve své knize, *Snad jsem nezabloudil*: „*V té době za mnou do Chebu často jezdila máma a marně se snažila vydobýt si povolení k návštěvě. I ona viděla, že naděje na propuštění je mizivá. Seznámila se ovšem se záhadným týpkem, který ji slíbil, že mě z basy dostane, a máma mu, představte si, opatřila zbraně.*“⁶⁷ Během první návštěvy v Nymburce, Plzák žádal od Krauseho informace o dílnách ČSD a snímky seřadovacího nádraží v Nymburce. Dohodnou si mezi sebou heslo „OKS 2414“, s dotazem „máte tu radiolampu“, kdyby se místo Plzáka dostavil někdo jiný, aby mu Krause mohl důvěřovat. O týden později přijíždí do Nymburka „agent-provokatér“, který se vydává za spolupracovníka Plzáka a prokazuje se právě smluveným heslem. Postup a činnost „agenta-provokatéra“ můžeme sledovat díky záznamům jednotlivých schůzek,

⁶³ TOMEK, Prokop. *Na frontě studené války – Československo 1948–1956: výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-14-4. S. 7.

⁶⁴ Tamtéž, s. 51.

⁶⁵ PEJČOCH, Ivo a TOMEK, Prokop. *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Cheb: Svět křídel, 2010. ISBN 978-80-86808-88-8. S. 253–257.

⁶⁶ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – Vyhodnocení.

⁶⁷ KRAUSE, Oskar Leo. *Snad jsem nezabloudil: vzpomínky na posledních 60 let*. Pfäffikon: Rosch Verlag, 2008. ISBN 3-908022-40-1.

které se odehrály mezi 10. srpnem a 5. říjnem 1949. Tyto záznamy schůzek jsou uloženy v ABS.⁶⁸

Nejen osoba Josefa Plzáka pomohla StB nalézt v Nymburce „třídní nepřátele“, ale také skutečnost, že ve městě byla dosti vlivná národně socialistická strana a také sokolské hnutí. Právě v letech 1949–1950 spatřovala KSČ největší ohrožení svého mocenského monopolu v nekomunistických stranách. Únoroví vítězové se ihned po uchopení moci snažili přesvědčit celou společnost o oprávněnosti státního převratu v roce 1948.⁶⁹ Od roku 1949 proto rostl počet odsouzených bývalých stranických funkcionářů, který v červnu 1950 vyvrcholil monstrprocesem s Miladou Horákovou a spol. Většina obviněných osob v této kauze byla členy národně socialistické strany a zejména výraznou osobou byl již zmiňovaný Oskar Leo Krause, jelikož před svým zatčením plnil funkci krajského tajemníka mladých národních socialistů a politického tajemníka na okrese Dubá, Doksy a Štětí.⁷⁰

Jak tedy StB prezentovala „protistátní skupinu“ okolo Oskara Krause a její údajnou protistátní činnost. Skupina byla označena za neorganizovanou ilegální skupinu, bez konkrétních úkolů, bývalých členů strany národních socialistů, kteří byli skoro všichni členy jezdeckého odboru Sokola v Nymburce, kde se údajně scházeli.⁷¹ Do čela „protistátní skupiny“ byl dosazen Oskar Krause, jelikož jako první navázal kontakt s Josefem Plzákem, kterému za pomoci Vlastimila Krejčího obstaral pistoli. Vlastimil Krejčí byl kamarádem syna manželů Krauseových a krajský vedoucí mládeže bývalé národně socialistické strany. Potřebnou zbraň pro Josefa Plzáka získal Vlastimil Krejčí od Rudolfa Čapka. Do Chebu zbraň dopravila Zdenka Krauseová.⁷² Plzák později Krausemu obstaral spojení s ilegální organizací teroristů v Lounech. Později byl Oskar Krause hlavním prostředníkem mezi „agentem provokatérem“ a dalšími osobami.⁷³ Adolf Kotous pod svým pseudonymem Kamil Svoboda žádal Krauseho o obstarání dalších zbraní pro ilegální organizaci, snímky seřaďovací nádraží a vysílací stanici. Krause se obrátil s žádostí o pomoc na Krejčího, který do činnosti zasvětil Bohumila

⁶⁸ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – Vyhodnocení.

⁶⁹ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 53.

⁷⁰ ŽANTOVSKÁ, Kristina. *Oskar Leo Krause*. Český rozhlas [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/oskar-leo-krause-5113608>

⁷¹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – Akce Nymburk.

⁷² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – Vyhodnocení.

⁷³ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – Nymburk poznatky.

Nováka a Jiřího Jandu, zaměstnance Tesly Praha, vlastníčího vysílačku, nebo schopného ji sestavit. Dále byl Krause požádán o obstarání trhavin. Jejich dodání měl v plánu vyjednat u Josefa Vodhánila. Dále bylo plánováno vyloupení skladiště donaritu u firmy Lanna v Nymburce, jehož plánek měl obstarat již zmiňovaný Bohumil Novák, který byl v této firmě zaměstnán. Po 14 dnech od první návštěvy se Plzák dostavil ke Krausemu podruhé. Převzal si negativ seřaďovacího nádraží v Nymburce, který na žádost Krejčího pořídil Miloš Duchan, účetní firmy Betona. Plzák se při této schůzce svěřil, že měl přestřelku s příslušníky SNB v Lounech a jednoho zastřelil. Do činnosti ilegální skupiny se zapojil také Václav Vozáb, žádostí přednesenou Novákovi, aby poskytl informace nějakému ilegálnímu pracovníkovi z Prahy o uskladněném donaritu. Vlastimil Krejčí mimo vylíčené trestné činnosti ve skupině Krauseho, projednával už před tím úmysl založit ilegální organizaci v Poděbradech napojením na ilegální organizaci Ladislava Stočese.⁷⁴ V pokračování ve spolupráci se Stočesem mu bylo zabráněno jen díky zatčení samotného Stočese.⁷⁵

Na základě studia archivních materiálů mohu konstatovat, že tuto skupinu lze označit za odbojovou. Někteří její členové skutečně vyvíjeli aktivní činnost směřující proti režimu. Tato iniciativa byla však poměrně brzy narušena působením „agenta-provokátéra“, který postupně skupinu zcela ovládl a vytvořil její konečnou podobu. Další fungování skupiny již bylo z větší části řízeno zvenčí a výsledkem cílené provokace.

V rámci mého bádání jsem se pokoušela zjistit, jestli se nejedná o tzv. okrajový proces na kauzu Milady Horákové. Po procesu s Miladou Horákovou a spol. StB pokračovala v přípravě procesů následných, v jejich terminologii „okrajových“. Těmito procesy chtěli dovést své velké dílo, největší politický proces v Československu. Více jak 600 odsouzených bylo třízeno do skupin a pro tyto skupiny byla určována krajská a okresní města, ve kterých bude zasedat Státní soud. Návrh na uskutečnění těchto procesů obdržela bezpečnostní komise ÚV KSČ již 28. června 1950. Navrhováno bylo celkem 31 politických procesů, nakonec jich proběhlo 35. Během nich Státní prokuratura žalovala 639 osob, Státní soud udělil 10 trestů smrti, 48 odsouzení na doživotí a další

⁷⁴ Ladislav Stočes se narodil 9. 1. 1922 v Lázních Běláhrad. Pracoval jako účetní. Dne 21. 10. 1949 byl Státním soudem v Praze odsouzen na doživotí za jeho protistátní činnost. Tato činnost dle StB spočívala v tom, že v době od dubna 1948 do května 1949 se nejdříve domluvil se Stanislavem Ouředníkem, že vybuduje ilegální organizaci, která bude pracovat proti lidově demokratickému zřízení. V rámci své činnosti vydávali ilegální časopis „Plamen“. In: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-401 MV.

⁷⁵ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – Vyhodnocení.

tresty vězení, které by v celku trvaly 7830 let.⁷⁶ Po bližším zkoumání jsem dospěla k závěru, že kauza Oskar Krause a spol. mezi tzv. okrajové procesy nepatří, jelikož v době, kdy byl předložen návrh na uskutečnění těchto procesů, byli již členové skupiny v rámci svého procesu odsouzeni a ve výkonu trestu.

3.1 Obvinění v „Akci Nymburk“

V této kapitole bych ráda představila jednotlivé osobnosti kauzy, kterou se zabývá tato práce. V kauze bylo zatčeno 18 osob a z nich bylo 9 osob později odsouzeno v nymburské sokolovně. Informace o jednotlivých osobách jsem čerpala z jejich osobních vězeňských spisů, které jsou uloženy v Národním archivu. Tyto spisy obsahují dotazníky, které museli vlastnoručně vyplnit. Z důvodu nečitelnosti některých dotazníků nebo z důvodu jejich stručnosti jsem informace k představení jednotlivých osob čerpala také ze zápisů o výpovědi, kde vyslýchaný vždy na začátek uvedl informace o sobě. Jednotlivé výpovědi jsou uloženy ve vyšetřovacím spise StB v Archivu bezpečnostních složek.

Rodina Krauseových

Oskar Krause se narodil 2. listopadu 1900 v Plavech jako syn úředníka Josefa Krause a jeho manželky Marie roz. Daníčkové. Měl také dva sourozence. Jeho sestra se provdala za Josefa Šilhana a bydlela v Praze v Tomkově ulici. Bratr bydlel v Nové Pace. Oskar Krause absolvoval 2 třídy obecné školy s jazykem českým a 6 tříd obecné školy s jazykem německým ve Svárově, kde byl otec zaměstnán u firmy Libich. Po vchození školy se začal vyučovat v Železném Brodě strojním zámečnickem. Tam se také vyučil a po vyučení pracoval v Železném Brodě ještě asi půl roku. V roce 1918 byl odveden a nastoupil na vojnu do rakouské armády. V roce 1919 se vrátil z vojny a pracoval nějaký čas v Mrklasově šroubárně v Železném Brodě. V roce 1920 nastoupil jako zámečnick v dílnách v Nymburce a byl zde zaměstnán až do jeho zatčení. Politicky organizován byl od roku 1923 do roku 1948 ve straně národně socialistické.⁷⁷

V roce 1926 se oženil se Zdenkou Krauseovou, která se narodila 29. září 1903 v Nymburce jako dcera strojířvece ČSD Josefa Lebdušky a jeho manželky Anny

⁷⁶ KAPLAN, Karel. *Největší politický proces "M. Horáková a spol."*. 2. vyd. Knihy dokumenty (Doplňk), sv. 5. Brno: Doplňk, 1996. ISBN 80-85765-58-6. S. 170–171.

⁷⁷ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi Oskar Krause.

roz. Kašparové. Absolvovala 5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské a 1 třídu německé školy. Po ukončení studií musela pomáhat v domácnosti, jelikož její matka byla nemocná. Za první republiky nebyla politicky organizována. Až od roku 1945 do února roku 1948 byla politicky organizována ve straně národně socialistické. Manželům Krauseovým se dne 12. září 1926 narodil syn Oskar Leo.⁷⁸ Společně bydleli v Nádražní ulici čp. 400 v Nymburce.

V roce 1923 začal Oskar L. Krause chodit do školy v Nymburce, kde vychodil 5 tříd obecné školy. V Nymburce nastoupil také na reálné gymnázium, kam chodil jen do kvinty a svá studia dokončil v Praze v roce 1946. Dne 1. září 1946 nastoupil jako úředník strany národně socialistické v Mladé Boleslavi, kde setrval do března 1947. Z Mladé Boleslavi byl přeložen na okres Dubá, kde pracoval od 1. ledna 1948 do února 1948 jako tajemník⁷⁹ Od publicisty Miloše Hanuše, který představuje život Oskara L. Krauseho v dokumentu *Komplikovaný život politického vězně Oskara Krauseho*, se lze dozvědět toto: „*Oskar Krause vyrůstal v Nymburské rodině, která byla hrdá na příslušnost k železničářskému stavu, např. děda Lebduška byl jako vyhlášený strojvedoucí pověřen řízením soupravy s vagonem prezidenta Masaryka a otec mladého Oskara také pracoval na železnici. Gymnazista Oskar Krause však v rodinné tradici pokračovat nemínil, chtěl po válce studovat práva, jenomže do jeho života vstoupila politika.*“⁸⁰ Dne 7. srpna 1948 byl zadržen u obce Pomezí nad Ohří v okrese Cheb při neúspěšném pokusu přejít státní hranici.⁸¹ Po čtyřech měsících vazby dostal Oskar Leo Krause za nedovolený přechod hranic jen čtrnáct dní. Prokurátor se však odvolal a Oskar Leo Krause byl nucen zůstat ve vazbě až do odvolacího řízení. Jednoho dne při cestě do dolu Medard se jeho spoluvězni pokusili o útěk, při kterém byl postřelen velitel závodní milice. Oskar Leo Krause do tohoto plánu nebyl zasvěcen, jelikož měl být za několik dní propuštěn na svobodu. Tato událost však znamenala to, že při přelíčení v Sokolově si Oskar Leo Krause vyslechl rozsudek dalších 5 let odnětí svobody, jelikož mu nezapočítali ten rok, který už strávil ve vyšetřovací vazbě.⁸² Takto hovořil sám Oskar Leo Krause o době svého pobytu ve vězení a po svém propuštění: „*Po nezdařeném útěku jsem měl nadále trvalé bydliště ve věznici*

⁷⁸ NA, fond SSNV, Praha – Zdenka Krauseová, os. spis, nezprac.

⁷⁹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Oskar L. Krause.

⁸⁰ HANUŠ, Miloš. *Komplikovaný život politického vězně Oskara Krauseho*. Český rozhlas, 2022 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/komplikovany-zivot-politickeho-vezne-oskara-krauseho-8717914>

⁸¹ Ve spise je obec označena svým německým názvem Mühlbach.

⁸² KRAUSE, Oskar Leo. *Snad jsem nezabloudil: vzpomínky na posledních 60 let*. Pfäffikon: Rosch Verlag, 2008. ISBN 3-908022-40-1.

v Chebu. Hned jsem byl nasazen na pracovní komando a lisoval jsem tam součástky pro jízdní kola Eska. Potom už jako dobrý pracovník jsem byl přeřazen do továrny Masy, továrna na přesné měřicí přístroje, tam jsem vyráběl metry plechový a pak mě odtamtud z trestu přeložili, protože jsem jich za směnu vyrobil moc, ale měřili metr deset. Takže jsem se stal havířem na dolu Medard v Sokolově. Jak jsem postupoval z okresní věznice do věznice na Pankráci a k soudu a pak jsem byl na Jáchymovských dolech, jako havíř, a poté jsem prošel různá zaměstnání až se mi podařilo s 20 lety zpožděním konečně uprchnout.⁸³ Po odpykání jeho trestu se dostal k cirkusu, ve kterém se později stal ředitelem. V roce 1969 se mu podařilo odejít do exilu ve Švýcarsku, kde spolupracoval s exilovými spolky, s rádiem Svobodná Evropa.⁸⁴ V roce 1972 v Pfäffikonu založil a provozoval uměleckou galerii ve které vystavoval díla československých exilových umělců. Galerie sloužila také jako kulturní středisko s možností společného setkání krajanů a švýcarského publika. Tato galerie existuje dodnes a provozuje ji Oskarova manželka, Alice Krause.⁸⁵

Vlastimil Krejčí

Vlastimil Krejčí se narodil 24. ledna 1926 v Nymburce jako syn úředníka cukrovaru Josefa Krejčího a jeho manželky Marie roz. Novákové. Absolvoval 5 tříd obecné školy, 8 tříd reálného gymnázia, které navštěvoval v Nymburce. Vysokou školu hospodářskou vychodil v Praze.⁸⁶ Vlastimil Krejčí ve své výpovědi uvádí, že v roce 1943 byl vyšetřován německými úřady, pro znehodnocení obrazu Adolfa Hitlera. Roku 1944 měl být opět vyšetřován za postoj proti Německu a bylo navrhováno, aby byl vyloučen ze školy. Vlastimil Krejčí uvádí, že k samotnému vyloučení nedošlo, protože ho kryli čeští profesori. V září roku 1944 byl údajně totálně nasazen k firmě Junkers-Cittwerke Semily, kde měl působit jako pomocný skladník. Později měl být přeřazen do Nymburka do cukrovaru, kde setrval asi dva měsíce. Po uplynutí dvou měsíců se opět vrátil do Semil, kde na něho bylo údajně podáno udání pro nadlehčování polským zaměstnancům, a čelil tak hrozbě převezení do kárného tábora. Zásahu na tom, že Krejčí nebyl převezen měl

⁸³ ŽANTOVSKÁ, Kristina. *Oskar Leo Krause*. Český rozhlas, 2008 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/oskar-leo-krause-5113608>

⁸⁴ ŘEHOUNEK, Jan. *Vzpomínka na politického vězně, cirkusáka a galeristu Oskara Krauseho*. Novinky.cz, 2018 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/vase-zpravy-vzpominka-na-politického-vezne-cirkusaka-a-galeristu-oskara-krauseho-40192971>

⁸⁵ KRAUSE, Alice. *Naše historie*. Galerie Krause, 2025 [online]. [vid. 11. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.galeriekrause.cz/aboutus.html>

⁸⁶ NA, fond SSNV, Praha – Vlastimil Krejčí, os. spis, nezprac.

prý ukrajinský závodní lékař, který dopomohl k tomu, aby byl předán úřadu práce v Nymburce. Úřad práce ho nasadil, jako člověka nemocného do nemocnice v Nymburce. Od této doby byl začleněn do ilegální skupiny tzv. Dispoziční Čety hasičského sboru⁸⁷, která podléhala přímo národnímu výboru. Společně s touto skupinou se zúčastnil květnového povstání a poté byl členem strážného praporu ONV. Po skončení druhé světové války si dodělal maturitu. V roce 1946 vstoupil do strany národně socialistické. V pozdější době se stal krajským vedoucím mládeže národních socialistů. 15. června 1948 složil státní zkoušku na vysoké škole obchodní v Praze. Před zatčením bydlel v Bočkově ulici čp. 354 v Nymburce.⁸⁸

Miloš Duchan

Miloš Duchan se narodil 8. února 1923 v Nymburce jako syn skladníka Zdeňka Duchana a jeho manželky Milady roz. Mokráčové. Jeho otec byl vyučen strojním zámečníkem, ale v době synova zatčení pracoval jako skladník ve firmě Betona. Absolvoval 5 tříd obecné školy, 4 třídy měšťanské a 4 roky obchodní akademie v Praze. Po absolvování akademie nastoupil Miloš Duchan v roce 1943 jako úředník Hospodářské záložny v Nymburce, kde setrval do roku 1945. Po konci druhé světové války nastoupil vojenskou presenční službu, která trvala do roku 1947. Poté se vrátil zpět do Hospodářské záložny, kde zůstal do roku 1948 a v témže roce byl přijat jako účetní k firmě Betona. Politicky organizován nebyl. Podával však přihlášku ke straně národně socialistické, legitimaci ale nedostal. Před zatčením bydlel v ulici Petra Bezruče čp. 1193 v Nymburce.⁸⁹

⁸⁷ Dispoziční četa v Nymburce byla složená převážně z mladých lidí, mezi nimi byli i členové nymburského skautského oddílu. Vedoucí druhého skautského oddílu, Otto Hamtil, zorganizoval protileteckou obranu u nymburského hasičského sboru. Ve vinných sklepech pod farou kostela sv. Jiljí organizoval výcvik skautů. Od Revolučního výboru měli zajištěné zbraně a střelivo. Skupina čítala přibližně dvacet členů a jejich náplní práce byla především zpravodajská činnost. In: STEIN, Ditta. *Němci nás brali jako terče na střelnici, vzpomíná skautský odbojář*. Novinky.cz, 7. 4. 2018 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-otakar-randak-druha-svetova-valka-odboj-nymburk-soveti-okupace-ceskoslovensko-skaut-skautin.A180327_154143_domaci_dtt Od začátku květnového povstání proti německé okupaci až do poloviny června 1945 plnila četa roli strážní jednotky u národního výboru v Nymburce. Zajišťovala také motocyklové a cyklistické spojení a podílela se na ochraně mostu přes řeku Labe. In: RANDÁK, Otakar. *Paměť národa* [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/randak-otakar-1926>

⁸⁸ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Vlastimil Krejčí.

⁸⁹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Miloš Duchan.

Josef Vodhánil

Josef Vodhánil se narodil 21. března 1896 v Jíkvi jako jediný syn pomocného stavebního dělníka Josefa Vodhánila a jeho manželky Kateřiny roz. Vršecké.⁹⁰ Absolvoval 8 tříd obecné školy a 3 třídy pokračovací průmyslové. Po vychození školy se v roce 1910 začal v Praze učit lakýrnickému řemeslu. V roce 1915, v 19 letech, narukoval do Mladé Boleslavi a později do Liberce. Po rozpuštění tohoto pluku, v polovině roku 1915, byl přiřčen k sedmému zeměbranceckému pluku v Rumburku. Posléze byl jako front. voják v Haliči. V roce 1915 byl zajat a poslán do Ruska, odtud se navrátil v roce 1919 a byl povolán k vojsku. Rok poté se vrátil z vojenské služby a nastoupil k firmě, kde se vyučil. Do roku 1929 pracoval u různých firem, většinou na venkově. V roce 1929 nastoupil do dílen ČSD v Nymburce, kde do svého zatčení pracoval jako lakýrník.⁹¹ Oženil se s Emilií roz. Molavcovou se kterou má dceru Naděždu. Před svým zatčením byl organizován v Sokolské jednotě Nymburk. Před zatčením bydlel v Oskořínku čp. 156.⁹²

Václav Vozáb

Václav Vozáb se narodil 31. srpna 1897 v Milčicích jako jediný syn zeměděle Václava Vozába a jeho manželky Bohumily roz. Říhové. Absolvoval 5 tříd obecné školy v Milčicích, 4 třídy reálné školy v Jičíně a střední hospodářskou školu v Chrudimi. Po vychození těchto škol odešel na praxi do Netřebic, kde pracoval do roku 1923 jako vedoucí statku. Z Netřebic se vrátil zpět do Milčic, kde pracoval na otcově statku. Od smrti jeho otce v roce 1934 tento statek spravoval a živil svou matku. Za první republiky byl organizován ve straně agrární, až do jejího rozpuštění. Po osvobození v roce 1945 nevstoupil do žádné politické strany. Před zatčením bydlel v Milčicích čp. 48.⁹³

Bohumil Novák

Bohumil Novák se narodil 25. února 1927 v Nymburce jako syn majitele obchodu s ovocem a zeleninou Bohumila Nováka a jeho manželky Marie roz. Havlíčkové. Absolvoval 5 tříd obecné školy. Po vychození obecné školy se rozhodl pokračovat ve

⁹⁰ Na, fond SSNV, Praha – Josef Vodhánil, os. spis, nezprac.

⁹¹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Josef Vodhánil.

⁹² Na, fond SSNV, Praha – Josef Vodhánil, os. spis, nezprac.

⁹³ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Václav Vozáb.

školním vzdělávání a začal studovat na reálném gymnáziu v Nymburce. Po 4 letech byl následkem nacistické okupace ze školy vyloučen a odjel na obchodní školu do Prahy. Asi po roce byla tato škola uzavřena, načež si našel zaměstnání jako volontér v chemické laboratoři v Praze u prof. Ing. Josefa Kadlece, kde byl zaměstnán po dobu 14 měsíců. V této době odjel na léčení do ozdravovny do Bucku u Kladna, kde setrval asi 6 týdnů v léčení. Po navrácení z této ozdravovny nebyl uznán dosud práce schopný a z chemické laboratoře byl propuštěn. V roce 1944 byl následkem choroby asi 4 měsíce doma a podporován rodiči, a po této době si našel zaměstnání jako telefonista v okresní nemocnici v Nymburce. Zde byl asi čtvrt roku, a poté byl totálně nasazen na kopání zákopů v Nymburce, kde setrval až do revolučních dnů 1945. V tomto roce si podal žádost a vstoupil opět na reálné gymnázium v Nymburce, jako žák 7 třídy. V listopadu roku 1946 nastoupil na právnickou fakultu v Praze, odkud byl vyloučen dne 4. února 1949. Po vyloučení z fakulty se hlásil na úřadu práce, kde mu bylo doporučeno, aby začal manuálně pracovat jako pomocný dělník a za tímto účelem mu bylo poskytnuto místo u firmy Lanna. Od března roku 1949 byl veden u této firmy v řádném pracovním stavu, jako pomocný dělník až do svého zatčení. Politicky byl organizován od roku 1945 ve straně národně socialistické. Před zatčením bydlel v ulici 2. května čp. 73 v Nymburce.⁹⁴

Rudolf Čapek

Rudolf Čapek se narodil 17. července 1925 v Nymburce jako syn majitele kovářské dílny Rudolfa Čapka a jeho manželky Terezie roz. Noháčkové. Měl také sestru Marii, která se provdala za Markytána, úředníka v kolínském lihovaru. Absolvoval 5 tříd obecné školy a 4 třídy městské školy. Po vychození školy vstoupil do učení v jejich podniku. Po vyučení zůstal nadále v rodinném podniku, který v té době vedla jeho matka vdovským právem. Od roku 1945 byl členem strany lidové v Nymburce. V této straně zastával funkci jednatelskou v organizaci mládeže po dobu asi půl roku. Později žádnou funkci nezastával. Byl členem Sokolské jednoty v Nymburce, jízdního odboru této jednotky a do roku 1947 byl členem Junáka, načež nastoupil vojenskou presenční službu na dobu 5 měsíců. Před zatčením bydlel v ulici Malé Valy čp. 303 v Nymburce.⁹⁵

⁹⁴ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

⁹⁵ Tamtéž

Jiří Janda

Jiří Janda se narodil 13. února 1926 v Praze 12 jako syn úředníka Václava Jandy a jeho manželky Anny roz. Hallerové. Obecnou školu a 4 roky reálného gymnázia absolvoval v Nymburce, vyšší průmyslovou školu s maturitou absolvoval v Praze. Po absolvování školy byl 3 měsíce bez zaměstnání. Od 5. května 1945 do roku 1946 pracoval na městském rozhlase v Nymburce. Poté byl přijat do redakce měsíčníku Radio-amater, zde pracoval do roku 1947. Z důvodu nízkého platu se rozhodl odejít pracovat do továrny Tesla v Hloubětíně, kde byl zaměstnán do svého zatčení. Před únorem 1948 byl organizován ve straně národně socialistické. Před svým zatčením bydlel v ulici Nad Šutkou čp. 684 v Praze.⁹⁶

Josef Beneš

Josef Beneš se narodil 20. ledna 1922 v Nymburce. Josef Beneš absolvoval reálné gymnázium v Nymburce a poté obchodní akademii v Mladé Boleslavi, kde získal maturitu.⁹⁷ Na jaře roku 1948 nastoupil vojenskou prezenční službu. Po absolvování vojenské služby obstarával nákup a s tím související všechny formality pro holandský koncern, firmu Aspolia, která byla v té době největším holandským odběratelem československého textilního a různého drobného zboží jako výrobků Koh-I-Noor. Před svým zatčením byl společníkem firmy Polák a bydlel v ulici Nad Nuslemi čp. 6 v Praze.⁹⁸

Viktor Boháč

Viktor Boháč se narodil 16. října 1904 v Nymburce jako syn Viktora Boháče a jeho manželky Marie roz. Hezmanové. Měl jednoho bratra, Antonína. Oženil se s Boženou roz. Bernhartovou se kterou měl tři děti, Viktora, Boženu a Ivana. Od roku 1925 byl organizován v Československé straně socialistické.⁹⁹ Od roku 1945 mu byla svěřena funkce kontrolního referenta zemského národního výboru v Praze. V roce 1947 byl Viktor Boháč vyznamenám vojenskou medailí I. stupně a revoluční medailí za práci

⁹⁶ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

⁹⁷ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – trestní oznámení.

⁹⁸ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – žádost o povolení prohlídky Josefa Beneše očním lékařem.

⁹⁹ Tento název měla politická strana od října 1918 do roku 1926. Na mimořádném sjezdu v Brně v září roku 1926 byl schválen nový název strany – Československá strana národně socialistická. In: KOCIAN, Jiří. *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948: organizace, program, politika*. Knihy dokumenty. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-138-0. S. 19–22.

pro osvobození ČSR. Před svým zatčením byl zaměstnán jako úředník ústřední sociální pojišťovny v Praze. Dne 25. února 1948 byl vyšetřován na ředitelství SNB v Bartolomějské ulici v Praze za svou dosavadní politickou činnost, následně byl propuštěn. Před svým zatčením bydlel v Hálkově ulici čp. 1018 v Nymburce.¹⁰⁰

Jiří Budař

Jiří Budař se narodil 2. listopadu 1914 v Praze jako syn Františka Budaře a jeho manželky Marie roz. Noskové. Absolvoval obecnou školu v Praze, měšťanskou školu 2 roky a následně mistrovskou elektrotechnickou školu v Praze na Smíchově. Po dostudování absolvoval prezenční vojenskou službu, kde dosáhl hodnosti desátníka. Po vojně v roce 1939 nastoupil do firmy Tesla, kde byl zaměstnán až do svého zatčení jako technický úředník. Oženil se s Jiřinou roz. Kosovou se kterou měl 2 děti. Před svým zatčením bydlel v ulici Trojská čp. 41 v Praze-Kobylišy.¹⁰¹

Antonín Černý

Antonín Černý se narodil 3. června 1928 v obci Dolánky jako syn Františka Černého a jeho manželky Marie roz. Sedláčkové. Pochází z dělnické rodiny, ve které vyrůstal se svými čtyřmi sourozenci. Absolvoval obecnou školu v Březně a měšťanskou v Semčicích. Poté se začal učit zahradníkem u firmy Jan Vokal v Mladé Boleslavi, kde setrval po dobu dvou let. V roce 1945 se přestěhoval se svými rodiči do pohraničí do obce Pertholtice, kde se doučil u firmy Julius Maj. Po vyučení se přestěhoval do Nymburka, kde byl přijat do zahradního příručí u firmy Rajmanová Marie. V této firmě pracoval až do svého zatčení. Politicky nikdy nebyl organizován. Před svým zatčením bydlel v ulici Drahelického čp. 1298, Nymburk.¹⁰²

Karel Charvát

Karel Charvát se narodil 2. února 1915 v obci Moravské Křižánky jako syn rolníka Josefa Charváta a jeho manželky Josefy roz. Šilerové. Vyrůstal společně se šesti sourozenci. Absolvoval obecnou školu v Moravských Křižánkách a poté nastoupil na

¹⁰⁰ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – protokol, Viktor Boháč

¹⁰¹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Jiří Budař

¹⁰² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Antonín Černý.

učení strojního zámečnicka také v Moravských Křižánkách. Po vyučení pracoval až do roku 1937 v Pardubicích. V roce 1937 nastoupil na prezenční vojenskou službu k jezdeckému pluku č. 1 v Mostě. V roce 1939 odešel z vojenské služby do civilního zaměstnání a pracoval až do roku 1940 v Semtíně. Z této továrny byl pracovním úřadem nasazen na práci do německých dílen na pardubickém letišti. V těchto dílnách pracoval až do roku 1945. Při vypuknutí revoluce v roce 1945 narukoval do pohraničí Lanškrouna, odkud byl později přeložen do Prahy a z Prahy do přístavu Konstance v Rumunsku. V tomto přístavu jako voják vykonával vojenskou stráž při vykládání různého zboží. V prosinci 1945 se Karel Charvát navrátil do Prahy, kde byl propuštěn do civilního zaměstnání. Až do roku 1947 pracoval u firmy Auto-Praga v Pardubicích. Z této firmy odešel do pohraničí, kde si našel zaměstnání v národním podniku Frýba v Kateřinkách u Liberce. Od této firmy odešel v září roku 1949. Před svým zatčením byl zaměstnán ve firmě Podniky okresu Liberce. Jeho manželkou se stala Zdeňka roz. Válcová, která byla zaměstnána jako úřednice. Karel Charvát měl dceru Zdeňku, které v době jeho zatčení byly tři roky. Až do roku 1947 nebyl politicky organizován. V tomto roce si však podal přihlášku do strany KSČ. Před svým zatčením bydlel v Horním Růžodole čp. 115 v Liberci.¹⁰³

Václav Jiran

Václav Jiran se narodil 21. září 1891 ve Strukovicích nad Blanicí jako syn soustružníka Josefa a jeho manželky Marie roz. Hazukové. Vyrůstal se svými dvěma sourozenci, sestrou Blaženou a Růženou. Absolvoval obecnou školu ve Strukovicích nad Blanicí, poté se vyučil soustružníkem jako jeho otec. Po svém vyučení byl zaměstnán u svého otce, od kterého se roku 1926 osamostatnil a založil si maloobchod s výrobou prádla, který byl později přeměněn na opravnu prádla. V roce 1918 se oženil s Marií roz. Seberovou, která však po dvou letech manželství zemřela. Společně měli dvě dcery. V roce 1927 se Václav Jiran oženil podruhé se Zdenkou roz. Kabelkovou, která však v roce 1937 také zemřela. V roce 1946 vstoupil do strany národně socialistické z které vystoupil před únorem roku 1948. Před svým zatčením bydlel v Masarykově ulici čp. 955, Nymburk.¹⁰⁴

¹⁰³ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Karel Charvát

¹⁰⁴ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, Václav Jiran.

Jaroslav Košťál

Jaroslav Košťál se narodil 7. srpna 1927 v Nymburce jako syn Josefa a Slavomíry roz. Feitové. Před svým zatčením bydlel v Šafaříkově ulici čp. 1152, Nymburk. K této osobě více informací nemám, jelikož se ve spisech nenacházejí. V rámci „Akce Nymburk“ bylo na Jaroslava Košťála upozorněno při výslechu Vlastimila Krejčího, který ve své výpovědi uvádí, že zmiňovaný Jaroslav Košťál mu poskytnul náčrtek kolínské rafinerie. V době výslechu Vlastimila Krejčího si Jaroslav Košťál odbýval vojenskou prezenční službu v Písku, a tak prošetření této informace bylo předáno místnímu vojenskému útvaru.¹⁰⁵

František Stehlík

František Stehlík se narodil 13. září 1912 v Obodři jako syn rolníka Františka a Anny roz. Procházkové. Bratr Josef pracoval v Liberci jako vedoucí vodocestných záležitostí. František Stehlík absolvoval 5 tříd obecné školy a 4 třídy měšťanské školy v Benátkách nad Jizerou. Studoval také 4 roky Vyšší hospodářské školy a po jejím absolvování pracoval do roku 1937 u otce, který měl v nájmu statek. V prosinci 1937 si společně s manželkou, Zdenkou roz. Schreuerovou, zakoupili statek v Drahelicích. Společně se Zdenkou měli dvě děti, Františka a Zdenka. Od března roku 1948 byl organizován ve straně KSC. Před svým zatčením bydlel v Drahelicích čp. 19.¹⁰⁶

Josef Plzák

Josef Plzák se narodil 18. dubna 1920 v Chrástu u Plzně jako syn dělníka Františka a jeho manželky Růženy roz. Šindelářové. Jeho rodiče se později rozvedli a matka se znovu provdala. Lze předpokládat, že nelehké dětství z důvodu neuspořádaných rodinných poměrů mohlo ovlivnit jeho pozdější chování. Absolvoval 5 tříd obecné školy v Ejpovicích a 2 třídy měšťanské školy v Plzni. Ve svých výpovědích ohledně toho, kde se následně vyučil se neshoduje. Jednou tvrdí, že zahájil učení u firmy Slavík jako automechanik, ale nedokončil a přešel odtud k instalatérské firmě Konder

¹⁰⁵ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – šetření.

¹⁰⁶ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – zápis o výpovědi, František Stehlík.

u které získal výuční list. V jiné výpovědi ovšem tvrdí, že se vyučil řezníkem nebo kominíkem.

Již v mladém věku se dopouštěl krádeží a z toho důvodu byl již ve svých sedmnácti letech v roce 1937 poprvé odsouzen na 48 hodin. V roce 1938 byl znovu odsouzen, tentokrát na 4 měsíce. I během německé okupace byl několikrát vězněn. Po propuštění z výkonů trestu pracoval jako dělník u různých firem v Plzni. V září roku 1941 se oženil s Vlastou roz. Říhovou, která již měla čtyřletého syna. V roce 1942 se jim narodilo dítě, ale manželka Plzákovu kriminální činnost nesla těžce a manželství dospělo k rozvodu. Údajně byl v roce 1945 zatčen za vykrádání sklepů a vězněn ve věznici Gestapa v Terezíně¹⁰⁷, kde čekal na soud. Při květnových revolučních dnech údajně zneužil status terezínského vězně, aby se uplatnil v Revolučních gardách. V roce 1946 vstoupil do KSČ, ale dne 10. října 1946 byl Plzák zatčen příslušníky SNB za krádeže a z toho důvodu byl i z KSČ vyloučen. Při tomto výkonu trestu poprvé unikl z vězení. Později byl dopaden a trest si odpykával až do 1. dubna 1948. Dne 6. října 1948 společně se svým spoluvězněm, Josefem Winterem, uprchl Josef Plzák z pracovního nasazení v továrně na šrouby do Prahy. Zde pokračovali ve své kriminální činnosti. O několik týdnů později byl Josef Plzák umístěn do policejní vazby v Bartolomějské ulici, kde plánoval další útěk. Tento plán byl překažen, jelikož ho vyradil jeho spoluvězeň a Josef Plzák byl přemístěn do pankrácké věznice, odkud byl posléze eskortován do soudní věznice na Karlově náměstí. Odtud se Josefu Plzákovi podařilo 4. července 1949 uprchnout. Jeho cesta vedla do Chebu, kde plánoval opustit Československo.

Ze západní části Německa se už vrátil jako „agent-chodec“ amerických zpravodajských služeb. Při své práci spolupracoval např. i s organizací MAPÁŽ¹⁰⁸, která byla StB krátce po první Plzákově návštěvě rozkryta a zlikvidována. Dne 20. srpna 1949

¹⁰⁷ Údaj o Plzákově věznění se nachází v online databázi Malé pevnosti. In: LANGHAMEROVÁ, Miroslava a kol. *Věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín 1940–1945*. Památník Terezín, 2017 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/mp-plzak-josef>

¹⁰⁸ Politickým procesem s členy tzv. protistátní skupiny MAPÁŽ se zabývala Veronika Brejchová ve své bakalářské práci. Já zde o skupině uvádím pouze základní informace, aby si čtenář mohl udělat představu o tom, na základě čeho byl aktér „Akce Nymburk“, Josef Plzák, odsouzen. Skupina MAPÁŽ bylo uměle vytvořené seskupení lidí, které se podle StB mělo pokoušet o narušení chodu státu a o životy představitelů KSČ. Činnost skupiny měla spočívat ve spolupráci s agenty americké zpravodajské služby, ve výrobě a šíření protistátních letáků, ve shromažďování zbraní za účelem státního převratu. Tato skupina působila na Lounsku a na Mělnicku. V souvislosti s touto skupinou bylo podáno trestního oznámení na 83 osob. V hlavním procesu si obžalobu vyslechlo 24 osob. V rámci tohoto počtu byly uděleny 4 tresty smrti, 4 tresty na doživotí, 2 tresty na 25 let, 7 trestů na 20 let, 1 trest na 18 let, 2 tresty na 15 let, 1 trest na 12 let a 1 trest na 4 roky. Zbývající dvě osoby nebyly odsouzeny společně s ostatními členy skupiny MAPÁŽ. In: BREJCHOVÁ, Veronika. *Politické procesy s členy tzv. protistátní skupiny MAPÁŽ (1949–1950)*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2015.

se Josef Plzák vydal do Černic u Loun, kde zastřelil kriminálního inspektora Josefa Tomka. Již 20. srpna 1949 byli Plzákovi spolupracovníci v Chebu zatčeni. I po tomto incidentu stále Josef Plzák překračoval státní hranici. Den 29. září 1949 byl pro Josefa Plzáka osudný. Tohoto dne byl při pokusu znovu přejít státní hranici zadržen a z propagandistických důvodů zařazen do již vyšetřované kauzy odbojové organizace MAPÁŽ. Politický proces se konal ve dnech 22. října – 24. října 1949 v Lounech a Josef Plzák byl odsouzen k trestu smrti. Poprava byla vykonána 7. ledna 1950 ve věznici Pankrác.¹⁰⁹ Ne všichni „agenti-chodci“ byli čítankoví hrdinové což osoba Josefa Plzáka zcela potvrzuje. Považuji však za důležité připomenout, že je potřeba to chápat tak, že žili v nelehké době, a přesto riskovali a tímto by si měli zasloužit náš respekt.¹¹⁰

Tato podkapitola ukazuje, že osoby, které byly v rámci „Akce Nymburk“ zatčeni tvořily pestrou skupinu. Většinu osob spojovalo členství v národně socialistické straně, v sokolském hnutí nebo jen místo bydliště či zaměstnání. Některé osoby spojovalo také přátelství s Oskarem Leo Krausem. Nejvíce však StB na tyto osoby upozornily styky s Josefem Plzákem, který se v závěru svého života stal „agentem-chodcem“. I když se jedná o kontroverzní postavu s kriminální minulostí, jeho aktivity reflektují atmosféru doby a způsob, jakým fungovala protikomunistická odbojová činnost. Jeho účast v celé kauze připomíná, že hranice mezi „obětí“ a „pachatelem“ nebyly v tehdejší době vždy jednoznačné a že ani na straně stíhaných nešlo výhradně o morální čistotu politický odpor. Zásadním faktorem v konstrukci případu byla činnost Adolfa Kotouse, „agenta-provokátéra“, který nejenže skupinu infiltroval, ale do značné míry ji sám formoval do podoby, kterou StB mohla využít k obvinění osob. Právě jeho činnost ilustruje praktiky StB při diskreditaci nepohodlných občanů. Tato rozmanitost osudů ukazuje, že realita politických procesů 50. let byla mnohdy komplikovanější, než jak ji líčila dobová propaganda, a že za každým jménem se skrýval jedinečný příběh ovlivněný nejen politikou, ale i osobními okolnostmi a rozhodnutími.

¹⁰⁹ MALLOTA Petr a kol. *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu III*. Praha: Academia, Ústav pro studium totalitních režimů, 2024. ISBN 978-80-200-3506-6. S. 76–88.

¹¹⁰ TOMEK, Prokop. *Na frontě studené války - Československo 1948-1956: výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-14-4. S. 7.

3.2 Zatčení a vazba

Informace o „podezřelých a nepřátelích“, získané různými způsoby, se zařazovaly do tzv. svazků. Když přišel „správný čas“, vydali funkcionáři Státní bezpečnosti pokyn k realizaci akce.¹¹¹ Činnost operativních útvarů Státní bezpečnosti vrcholila zatčením osob, které byly buď rozpracovány, nebo pouze podezřelé. Tento krok prováděli příslušníci různých sektorů Státní bezpečnosti. První dva roky po únoru 1948 byla praxe zatýkání chaotická a bez řádné evidence, často na základě ústních příkazů.¹¹² Klíčovým faktorem pro tuto neorganizovanost bylo zrušení instituce vyšetřujícího soudce, který dříve kontroloval práci Státní bezpečnosti. Příslušníci Státní bezpečnosti často neprováděli žádost o uvalení vazby u prokurátora, a většinou tato povinnost nebyla ani známa. Po zrušení Státního soudu a prokuratury v roce 1953 byl vydán rozkaz, podle kterého všechny návrhy na zatčení a vazbu schvaloval generální či krajský prokurátor. I když prokurátoři schvalovali tyto návrhy, často si stěžovali na nedostatečné zdůvodnění, zatýkání probíhalo často na základě neověřených zpráv od agentů, vynucených výpovědí od obviněných, provokací a udání.¹¹³

Určitou neorganizovanost lze pozorovat i při realizaci „Akce Nymburk“. Ve spise uloženém v Archivu bezpečnostních složek se uvádí, že realizaci je nutno provést v co nejkratší době, a v případě potřeby zatčení osob, které nejsou ve spise uvedeny, je nutné si vyžádat předchozí souhlas. Pokyny pro postup likvidace ilegální skupiny v Nymburce zněly takto: „*Proveďte rychlé, pokud možno tajné zatčení Krauseho, jeho manželky a Jandy a tyto hned vyslyšte tak, aby měli dojem, že jsou vyslýcháni na základě výpovědi Plzáka. O několik hodin později proveďte zatčení ostatních osob uvedených ve spise a jejich výslech veďte tak, aby se domnívali, že jsou vyslýcháni na základě výpovědi zprvu zatčených.*“¹¹⁴ Tato zpráva vypovídá o tom, že StB na provedení akce velice spěchala.

V průběhu času se vyvinuly tři způsoby zatýkání: běžné, zvláštní a tajné. Běžné zatýkání bylo nejběžnější a zahrnovalo odvedení osoby do vazby přímo z domova nebo pracoviště. Zvláštní způsob byl používán, když se předpokládalo, že by běžné zatčení

¹¹¹ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 183.

¹¹² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 191.

¹¹³ Tamtéž, s. 192.

¹¹⁴ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – pokyny pro postup likvidace.

vyvolalo negativní reakce okolí, nebo dokonce veřejný odpor. V těchto případech byly oběti často vylákány nebo poslány na služební cestu mimo jejich obvyklé prostředí, kde následně došlo k zatčení. Tento postup byl pečlivě naplánován a hojně využíván při zatýkání významných komunistických funkcionářů. Pokud nebylo možné použít tento způsob, docházelo k zatýkání v noci. Noční přepady byly běžné při zatýkání katolických kněží a likvidaci řeholních řádů. Třetí způsob, tajné zatýkání, byl použit, když bylo nutné zatčení skrýt nejen před veřejností, ale i před rodinou a kolegy oběti.¹¹⁵

V případě „Akce Nymburk“ lze detailně sledovat postup „agenta-provokátéra“ Adolfa Koutouse, vystupujícího pod pseudonymem Kamil Svoboda, neboť z každé schůzky, konané mezi 15. srpnem 1949 a 3. říjnem 1949 se dochoval zevrubný záznam.¹¹⁶ Dne 18. října 1949 útvar 601-A¹¹⁷ zaslal dálkopis útvaru 701-A¹¹⁸ se zprávou: „*Sdělujeme, že realizace ilegální organizace v Nymburce nemůže být zdejší oddělením 5 provedena pro velké množství dosud nezpracovaných vazeb a nedostatek zapracovaných orgánů, kteří by mohli ilegální organizaci s úspěchem realizovat. Z toho důvodu žádá oddělení 5 o odložení předmětné realizace na pozdější dobu, bude-li to možné.*“¹¹⁹ Následujícího dne, 19. října 1949, útvar 601-A upozorňuje: „*Jedná se o skupinu, která manipuluje s větším množstvím traskavin a není vyloučeno, že jich použijí k teroristickým nebo destrukčním činům, neboť skupina není námi dále kontrolována.*“¹²⁰

Dne 21. října 1949 bylo přikročeno k likvidaci nymburské skupiny, kterou tehdejší státní moc označovala za ilegální. Od tohoto dne jsou postupně zatčeny všechny osoby uvedené ve spisu StB. Poslední osoba byla zatčena 17. března 1950. Po zatčení osoby je sepsán zápis o zatčení, ve kterém jsou uvedeny osobní údaje zatčeného, den, místo a čas zatčení, kdo zatýkání provedl, co se u zatčeného našlo při osobní prohlídce, popis zatčeného, informace ohledně umístění do konkrétní věznice a současně je tam krátce sepsáno trestní oznámení proti zatčené osobě. Je běžné, že místo zatčení je bydliště osoby nebo místo, kde vykonává své zaměstnání. Při studiu jednotlivých zápisů o zatčení

¹¹⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 196.

¹¹⁶ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – vyšetřování

¹¹⁷ Útvar krajského velitelství StB v Praze.

¹¹⁸ Krycí název pro velitelství StB.

¹¹⁹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – vyšetřování

¹²⁰ Tamtéž

jsem zjistila, že u některých osob¹²¹ je místem zatčení uvedena Bartolomějská ulice čp. 10 v Praze, kde sídlí vyšetřovna StB. Usoudila jsem tedy, že u těchto osob byly zápisy o zatčení vyhotoveny dodatečně a lze se jen domnívat, jak dlouho byly tyto osoby vězněny a podrobovány fyzickému a psychickému násilí, které bylo běžnou praktikou vyšetřovatelů StB.

Státní bezpečnost měla pro osoby, které držela ve vyšetřovací vazbě, vlastní věznice. V krajích prosadila vytváření speciálních, izolovaných oddělení v běžných věznicích, která nepodléhala kontrole justičních orgánů a byla řízena podle vlastních pravidel. Některá krajská velitelství Státní bezpečnosti měla také provizorní věznice, které byly často umístěny ve sklepech nebo jiných neformálních prostorách ve svých budovách.¹²²

Všechny zatčené osoby byly umístěny do věznice StB Pankrác. Ve vazbě se celkem nacházelo 14 osob: Oskar Krause, Zdenka Krauseová, Vlastimil Krejčí, Rudolf Čapek, Bohumil Novák, Václav Vozáb, Jiří Janda, Josef Vodhánil, Antonín Černý, Václav Jiran, František Stehlík, Josef Beneš, Viktor Boháč a Oskar Leo Krause,¹²³ Oskar Leo Krause byl od roku 1948 vězněn v Chebské věznici a pro potřeby vyšetřování musel být z Chebu eskortován do Prahy.

Po zatčení osoby nebo rozpracované skupiny¹²⁴ rozhodovalo o jejich dalším osudu vyšetřování, které se stalo klíčovým bodem činnosti Státní bezpečnosti a ovlivnilo celý proces politických procesů.¹²⁵

3.3 Obžaloba a rozsudek

Krátce po únorovém státním převratu začaly vznikat návrhy na reorganizaci státně bezpečnostní služby v novém režimu. Mezi hlavní autory těchto návrhů patřili vedoucí funkcionáři Státní bezpečnosti, Štěpán Plaček a Bedřich Pokorný.¹²⁶ Komunisté

¹²¹ Mezi osoby, které jako místo zatčení měli uvedenou adresu vyšetřovny StB patřily: Jiří Janda, Zdenka Krauseová, Oskar Krause, Bohumil Novák, Miloš Duchan, Josef Beneš, Antonín Černý a Viktor Boháč

¹²² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 194.

¹²³ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – závěrečná zpráva

¹²⁴ Takto označovala skupinu osob, která byla podezřelá z činnosti proti režimu a byla sledována či prověřována bezpečnostními složkami. StB shromažďovala informace o členech skupiny, jejich činnosti a kontaktech. Monitorovali jejich setkávání. Využívali k tomu tajných spolupracovníků nebo „agentů-provokatérů“. Cílem bylo skupinu odhalit a „zneškodnit“.

¹²⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 199.

¹²⁶ Tamtéž, s. 14.

začali organizovat závodní organizace ve všech složkách SNB a v bezpečnostním sektoru ministerstva vnitra tam, kde bylo alespoň 15 členů KSČ. Do stranických škol a kurzů bylo zařazeno 6000 příslušníků SNB. Cílem komunistů bylo dosáhnout jednotného řízení stranické práce.¹²⁷ Od léta 1948 byl zaveden jednotný název „Státní bezpečnost“ pro označení zpravodajských a státně bezpečnostních složek.¹²⁸ Došlo k rychlému nárůstu počtu pracovníků StB, který trval po dobu pěti let. Tento nárůst byl ovlivněn například tím, že do zájmu StB spadal větší počet osob a bylo potřeba přijímat nové pracovníky.¹²⁹

Od února 1948 Státní bezpečnost posilovala svůj tlak na ovládnutí celého vyšetřování tzv. státně bezpečnostních trestných činů. Bylo toho docíleno za pomoci ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky a jeho náměstka Karla Klose. Aby StB měla úplnou nezávislost bylo potřeba ovládat celý průběh vyšetřování, tedy mít pod dohledem vyšetřovance od okamžiku jeho zatčení až k soudnímu líčení a mít tak možnost na něm „pracovat.“¹³⁰

Až do roku 1953 byly v rámci vyšetřování uplatňovány zásady, které měly dlouhodobé důsledky. Jednou z hlavních zásad bylo, že zatčená osoba byla považována za hlavní důkaz své protistátní činnosti a úkolem vyšetřovatele bylo vynutit doznání. Další zásadou bylo, že každý zatčený musel být odsouzen nebo jinak potrestán, jelikož propouštění bez viny by podkopávalo důvěryhodnost a autoritu Státní bezpečnosti. Mezi vyšetřovateli kolovalo tvrzení, že každý zatčený je vinen, a že úkolem vyšetřovatele je z něj doznání dostat za použití všech prostředků a musí ve vyšetřovaném vidět nepřítele režimu a komunistické strany.¹³¹

Zatčené osoby byly postupně vyslýchány a na základě jednotlivých výpovědí mohla StB sepsat závěrečnou zprávu ve které případ objasnila a mohla podat trestní oznámení Státní prokuratuře v Praze. Jednotlivé výpovědi vyslýchanych osob v kauze Oskar Krause a spol. se od sebe příliš nelišily. To lze považovat za důkaz toho, že StB

¹²⁷ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945–1953: organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 16. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. ISBN 978-80-86621-27-2. S. 146.

¹²⁸ Tamtéž, s. 166.

¹²⁹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 8.

¹³⁰ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 3. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001. ISBN 80-902885-0-2. S. 59.

¹³¹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 199.

chtěla, aby přesně tohle dané osoby vypověděly a pomocí administrativních protokolů¹³² jednotlivé výpovědi zaznamenali. V některých případech, kdy se osoba nechtěla přiznat byla k usvědčení využita výpověď Josefa Plzáka.¹³³

System výslechů zahrnoval různé typy: normální, dlouhodobé, noční, nepřetržité, ostré, udržovací, životopisné, konfrontace a výslechy k jiným osobám. „Normální“ výslechy probíhaly, když vyšetřovaný začal spolupracovat, a fyzické a psychické nátlaky byly omezeny na minimální úroveň, odpovídající běžným podmínkám vězeňského života. Dlouhotrvající a noční výslechy měly za cíl dosáhnout doznání prostřednictvím vyčerpání vyšetřovaného, trvaly celý den a do noci s minimálními přestávkami. Když tento typ výslechů selhal, přešlo se k nepřetržitým výslechům, které trvaly až čtyři dny a noci, s krátkými přestávkami, a vyšetřovaní byli vystaveni dalším fyzickým útrapám. Tento způsob výslechů, zavedený sovětskými poradci, byl navržen tak, aby vyšetřovaný během tohoto extrémního stresu buď přiznal požadované doznání, nebo ztratil kontrolu nad situací a podepsal protokol, aniž by věděl, co obsahuje.¹³⁴ Ostré výslechy zahrnovaly různé formy fyzického násilí¹³⁵, které prováděli vyšetřovatelé buď z vlastní iniciativy, nebo na pokyn nadřízených. V některých případech byly krutosti použity před výslechem, kdy vyšetřovatelé požádali odborníky, aby připravili vězně na výslech bitím, nebo dokonce po výslechu ve věznici, opět na příkaz vyšetřovatele. Fyzické násilí nejenže způsobovalo velké utrpení, ale i zdravotní poškození, některým dokonce dlouhodobé následky, invaliditu, smrt nebo to vedlo k pokusům o sebevraždu. Udržovací výslechy se prováděly mezi ukončením výslechu a soudním přelíčením. Byly krátké a sloužily k přípravě vyšetřovaného na soud. V podstatě šlo o zopakování otázek, i když některé nové otázky byly kladeny výjimečně.¹³⁶

Psychický nátlak byl nezbytnou součástí vyšetřovacích metod a sovětské poradcí přidali nové prvky, které postupem času vyústily v plně rozvinutý systém. Jednou z běžně

¹³² Výslechové protokoly vznikaly jako výsledek neustálého tlaku mezi vyšetřovatelem a obětí. Cílem bylo nejen získat požadované doznání, ale také zajistit, aby obviněný podepsal protokol s formulacemi, které určil vyšetřovatel. Protokoly byly klíčovou součástí výrobního procesu politických procesů a jejich obsah zásadně ovlivňoval průběh a výsledek soudního řízení. V rámci činnosti Státní bezpečnosti se používalo několik typů výslechových protokolů. Protokol se tvořil výsledkem vyšetřovatelova nátlaku, ať už fyzického, nebo psychického. Většina protokolů vznikala tímto způsobem, přičemž některé byly následně upraveny nebo přepsány vyšetřovatelem. In: KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 217.

¹³³ Josef Plzák v době, kdy byly prováděny jednotlivé výslechy osob, zatčených v rámci „Akce Nymburk“ byl již odsouzen k trestu smrti.

¹³⁴ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 205.

¹³⁵ Často šlo o bití do obličeje, použití gumové hadice, obušku na těle, bití na chodidla nebo do žaludku.

¹³⁶ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7. S. 206–207.

užívaných metod psychického nátlaku bylo vyhrožování trestem pro rodinné příslušníky, což mělo na vyšetřované obzvláště silný dopad, zejména pokud se vyhrožovalo uvězněním manželky, matky nebo dětí. Některé manželky dostávaly pokyny, jak mají napsat dopisy, které měly pomoci vyšetřovatelům řídit průběh vyšetřování. V některých případech byly ženy samy uvězněny a přinuceny napsat dopisy, které měly svědčit o jejich svobodném životě. Další formou tlaku bylo sdělení vyšetřovanému, že jeho manželka chce rozvod. Tento typ psychického nátlaku, který zahrnoval ponižování a ztrátu lidské důstojnosti, měl za cíl vyvolat u vyšetřovaného pocit naprosté beznaděje a vedl k jeho úplné rezignaci.¹³⁷

V letech 1949–1956 přicházeli do Československa sověští poradci v tak hojném počtu, že se stali důležitým článkem mocenského mechanismu na výrobu politických procesů.¹³⁸ Už před únorem 1948 měli někteří komunističtí funkcionáři a pracovníci ministerstva vnitra kontakty se sovětskými zpravodajci.¹³⁹ Od příchodu poradců Lichačova a Makarova začalo docházet ke změnám v dosavadní činnosti Státní bezpečnosti. Veškerá činnost a praktiky StB, které jsem výše popsala byly zavedeny právě sovětskými poradci. V jejich očích se práce československé bezpečnosti zdála příliš měkká. I když se postavení poradců v Československu v letech 1949–1956 měnilo, stále si byli schopni zachovat rozhodující roli v řízení a udržovali si podřízenost StB moskevské centrále.¹⁴⁰

Po provedení výslechů všech osob byly některé z nich propuštěny. Oskar Leo Krause byl eskortován zpět do věznice v Chebu, jelikož s případem neměl žádnou spojitost. Příkaz k jeho eskortě byl dán předčasně a omylem, protože se jednalo o činnost jeho otce.¹⁴¹ Václav Jiran, který byl zatčen z důvodu toho, že byl otcem Jarmily Bauerové, která byla zatčena v rámci jiné skupiny, kterou také označili za ilegální. Existovalo podezření, že mohl o její činnosti vědět, případně se sám podílet. Výslechem, 6. srpna 1949, bylo zjištěno, že se s dcerou dlouhodobě nestýká a o její situaci se nezajímá. StB tedy nemělo jediný důvod ho nadále držet a v týž den, kdy probíhal výslech, byl propuštěn

¹³⁷ Tamtéž, s. 207–210.

¹³⁸ KAPLAN, Karel a PATON, Derek. *Sověští poradci v Československu 1949–1956*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Sv. 14. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-26-9. S. 8.

¹³⁹ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945–1953: organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 16. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. ISBN 978-80-86621-27-2. S. 150.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 20–24.

¹⁴¹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – vyšetřování.

na svobodu.¹⁴² Proti osobě Františka Stehlíka, StB neměla žádný usvědčující materiál a uvažovala pouze o jeho zařazení do tábora nucené práce (TNP). Viktor Boháč, Václav Stehlík a Jiří Budař byli také navrženi na zařazení do TNP.¹⁴³

V závěrečné zprávě StB přiznává, že případ nebyl dostatečně sledován, což vedlo k tomu, že údaje o jednotlivých osobách a jejich aktivitách byly značně nadsazené a byly zatýkány i osoby, které s touto skupinou neměly žádné vazby. Postup při vyšetřování však striktně dodržel pravidla utajení, což bylo využito při přípravě trestního oznámení, a mělo to výrazný vliv na výsledné tresty jednotlivých osob. Zásah proti skupině byl nepřesný i kvůli tomu, že nebyl dostatečně promyšlen a připraven. Nicméně to podle zprávy nemělo vliv na konečný výsledek vyšetřování. Přes veškeré nedostatky byl případ podle hodnocení StB úspěšně uzavřen. Na Oskara Krause, Vlastimila Krejčího, Bohumila Nováka, Zdenku Krauseovou, Rudolfa Čapka, Josefa Vodhánila, Jiřího Jandu, Josefa Beneše, Václava Vozába a Miloše Duchana bylo podáno trestní oznámení Státní prokuratury v Praze.¹⁴⁴

Dne 20. ledna 1950 byli vězni: Oskar Krause, Vlastimil Krejčí, Bohumil Novák, Zdenka Krauseová, Rudolf Čapek, Josef Vodhánil, Jiří Janda, Josef Beneš a Václav Vozáb dodáni do vazby Státní prokuratury. Na jmenované bylo současně podáno trestní oznámení¹⁴⁵ podle zák. 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky.¹⁴⁶

Trestní oznámení ze dne 17. ledna 1950 a obžaloba ze dne 28. dubna 1950 se ve znění ohledně činnosti skupiny Oskar a spol., způsobu provinění a návrzích na jejich odsouzení shoduje. V obou případech jsou všichni obvinění označeni za odchovance reakční ideologie bývalé národně socialistické, lidové a v jednom případě agrární strany.¹⁴⁷ Jejich činnost je prezentována tak, že místo toho, aby se včlenili do plánovitého

¹⁴² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – závěrečná zpráva.

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – závěrečná zpráva.

¹⁴⁵ Č. j. 62161/613497-49.

¹⁴⁶ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac. – vyšetřování.

¹⁴⁷ Agrární strana byla páteří politického systému první republiky. Bylo rozhodnuto, že po konci druhé světové války bude zakázána, jelikož patřila mezi politické strany, které se podle Košického vládního programu těžce provinily na zájmech národa a republiky. Lze to považovat za neúporné zničení politického protivníka. Agrární straně byl přisouzen hlavní díl odpovědnosti za likvidaci ČSR a vedoucí představitelé strany obvinila z kolaborace. Všechny politické strany v Národní frontě usilovaly o zisk voličů zrušené agrární strany. Zrušením této strany jim připadl také jejich majetek. Samotná perzekuce příslušníků agrární strana začala ihned v roce 1945. Byli zatýkáni a obviňováni z kolaborace. Předseda strany, Rudolf Beran, byl zatčen 14. 5. 1945. V médiích probíhala masivní a nenávistná kampaň namířená přímo proti agrární straně. Nejvíce samozřejmě útočily komunistické tiskoviny. Vyšetřit „zradu“ agráriků dostali na starost také komunisté. O skutečnosti, že KSC měla největší zájem na odsouzení lidí spjatých s agrární stranou, svědčí to, že byla potlačována jednotlivá svědectví, která zněla ve prospěch obviněných a mohla tak vyvrátit tvrzení obžaloby. Procesy proti agrárikům byly jedny z nejdůležitějších poválečných procesů v Československu. Původní představa

budování ČSR, tak postupně od jara 1949 do svého zatčení v Nymburce, Praze a jinde se zapojili do činnosti ilegální skupiny, jejímž cílem bylo násilné svržení lidově demokratického zřízení. Podle pokynů od nepřátelských zpravodajských agentů byly opatřovány ve velkém výbušniny, jež měly být využity k teroristickým a sabotážnickým akcím. Souběžně s činností sloužící teroristickým a sabotážním akcím organizovali vedoucí skupiny opatřování zpravodajského materiálu z oboru dopravy, průmyslu i armády.¹⁴⁸

Podle obžaloby se jevila činnost jednotlivých obviněných takto: Obviněný Oskar Krause v červnu 1949 v Nymburce opatřil nezákonným způsobem dvě pistole pro muže, o němž věděl, že připravuje svůj ilegální přechod státních hranic amerického pásma Německa. Zbraně dotyčnému muži dodal proto, aby je dotyčný použil při osvobození jeho syna Oskara L. Krause. Zbraně obviněný opatřil prostřednictvím obviněného Krejčího a k jejich doručení použil své manželky obviněné Zdenky Krauseové. Za použití smluvených hesel navázal později v Nymburce spojení s dalším agentem, s nímž projednával možnosti teroristické činnosti, opatřování zbraní a výbušnin. Dotyčného agenta seznámil s obviněným Krejčím, jehož do plánované protistátní činnosti zasvětil. S obviněným Krejčím, který již dříve byl ilegálně činným v rámci jiné ilegální protistátní skupiny společně pak rozvíjel v širokém měřítku další protistátní činnost. Sám se obrátil na obviněného Vodhánila, jehož žádal o opatření výbušnin a obviněného Miloše Duchana, s nímž jednal o možnosti opatření zbraně. Začátkem října 1949 spolu s obviněným Krejčím doprovázel nepřátelského agenta a jeho společníka na jejich cestě do Oskořínku, kde jim do auta nepřátelských agentů obviněný Vodhánil naložil 50 kg ekrasitu. Vlastimil Krejčí opatřil prostřednictvím obviněného Nováka situační náčrtek skladiště výbušnin stavební firmy v Nymburce, jež měly být zvláštní akcí uloupeny. Obviněný Krejčí do činnosti skupiny též napojil obviněného Beneše a Vozábu. Od obviněného Beneše převzal úkol opatření dva radiotelegrafisty pro nepřátelského agenta.

byla taková, že se odehráji v krátkém čase. Shromažďování a prostudování velkého množství materiálů však zabralo tolik času, že se počátek procesů stále oddaloval. Největší pozornost byla věnována Rudolfu Beranovi, dlouholetého stranického tajemníka, od listopadu 1935 předsedu strany a za druhé republiky předsedu vlády, která zároveň byla první protektorátní vládou. Ihned po 15. 3. 1939 se zapojil do odboje. 7. 5. 1941 byl zatčen gestapem a koncem června 1942 postaven před Lidový soud v Berlíně. Vyslechl si rozsudek 10 let těžkého žaláře. Po všem, čím si prošel, tak stejně i v osvobozené ČSR znovu skončil v pankrácké věznici. Nakonec byl odsouzen k 20 letům odnětí svobody za podporu nacismu a schvalování nepřátelské vlády na území republiky. Rudolf Beran zbytek života strávil ve vězení s vědomím toho, že ho odsoudil národ, pro nějž jako vlastenec a demokrat po desetiletí pracoval. In: ROKOSKÝ, Jaroslav. *Agrárníci – političtí vězni Národní fronty*. In: KOKOŠKOVÁ, Zdeňka (ed.). *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*. Praha: Národní archiv, 2005. ISBN 80-86712-32-X. S. 144–147, 150–151.

¹⁴⁸ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – trestní oznámení.

Obviněný Miloš Duchan v létě 1949 v Nymburce na žádost obviněného Krejčího pořídil 6 snímků, obsahujících zpravodajský materiál z oboru dopravy, zvláště důležitý pro obranu republiky. Snímky mu předal, ač věděl, že obviněným Krejčím mají být dodány agentu nepřátelské zpravodajské služby. Obviněný Jiří Janda byl do ilegální činnosti skupiny zapojen v létě 1949 obviněným Bohumilem Novákem. Jeho úkolem bylo sestavit vysílačku pro potřeby zvratu lidově demokratického zřízení.¹⁴⁹

V rámci obžaloby bylo navrhováno, aby se hlavní přelíčení konalo před Státním soudem v Nymburce a byli pozváni dva znalci z oboru vojenského a polického zpravodajství k podání odborného posudku.¹⁵⁰ Státní soud byl zřízen zákonem č. 232/1948 Sb., kterým byla zřízena i Státní prokuratura. Státní soud byl zřízen zejména proto, aby soudil „trestné činy“ podle zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, který nahradil zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky. Státní soud byl zřízen v Praze a Bratislavě. V Čechách zasedal Státní soud na Pankráci, ale v řadě případů vyjížděl i do jiných míst.¹⁵¹

Na žádost sestry Bohumila Nováka, otce Vlastimila Krejčího a manželky Josefa Vodhánila převzal jejich obhajobu advokát JUDr. Karel Krupka. Obhajobu Jiřího Jandy převzala JUDr. Ludmila Turečková. Na žádost matky Rudolfa Čapka převzal jeho obhajobu advokát JUDr. Jindřich Lahoda.¹⁵² Obžalovaným byli přiděleni ex offio (tzn. z moci úřední) obhájci pro hlavní líčení. Za Oskara Krause Dr. Otto Rais, za Miloše Duchana JUDr. Ludmila Turečková, za Zdenku Krauseovou a Václava Vozába JUDr. Jindřich Lahoda a za Josefa Beneše JUDr. Jaroslav Tauš.¹⁵³ Období od 25. února 1948 do 31. prosince 1948 lze označit za etapu likvidace advokátní stavovské samosprávy. Akční výbor a správní komise převzaly agendy obou advokátních komor v českých zemích. Následující léta, 1949–1951, proběhla ve znamení přechodu od nezávislé ke státem řízené advokacii. Zákon o advokacii z roku 1948 stanovoval, že advokacii lze vykonávat pouze v krajských sdruženích advokátů (KSA). KSA řídila výkon advokacie, přijímala a vylučovala členy, určovala jim sídlo a vedla jejich seznam. O masovém měřítku likvidace advokátních kanceláří svědčí i statistické údaje. V roce 1938 bylo v českých

¹⁴⁹ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac. – obžaloba.

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena; BABKA, Lukáš a KIPĚTOVÁ, Monika. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl I. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8–10. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003–2004. ISBN 80-86621-03-0. S. 15.

¹⁵² NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

¹⁵³ Tamtéž

zemích 3 845 advokátů a do roku 1951 se jejich počet snížil na 570. Pro potřeby politických procesů byla advokacie doplňována o osoby, u nichž byla záruka naprosté loajality.¹⁵⁴ Právo na obhajobu bylo ukotveno v zákoně č. 87/1950 Sb., o trestním řízení. To však neznamenalo, že bylo také řádně vykonáváno.¹⁵⁵ Pro komunistický režim byla ideální obhajoba pasivní a nezasahující. Aktivita obhájce v rámci procesu byla vnímána jako obstrukce hladkého průběhu procesu a znevažování času pracujícího lidu.¹⁵⁶ V rámci některých politických procesů se projevila osobní statečnost některých advokátů, když se snažili o projev jisté dávky nezávislosti.¹⁵⁷

Před hlavním líčením se sešla jakási porada, které se účastnil předseda senátu Dr. Josef Prášek, soudce z lidu František Tošner a Josef Hromadník, soudce JUDr. Gustav Kremlička, prokurátor a zástupce StB. Cílem této schůze bylo předem připravit hlavní líčení. Na těchto poradách byly projednávány otázky předem připravené StB, které měly být kladeny obviněným.¹⁵⁸

Proces u Státního soudu

Nejen StB procházela zejména od roku 1948 různými změnami. Radikální změny se týkaly i československé justice. Samotný únor 1948 pro československou justici znamenal konec nezávislosti. Několik dnů po únorovém převratu v roce 1948 totiž ministr spravedlnosti vyhlásil tzv. právníkou dvouletku, během které budou všechny doposud zavedené soudní kodexy nahrazeny lidově demokratickými normami.¹⁵⁹ Pro plánovanou reorganizaci soudní struktury bylo za potřebí provést důkladnou čistku dosavadního personálu, kterou urychlil opět ministr spravedlnosti, Alexej Čepička.¹⁶⁰ Pro tyto potřeby byla zřízena Právnícká škola pracujících (PŠP), kde mohli studovat pečlivě vybraní studenti a studentky s vyhovujícím třídním původem. Studenti a studentky byli

¹⁵⁴ BALÍK, Stanislav. Advokacie. In: BOBEK, Michal (ed.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7. S. 892, 894, 897-898, 902.

¹⁵⁵ PALA, Jakub. *Osoba obhájce v trestním řízení*. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2018. S. 17.

¹⁵⁶ CALETKA, Lumír. *Vývoj advokacie v Československu 1918–1989*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Praha 2016. S. 80.

¹⁵⁷ BALÍK, Stanislav. Advokacie. In: BOBEK, Michal (ed.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7. S. 898.

¹⁵⁸ VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena; BABKA, Lukáš a KIPETOVÁ, Monika. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8–10. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003–2004. ISBN 80-86621-05-7. S. 60.

¹⁵⁹ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0. S. 99.

¹⁶⁰ Tamtéž, S. 101.

vybírání bez ohledu na jejich předchozí vzdělání. Na běžných právnických fakultách proběhla „komunistická očista“. Nejen že byli vyhozeni někteří učitelé, učitelky, studenti a studentky, ale došlo i k odstranění některých vyučovacích oborů. Soudci a prokurátoři, kteří přežili čistku měli povinnost absolvovat kurzy RSS v rámci kterých museli absolvovat zkoušky.¹⁶¹

Hlavní líčení v případě Oskar Krause a spol. před Státním soudem v Nymburce začalo 13. června 1948 v 8:00 a vedl ho soudce JUDr. Gustav Kremlička. Roli soudců z lidu zastávali František Tošner a Josef Hromadník. Prokurátorem byl JUDr. Karel Sadil a zapisovatelkou byla Trčková. Bylo učiněno opatření, aby výslech jednotlivých obžalovaných proběhl odděleně. Soudní líčení pro tento den bylo ukončeno v 19:15 a pokračovalo se dne 14. června 1950 v 8:00 za přítomnosti týchž osob. Vypovídali další obžalovaní. Po přečtení Plzákovy výpovědi a následném předložení důkazů obhájcem Josefa Beneše se navrhlo, aby tato věc byla vyloučena k samostatnému projednání. Po poradě bylo prohlášeno, že ohledně Beneše se trestní věc¹⁶² vylučuje k samostatnému projednání, jelikož bylo zapotřebí tento případ došetřit. Státní prokurátor navrhoval, aby posudek znalců byl podáván neveřejně, a to z důvodu zachování státního tajemství. Posudek z oboru vojenského zpravodajství vyhotovil npor. Karel Hobža. Posudek z oboru politického zpravodajství vyhotovil vr. stržm. Karel Sirotek. V posudcích se lze dočíst, že někteří obvinění byli v přímém kontaktu s agentem CIC Josefem Plzákem, který byl již odsouzen za špionáž a terorismus. Znovu byla představena činnost obviněných a důsledky jejich aktivit. Závěrem byli obvinění z ohrožování bezpečnosti a stability československého státu a doporučeno přísné zhodnocení jejich činnosti Státním soudem. Po ukončení průvodního řízení státní prokurátor navrhuje odsouzení obžalovaných dle obžaloby a obhájci navrhují zproštění nebo uložení mírného trestu. Jednání je prohlášeno za skončené a po poradě se prohlašuje ve veřejném zasedání rozsudek i s podstatnými důvody a udílí poučení o opravných prostředcích.¹⁶³

¹⁶¹ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0. S. 102.

¹⁶² Podle § 57 tr. ř.

¹⁶³ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

Rozsudek Státního soudu

Rozsudkem byli obžalovaní vinni, že od jara do podzimu 1949 v Nymburce a jinde se navzájem spolčili a vešli O. Krause, V. Krejčí, J. Vodhánil, B. Novák, Z. Krauseová, V. Vozáb, ve styk přímý, M. Duchan a R. Čapek, ve styk nepřímý s cizí mocí¹⁶⁴. Záměrem všech, kromě M. Duchana, bylo se pokusit zničit a rozvrátit lidově demokratické zřízení. Obžalovaní O. Krause, V. Krejčí, B. Novák a M. Duchan vyzvídali státní tajemství v úmyslu vyzradit je cizí moci, O. Krause, V. Krejčí, M. Duchan je cizí moci nepřímo vyzradili, při čemž čin O. Krauseho, V. Krejčího a M. Duchana se týkal zvláště důležitého státního tajemství. J. Janda, ač se dozvěděl hodnověrným způsobem, že se chystá zločin velezrady,¹⁶⁵ neoznámil to bezpečnostnímu úřadu.¹⁶⁶ Obžalovaní O. Krause, V. Krejčí, J. Vodhánil, B. Novák, Z. Krauseová, R. Čapek a Václav Vozáb spáchali zločin velezrady¹⁶⁷ Obžalovaní O. Krause, V. Krejčí, B. Novák, M. Duchan spáchali zločin vyzvědačství¹⁶⁸ J. Janda spáchal zločin neoznámení trestného činu¹⁶⁹ Státní soud odsoudil k odnětí svobody Oskara Krauseho a Vlastimila Krejčího na doživotí, Miloše Duchana a Zdenku Krauseovou na 18 let, Josefa Vodhánila a Václava Vozába na 16 let, Bohumila Nováka na 12 let, Rudolfa Čapka na 10 let a Jiřího Jandu na 18 měsíců. Odsouzeným byl udělen peněžitý trest¹⁷⁰, bylo zkonfiskováno celé jmění¹⁷¹, ztratili čestná občanská práva^{172, 173}.

Oskar Krause, Vlastimil Krejčí, Miloš Duchan, Josef Vodhánil, Bohumil Novák, Zdenka Krauseová, Rudolf Čapek a Jiří Janda se vzdaly opravných prostředků, trest

¹⁶⁴ Považuji za důležité poukázat na tuto nekonkrétnost, která by byla v běžném právním systému nemyslitelná. Po potřebě tehdejší státní moci stačilo uvést označení „cizí moc“.

¹⁶⁵ Podle § 1 odst. 1c, 2 zákona č. 231/48 Sb.

¹⁶⁶ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

¹⁶⁷ Podle § 1c, 2 zákona č. 231/48 Sb.

¹⁶⁸ Podle § 5 odst. 1 zákona č. 231/48 Sb. a obžalovaní O. Krause, V. Krejčí, též podle § 1 odst. 5b zákona č. 231/48 Sb. Obžalovaní O. Krause, V. Krejčí a M. Duchan též podle § 5 odst. 2d zákona č. 231/48 Sb. a obžalovaný M. Duchan, též podle § 5 odst. 2b zákona č. 231/48 Sb.

¹⁶⁹ Podle § 35 odst. 2 zákona č. 231/48 Sb.

¹⁷⁰ Podle § 47 zákona č. 231/48 Sb.

¹⁷¹ Podle § 48 zákona č. 231/48 Sb.

¹⁷² Podle § 52 zákona č. 231/48 Sb. Ztrátou čestných práv občanských se rozumí: a) ztráta práva volit a být volen do všech sborů lidové správy, b) ztráta práva zastávat veřejné úřady a místa, jakož i místa důvěry, c) ztráta práva nosit čestná vyznamenání. In: Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv* [online]. 1948, částka 18 [vid. 15. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231/zneni-19490201#f3209189>

¹⁷³ NA, fond Státní prokuratura (dále SProk) Praha, Praha sp.zn. PSt I 138/50, nezprac. – rozsudek.

přijmuli a ihned nastoupili.¹⁷⁴ Proti tomuto rozsudku podal odvolání jak odsouzený Václav Vozáb, tak i Státní prokuratura v postavení žalobce.

Václav Vozáb se dne 23. září 1950 odvolal k rozsudku Státního soudu prostřednictvím svým ex offo ustanoveným obhájcem, JUDr. Jindřichem Lahodou. Odvolával se proti výrokům o vině a trestu. Vinu obžalovaného Vozába shledal rozsudek Státního soudu v tom, že se spolčil s ostatními obžalovanými a vešel v přímý styk s cizí mocí. K tomuto zjištění Státní soud dospěl z výpovědi spoluobžalovaného Bohumila Nováka a považuje tím Václava Vozába za usvědčeného. Obžalovaný Vozáb se hájil tím, že od Nováka nežádal žádných informací a nebyl zapojen do žádné ilegální organizace. Doznal se, že: „v září 1949 se dostavil na sokolskou jízdárnu v Nymburce a nějaký člověk, kterého několikrát viděl, ho požádal, aby Novákovi vyřídil vzkaz.“¹⁷⁵ Spoluobžalovaný Krejčí potvrdil, že obžalovaný Vozáb do ilegální skupiny zapojen nebyl. Průvodním řízením tedy nebylo zjištěno a prokázáno, že by se obžalovaný Vozáb stýkal s ostatními spoluobžalovanými nebo byl napojen do ilegální organizace. Dále se neprokázalo, že by vešel ve styk přímý s cizí mocí čímž byl rovněž rozsudkem vinným uznán.¹⁷⁶

Státní prokuratura se dne 4. listopadu 1950 odvolala proti rozsudku Státního soudu ze dne 14 června 1950. Rozsudek byl napadán pro nízkou výměru trestu u obviněných Josefa Vodhánila, Bohumila Nováka, Zdenky Krauseové, Rudolfa Čapka a Václava Vozába. U obviněného Josefa Vodhánila soud nehodnotil dostatečně nebezpečnost spojené s předáním 25 kg ekrazitu teroristům a zvláštní rafinovanost, kterou obviněný při předávání používal. U obviněného Bohumila Nováka nebyly závažné přitěžující okolnosti¹⁷⁷ ve výměře trestu dostatečně vyjádřeny. U obviněné Zdenky Krauseové trest nevystihuje dostatečně nebezpečí její činnosti. U obviněného Rudolfa Čapka se trest jevil vzhledem k okolnostem¹⁷⁸ neúměrně nízkým. U obviněného Václava Vozába byla nedostatečně hodnocena okolnost, že jde o třídního nepřítele, který záměrně organizoval teroristickou a vyzvědačskou činnost. Státní prokuratura navrhovala, aby se zřetelem na převahu zjištěných přitěžujících okolností byl rozsudek u výše zmíněných ve výroku o trestu zrušen a těmto obviněným byl vyměřen v zákonné sazbě trest vyšší,

¹⁷⁴ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

¹⁷⁵ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac. – odvolání.

¹⁷⁶ Tamtéž

¹⁷⁷ Přitěžujícími okolnostmi měla Státní prokuratura na mysli to, že byl Bohumil Novák delší dobu zapojen do velezrádné, teroristické i vyzvědačské činnosti a předal plánek skladiště výbušnin.

¹⁷⁸ Bylo u něho prokázáno, že za velezrádnými účely předal pistoli.

přiměřený zjištěné trestné činnosti. Obvinění činili návrh svým ex offo obhájcem, aby odvolání Státní prokuratury ze dne 4. listopadu 1950 nebylo vyhověno.¹⁷⁹

Odvolací líčení u Nejvyššího soudu v Praze bylo zahájeno dne 28. března 1951 v 16:30. Post předsedy soudu zastával Dr. Jan Křepela. Jako soudcové byli přítomni Vojtěch Svoboda, Josef Otta, Dr. Krajíček, Dr. Vojtěch Görner, Dr. Karmazín a Dr. Čečelský. V roli generálního prokurátora vystoupil Dr. Vašák, zapisovatelkou byla Ondřčková.¹⁸⁰ Osobně byli přítomni obžalovaní B. Novák, R. Čapek a Z. Krauseová spolu s obhájci. Bylo rozhodnuto, že veřejnost se pro celé odvolací líčení vylučuje, neboť veřejným projednáním věci by bylo ohroženo státní, hospodářské nebo služební tajemství a klidný průběh jednání. Na předsedovo vyzvání vylíčil Dr. Krajíček skutkovou stránku případu, dosavadní průběh trestního řízení a přečetl napadený rozsudek, důvody a všechny části spisů důležitá pro rozhodnutí. Obhájci souhlasně přednesli odvolání a zástupce generální prokuratury navrhl jeho zamítnutí. Následně zástupce generální prokuratury přednesl odvolání státní prokuratury a obhájci navrhli jeho zamítnutí. Předseda prohlásil jednání za skončené. Po oddělené poradě vyhlásil předseda konečné rozhodnutí.¹⁸¹

Nejvyšší soud rozhodl tak, že odvolání obžalovaného Václava Vozába pro výroky o vině a trestu a odvolání Státní prokuratury pro výrok o trestu obžalovaných Zdenky Krauseové, Josefa Vodhánila a Václava Vozába se zamítly. Odvolání Státní prokuratury pro výroky o trestech obžalovaných Bohumila Nováka a Rudolfa Čapka se vyhovělo. Napadený rozsudek se ve výrociích o trestech u těchto obžalovaných zrušil a těmto obžalovaným se podle zákonných ustanovení, použitých Státním soudem, vyměřil trest znovu, a to odnětím svobody v trvání u obžalovaného Bohumila Nováka na 14 let a u obžalovaného Rudolfa Čapka na 12 let. Jinak zůstal napadený rozsudek nedotčen.¹⁸² Případ byl v 17:45 prohlášen za skončený.¹⁸³

Bylo běžné, že se většina odsouzených proti hlavnímu rozsudku odvolávala. Odvolací soudy však fungovaly tak, že rozsudky potvrzovaly nebo dokonce tresty zvyšovaly. Fungovaly přesně podle schématu, o kterém už dopředu rozhodly

¹⁷⁹ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac. – odvolací řízení u Nejvyššího soudu

¹⁸⁰ Bohužel se mi u všech osob nepodařila provést celková identifikace a z tohoto důvodu je u některých uveden jen jejich titul a příjmení.

¹⁸¹ Tamtéž

¹⁸² NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac. – odvolací řízení u Nejvyššího soudu

¹⁸³ Tamtéž

komunistické instituce. Je zajímavé, že v rámci této kauzy byly tresty zvýšeny pouze u dvou odsouzených, a to jen o dva roky. To se samozřejmě vymykalo běžnému výsledku odvolání. Lze tedy konstatovat, že pro odsouzené v této kauze to dopadlo ještě dobře.¹⁸⁴

3.4 Pachatelé

Po shrnutí průběhu vyšetřování, obžaloby a soudního procesu je nutné zaměřit pozornost také na osoby, které se na celém procesu podílely a do značné míry určovaly jeho podobu a výsledek. Celkem jsem na základě studia vyšetřovacích spisů sestavila seznam 50 osob, které do případu zasáhly. Přesná identifikace se za pomoci pracovníků Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu podařila u 14 z nich. Ve zbývajících případech byly údaje obsažené ve spise nedostačující pro přesnou identifikaci. Z identifikovaných osob jsem vybrala 7, jež v kauze Oskar Krause a spol. sehrály zásadní roli. Blíže představím soudce Státního soudu a prokurátora, „agenta provokatéra“, dva vyšetřovatele a dva příslušníky SNB, co psali posudky k hlavnímu líčení u soudu. Jednotlivé profily těchto osob jsou založeny na analýze personálních spisů příslušníků ministerstva vnitra uložených v Archivu bezpečnostních složek a osobních spisech uložených v Národním archivu.

V každém personálním spisu je obsažen Zvláštní dotazník MV, který je strukturován jako rozsáhlý formulář. Lze zde sledovat určitou podobnost s dotazníky, které jsou součástí osobních vězeňských spisů odsouzených osob v politických procesech. Ve Zvláštním dotazníku MV se vyplňovaly osobní údaje jako jsou jméno, datum a místo narození, rodinný stav, dosažené vzdělání, členství v různých organizacích, třídní původ apod. Za velice důležitou část dotazníku byla považována otázka ohledně života příslušníka před nástupem do služeb SNB, s důrazem na činnost v době okupace, květnového povstání a únorového převratu v roce 1948. Pozornost byla také věnována rodině a příbuzným dotazované osoby. K Zvláštnímu dotazníku MV byl vždy přiložen, daným příslušníkem, vlastnoručně sepsaný životopis. V personálním spisu se dále nachází služební přísaha, služební fotografie, vysvědčení ze školy SNB, kádrové, velitelské a služební posudky, návrhy na povýšení, vyznamenání či potrestání a tzv. ustanovka na daného příslušníka či jeho rodinu. „Ustanovka“ je ruský výraz pro

¹⁸⁴ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 203.

„zjišťovací službu“. Je v nich sledován třídní původ, vzdělání, povolání, vztah k práci a k režimu apod. Tyto dokumenty vznikly lustracemi, které byly vedeny za účelem zjistit případné nedostatky a problémy o čekatelích či příslušníkovi SNB. V případě zjištění závažných nedostatků mohl být dotyčnému znemožněn nástup k SNB či povýšení. Některé spisy také obsahují povolení k sňatku nebo lékařské zprávy.¹⁸⁵ Tyto informace jsou dokladem o vměšování se do soukromých životů a snaze státní moci mít nad nimi absolutní kontrolu.

Gustav Kremlička

Gustav Kremlička v rámci kauzy Oskar Krause a spol. působil jako soudce Státního soudu při hlavním líčení v Nymburce ve dnech 13. června – 14. června 1950. Gustav Kremlička se narodil 28. června 1908 v Praze jako syn Gustava Kremličky a Boženy roz. Scheinostové. Jeho otec pracoval jako rada zemského úřadu v Praze. Gustav Kremlička měl také dva bratry. V letech 1919–1927 absolvoval Gustav Kremlička státní gymnázium v Příbrami. V letech 1927–1932 absolvoval právnická studia na Univerzitě Karlově. Gustav Kremlička dne 14. března 1932 žádal o přijetí do soudcovské přípravné služby a zároveň za přidělení ke krajskému nebo k některému okresnímu soudu v Praze. Kremličkova žádost byla navržena ke schválení a jako důvod bylo uvedeno toto: *„Služební poměry panující u soudů v Čechách vyžadují nezbytně, aby uprázdněná místa soudcovská a koncepčních úředníků státně-zastupitelských byla zaplněna aspoň soudcovskými čekateli. Dnešního dne jest u soudů a státních zastupitelstev v Čechách, bere-li se zřetel k úbytkům, jež nastanou v nejbližších dnech. Jest tudíž uprázdněno 58 míst soudcovských a koncepčních úředníků státně-zastupitelských. Je třeba nepřetržitě přijímati uchazeče do přípravné služby soudcovské, jednak aby nenastala pauza v získávání soudcovského dorostu a nahrazování stálých úbytků ve stavu soudců a státních zástupců aspoň soudcovskými čekateli. Jednak, aby nově vstupujícím soudcovským čekatelům byla dána možnost co nejdříve složití soudcovskou zkoušku v zájmu rychlého obsazení míst.“*¹⁸⁶ Dne 28. dubna 1932 byla žádost odsouhlasena. Gustav Kremlička byl ustanoven čekatelem v soudcovské přípravné službě a dočasně byl přiřazen ke Krajskému soudu v Praze, kam nastupoval 6. června 1932. Při nástupu musel

¹⁸⁵ CILEROVÁ, Zuzana. *Politické procesy 50. let. Případ Vlastimila Svárovského*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2024. S. 71–72.

¹⁸⁶ NA, fond Ministerstvo spravedlnosti ČSR, Praha, Gustav Kremlička, osobní vězeňský spis, nezpracováno – o svolení ku přijetí absolvovaného právníka do přípravné služby soudcovské.

složit předepsanou přísahu. V rámci soudcovské přípravné služby měl dán rozvrh, který určoval kdy a u jakého soudu bude působit. Celková doba přípravné služby zahrnovala období od 7. června 1932 – 1. února 1935. Gustav Kremlička měl působit u okresního soudu civilního pro Prahu-západ, okresního soudu exekučního v Praze, Krajského soudu trestního v Praze, státního zastupitelství v Praze, Krajského soudu obchodního v Praze, Krajského soudu civilního v Praze. Časová působnost u jednotlivých soudů se lišila. Mohla trvat pouze měsíc nebo až 7 měsíců.¹⁸⁷

Gustav Kremlička byl dne 19. ledna 1934 jmenován auskultantem.¹⁸⁸ V prosinci dochází ke změně Kremličkova rozvrhu, když musí neprodleně 3. ledna 1935 nastoupit službu u okresního soudu v Jílovém. Dne 24. června 1935 Gustav Kremlička úspěšně složil soudcovskou zkoušku a v červenci mu bylo propůjčeno služební místo soudce druhé skupiny v obvodu vrchního soudu v Praze. V září byl přidělen k okresnímu soudu v Pelhřimově, kam nastoupil 9. října 1935. Již 14. října byl přeložen k vrchnímu soudu v Košicích. 2. listopadu nastoupil službu u okresního soudu v Třebíči. Dne 29. března 1939 byl v důsledku územních změn zproštěn služby na Podkarpatské Rusi u okresního soudu v Třebíči. Byl umístěn mimo systemizovaný stav do stavu soudcovských úředníků v obvodu vrchního soudu v Praze. V květnu 1939 nastoupil službu u okresního soudu ve Zbraslavi. 13. července je Gustavu Kremličkovi uděleno oprávnění vykonávat úřad soudce samostatně v občanských věcech právních u okresního soudu ve Zbraslavi. 22. června 1940 se oženil s Cecilíí Kestlerovou roz. Volososukovou. V listopadu 1944 byl na dobu nezbytné potřeby přeložen k okresnímu soudu ve Slaném. 19. května 1944 nastoupil Gustav Kremlička službu opět u okresního soudu ve Zbraslavi. V lednu 1946 žádal Gustav Kremlička o přeložení ke Krajskému soudu civilnímu, trestnímu nebo obchodnímu v Praze. 17. června 1946 byl vládou československé republiky jmenován krajským soudcem u Krajského soudu obchodního v Praze. Po nějakém čase byl opět přiřazen k okresnímu soudu ve Zbraslavi a v lednu 1948 nastoupil službu u Krajského soudu trestního v Praze. V dubnu 1948 dostal příkaz, aby neprodleně nastoupil službu u mimořádného lidového soudu v Praze, kde působil do prosince téhož roku. 14. prosince 1948 nastoupil službu u Státního soudu v Praze. V rámci prováděné reorganizace justiční

¹⁸⁷ NA, fond MSprav, Praha, Gustav Kremlička, os. spis, nezprac.

¹⁸⁸ Auskultant byl soudní úředník, absolvent právnické fakulty, který se praxí u soudu připravoval ke složení soudcovské zkoušky. In: Ottův slovník naučný, sv. II., s. 1056, Praha 1889 [online]. [vid. 12. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:33b52900-e6e4-11e4-a794-5ef3fc9bb22f?page=uuid:47dd1fe0-0b3e-11e5-b562-005056827e51>

správy v roce 1952 je Gustav Kremlička přeložen ke Krajskému soudu v Praze, kde nastupuje 2. ledna 1953. U Krajského soudu v Praze plnil funkci předsedy senátu. Z tohoto místa byl přeřazen 1. ledna 1957 na volné systematizované funkční místo soudce Krajského soudu v Praze. 30. dubna 1957 se Gustav Kremlička vzdal úřadu soudce. Bylo to z toho důvodu, že v rámci reorganizace justiční správy s ním nebylo do budoucna počítáno a nebylo mu nabídnuto pracovní místo v blízkosti jeho bydliště, a tak sám podal žádost o ukončení pracovního poměru. Později nastoupil k firmě Motokov v Praze.¹⁸⁹

Případ Gustava Kremličky ukazuje, že i když se jednalo o zkušeného soudce s dlouholetou praxí, který bez větších obtíží přečkal období protektorátu i komunistický převrat v únoru 1948, jeho další profesní uplatnění nebylo zajištěno. Přestože od roku 1932 působil v justiční správě a postupně se propracoval až na pozice soudce u Státního soudu a předsedy senátu krajského soudu, reorganizace v roce 1957 znamenala faktický konec jeho soudní kariéry. Jeho odchod nebyl výsledkem osobního selhání, ale důsledkem rozhodnutí systému, který s ním přestal nadále počítat. Tento případ tak ilustruje, jak i loajální a dlouholetí představitelé soudního aparátu mohli být v nových podmínkách odsunuti stranou.

Karel Sadil

Karel sadil absolvoval od 1. října 1937 do 4. března 1939 a od 11. června do 16. prosince vojenskou službu. Dne 25. října 1948 byl přidělen ke Státnímu soudu v Praze. Od 1. dubna 1949 byl ustanoven prokurátorem Státní prokuratury v Praze. V rámci reorganizace justiční správy v roce 1952 byl ustanoven prokurátorem u Krajské prokuratury v Praze. V této době byl současně přidělen na dobu tří měsíců ke Krajské prokuratuře v Liberci. V roce 1952 byl jedním ze tří vedoucích VI. oddělení Státní prokuratury v Praze, které se zabývalo sabotáží v průmyslu.¹⁹⁰ 26. února 1953 vykonal jako prokurátor u Krajské prokuratury v Praze přísahu: „*Přísahám, že budu věren Československé republice, jejímu společenskému řádu a státnímu zřízení, jejímu prezidentu a její vládě, že budu zachovávat zákony a jiné právní předpisy a pečovat, aby jich bylo užíváno podle zásad socialistické zákonosti a v zájmu pracujícího lidu a přísně*

¹⁸⁹ NA, fond MSprav, Praha, Gustav Kremlička, os. spis, nezprac.

¹⁹⁰ VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena; BABKA, Lukáš a KIPETŮVÁ, Monika. Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech: díl II., Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR 2003, ISBN 80-86621-03-0. S. 49.

zachovávat mlčenlivost o věcech úředních.“¹⁹¹ V období od 3. května do 22. května 1954 byl přechodně na 3 týdny přidělen k okresní prokuratuře v Kralupech nad Vltavou. Tento krok byl odůvodněn tím, že ze služebního hlediska je nutné a účelné, aby se seznámil s agendou venkovských prokuratur.¹⁹² Jsem si vědoma, že analýza Karla Sadila je neúplná. Bohužel v osobní spise, který je uložen v Národním archivu se bližší informace nenacházely a v rámci jiných spisů nebo literatury jsem další informace také nenašla.

Adolf „Alfons“ Kotous

V rámci kauzy Oskar Krause a spol. plnil Adolf Kotous funkci „agenta provokatéra“. Adolf Kotous se narodil 26. ledna 1914 v Brodci v okrese Louny jako nemanželský syn Blaženy Novotné roz. Kotousové.¹⁹³ Jeho nevlastní otec, Bedřich Novotný, byl funkcionářem strany KSČ.¹⁹⁴ Adolf Kotous se vyučil holičem, ale později pracoval např. jako obchodní příručí ve firmě Vlach. V roce 1932 byl odsouzen okresním soudem v Postoloprtech k 24 hodinám ve vězení. Dne 29. září 1939 se společně s Antonínem Fouskem dopustili zločinu podvodu tím, že se vydávali v Brně za policejní úředníky a vylákali předstíranou domovní prohlídkou na židovském obchodníkovi, Maxu Bacckenrothovi, částku 149 645 Kčs. Za tento čin byl Adolf Kotous sborovým soudem v Brně dne 30. ledna 1940 odsouzen k 18 měsícům těžkého žaláře.¹⁹⁵ Dne 26. listopadu 1942 byl kriminální policií v Lounech oznámen okresnímu soudu v Lounech pro vydírání, kterého se dopustil na lékárníkovi, Jiřím Topičovi z Loun. V období od 13. do 20. května 1945 se Adolf Kotous společně s Antonínem Fouskem opět vydávali za veřejné úředníky v Chomutově. Kotous se prohlásil za velitele tzv. Rudé milice, kterou sestavil asi z 20 mužů a Fouska jmenoval svým zástupcem. Jejich činností vznikl zmatek ve veřejné správě a ve vedení města Chomutova. Četnická stanice Louny provedla zlikvidování vedoucího tzv. Rudé milice.¹⁹⁶ Ze služby v SNB v Mostě byl Adolf Kotous propuštěn na vlastní žádost dne 26. července 1945.¹⁹⁷

Proti Adolfu Kotousovi bylo dne 25. listopadu 1948 zahájeno trestní řízení s označením „Kotous Adolf a spol.“. Byli obviněni, že se pokusili rozvrátit lidově

¹⁹¹ NA, fond MSprav, Praha, Karel Sadil, os. spis, nezprac.

¹⁹² Tamtéž

¹⁹³ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Adolf Kotous.

¹⁹⁴ ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), Adolf Kotous, arch. č. TS-491832 MV.

¹⁹⁵ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Adolf Kotous, arch. č. 2184/14 – služba v SNB.

¹⁹⁶ Tamtéž

¹⁹⁷ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Adolf Kotous.

demokratické zřízení republiky. Společně s ním je obviněno dalších 64 osob. SNB v Mostě líčila jeho činnost takto: „*Adolf Kotous, který byl v roce 1946 vyloučen ze Svazu českých partyzánů, pro nečestné chování, byl před tím příslušníkem strany komunistické a v důsledku svého vyloučení změnil i politické přesvědčení a roku 1947 vstoupil do ČSL. Jako bývalý ilegální bojovník a velitel partyzánských oddílů „Pravda“ a „Rudá Milice“, využil svých zkušeností k organizování ilegální skupiny „JOPO“¹⁹⁸. Již při dřívějších cestách v žateckém, podbořanském a kadaňském okrese se stýkal s volyňskými Čechy. U těchto osob zjistil, že jejich postoj k nynějšímu lidově demokratickému zřízení je krajně nepřívznivý. Tyto skutečnosti staly se mu podkladem pro podněcení osob, zejména volyňských Čechů.¹⁹⁹ Tato skupina byla vojensky organizovaná, z počátku se zabývala psaním a rozšiřováním letáků, později navazovala spojení se zahraničím, dalšími ilegálními organizace na Moravě. Další činnost skupiny spočívala v opatrování si zbraní, za účelem organizování teroristických akcí.²⁰⁰ Ve spise se nenachází záznam o zatčení ani protokol o výpovědi Adolfa Kotouse, jelikož v době, kdy byli zatčeni ostatní členové skupiny, nebyl Kotous dopaden a bylo po něm zahájeno pátrání.²⁰¹ Důvodem bylo, že už v té době pracoval jako „agent-provokatér“ a i tato skupina byla jeho konstruktem. Byl využit pro rozpracování této velké skupiny, jelikož měl velkou důvěru u Volyňských Čechů, s nimiž z počátku ilegálně pracoval. Záměrně byl tedy před soudem prohlášen za uprchlého do zahraničí, což bylo běžnou praxí. Od té doby mu byl vystavován falešný občanský průkaz.²⁰² S jistotou mohu konstatovat, že veškerá činnost této skupiny byla přesně kontrolována Adolfem Kotousem jakožto „agentem-provokatérem“. Adolfu Kotousi byl dne 23. dubna 1949 zabaven veškerý majetek.²⁰³ Takto rozhodla Rada státního soudu v Praze, jelikož proti Adolfu Kotousovi bylo k návrhu Státní prokuratury ze dne 9. dubna 1949 zavedeno přípravné vyšetřování²⁰⁴ pro zločin dle zákona číslo 231/48 Sb.²⁰⁵*

Dne 30. července 1949 sdělil Jaroslav Kubeš na II. oddělení okresního velitelství Národní bezpečnosti v Lounech tyto informace o Adolfu Kotousovi: „*Asi 14. července 1949 jsem se setkal v Praze s Adolfem Kotousem, který byl oblečen v uniformě majora*

¹⁹⁸ Judexova odbojová protikomunistická organizace.

¹⁹⁹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-3131 UL – trestní oznámení.

²⁰⁰ ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), Adolf Kotous, arch. č. TS-491832 MV.

²⁰¹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-3131 UL – trestní oznámení.

²⁰² ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), Adolf Kotous, arch. č. TS-491832 MV.

²⁰³ Podle § 29 odst. 3 zák. č. 50/23 Sb. a § 13 odst. 1, 3, zák. č. 23/48.

²⁰⁴ Č. j. Pst I 1117/48.

²⁰⁵ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-3131 UL – usnesení.

čsl. armády. *Kotouse znám z doby, kdy bydlel v Lounech, Jablonského ulici čp. 534, jako člověka nepřátelsky smýšlejícího proti dnešnímu lidově demokratickému smýšlení a dobrodruha neustále se skrývajícího před spravedlností. Již jednou jsem ho takto v uniformě viděl.*²⁰⁶ Adolf Kotous se při předvedení na stanici SNB v Bartolomějské ulici údajně prokazoval legitimací na úplně jiné jméno, a přesto byl Kotous propuštěn.²⁰⁷ Marie Henzlová dne 19. dubna 1950 oznámila na Krajském velitelství Státní bezpečnosti, že měla známost s Adolfem Kotousem a obdržela od něj 2 výhružné dopisy. V roce 1947 se totiž Adolf Kotous pokusil násilně napadnout výše zmiňovanou, Marii Henzelovou. Pro tento případ byl vyšetřován a dodatečně se zjistilo, že v té době vlastnil pistoli, kterou při útěku odhodil. V této době byl Adolf Kotous vyhlášen ve věstníku kriminální služby k zatčení, jelikož byl hledán okresním soudem Děčín k odpykání trestu a třikrát je hledaný StB Most. Zároveň proti Adolfu Kotousovi bylo učiněno trestní oznámení pro nebezpečné vyhrožování.²⁰⁸

Dne 23. října 1950 bylo na Adolfa Kotouse podáno trestní oznámení za to, že neoprávněně opustil území ČSR. Kotousův případ vyšetřovala stanice NB Děčín I., která však nezjistila datum ani místo nelegálního přechodu státní hranice. S jistotou však určila, že tak uničil za účelem poškodit zájmy ČSR.²⁰⁹ Ze svazku tajných spolupracovníků, který je uložen v Archivu bezpečnostních složek se lze dozvědět, že pod svým falešným jménem, Bedřich Doubek, byl nasazován do různých teroristických skupin. Pro své dobré navazovací schopnosti byl půjčován i pro orgány VKR k rozpracování ilegálních skupin v ČSA.²¹⁰

Adolf Kotous byl v květnu 1959 odsouzen na rok vězení z toho důvodu, že se stal „pohlavně úchylným“ a projevil se tak ve třech případech. 21. října 1967 Adolf Kotous zneužil turistického zájezdu do Jugoslávie, kde emigroval. Krátkou dobu se zdržoval v Itálii a později přešel do Rakouska.²¹¹ Dne 24. ledna 1968 byl Adolfu Kotousovi zapečetěn byt.²¹² S několika osobami v ČSSR udržoval Adolf Kotous písemný styk a měl plánovat navštívit ČSSR na cestovní pas rakouského státního příslušníka. Na základě těchto informací byl založen signální svazek pod heslem „Duben“, avšak Adolf Kotous

²⁰⁶ ABS, fond Bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), Adolf Kotous, sign. 304-276-6/3.

²⁰⁷ Tamtéž

²⁰⁸ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-3131 UL.

²⁰⁹ Tamtéž

²¹⁰ ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), Adolf Kotous, arch. č. TS-491832 MV.

²¹¹ Tamtéž

²¹² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-9315 MV.

plánovanou cestu neuskutečnil²¹³ Z osoby, která v mladém věku vykonávala kriminální činnost se později stal „agent-provokatér“ a nakonec skončil jako emigrant.

Zdeněk Bláha

Zdeněk Bláha byl jedním z vyšetřovatelů kauzy Oskar Krause a spol. Narodil se 5. srpna 1927 v obci Hamr u Třeboně jako syn dělníka Václava Bláhy a Růženy roz. Buštové. Absolvoval 5 tříd obecné školy a 4 třídy měšťanské školy v Chlumu u Třeboně. V personálním spise jsou uloženy ustanovky²¹⁴ na Václava Bláhu, Zdeňka Bláhu, Růženu Bláhovou na základě, kterých jsem mohla sestavit popis nejen Zdeňka Bláhy, ale i jeho rodičů. Pro tuto práci využiji jen pro popis Zdeňka Bláhy. Jeho dvě tety se za druhé světové války přidali na stranu Německa poté, co si za manželi vzaly sympatizanty nacistického Německa. Jeho otec, Václav Bláha, byl vyučen strojním zámečníkem a pracoval jako dělník ve sklárnách. Od 3. ledna 1943 do 29. února 1945 se Zdeněk Bláha učil zámečníkem u Jana Hrušky v Praze. Ze sociálních důvodů²¹⁵ se však nevyučil Od roku 1945 do roku 1947 pracoval jako dělník u ČSD v Mezimostí nad Nežárkou. Zdeněk Bláha se stal členem KSČ dne 29. května 1947. V témže roce začal vykonávat funkci tajemníka OV KSČ v Třeboni, kde byl až do nástupu k SNB.²¹⁶

Od 2. listopadu 1948 byl přijat k MV a do 28. února 1955 byl zařazen jako výkonný orgán, referent vyššího odboru KSMV Praha. V roce 1948 také absolvoval 6 týdnů ÚPŠ KSČ. Od 23. února 1949 do 13. dubna 1949 byl frekventantem kurzu osvětových důstojníků Litoměřice. Dne 18. června 1949 se Zdeněk Bláha oženil s Marií roz. Kopřivovou se kterou měl v budoucnu dvě děti. Od 1. března 1955 do 31. července 1956 vykonával pozici referenta vyššího odboru KSMV České Budějovice. Od 1. srpna 1956 do 30. června 1957 vykonával pozici referenta operační skupiny OOMV Třeboň. Od 1. července 1957 do 31. října 1962 vykonával funkci referenta vyšetřovacího odboru KSMV. Od 1. listopadu 1962 byl frekventantem roční právnické školy pracujících při ministerstvu spravedlnosti v Mělnice. Od 1. listopadu 1962 vykonával funkci staršího

²¹³ ABS, sbírka Svazky tajných spolupracovníků (TS), Adolf Kotous, arch. č. TS-491832 MV.

²¹⁴ „Ustanovka“ je ruský výraz pro „zjišťovací službu“. Je v nich sledován třídní původ, vzdělání, povolání, vztah k práci a k režimu apod. Tyto dokumenty vznikly lustracemi, které byly vedeny za účelem zjistit případné nedostatky a problémy o čekateli či příslušníkovi SNB. V případě zjištění závažných nedostatků mohl být dotyčným znemožněn nástup k SNB či povýšení. In: CILEROVÁ, Zuzana. *Politické procesy 50. let. Případ Vlastimila Svárovského*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2024. S. 71–72.

²¹⁵ Konkrétní důvod není ve spise uveden.

²¹⁶ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Zdeněk Bláha, arch. č. 4459/27 – výsledek kádrového šetření.

vyšetřovatele odboru vyšetřování. Roku 1963 získal titul JUDr. na právnické fakultě UK v Praze. 1. října 1965 byl Zdeněk Bláha přemístěn a stal se starším vyšetřovatelem 2. odd. II. odb. správy vyšetřování StB²¹⁷. V říjnu 1966 se stal starším vyšetřovatelem 2. odd. I. odboru²¹⁸ a na začátku března 1969 se stal starším vyšetřovatelem 1. odd. I. odb²¹⁹. Od června 1970 působil jako státní referent specialista kanceláře MV. Dne 15. září 1970 byl Zdeněk Bláha pověřen dočasným zastupováním funkce náčelníka sekretariátu MV ČSSR. O tři měsíce později byl ustanoven zástupcem náčelníka sekretariátu a současně náčelníkem kanceláře ministra vnitra ČSSR. Dne 15. května 1973 byl uvolněn ze služebního poměru. Následující den byl přijat do služebního poměru vojáka z povolání na CO ČSSR a současně byl ustanoven náčelníkem kádrového oddělení štábu CO ČSSR. Dne 1. srpna 1977 byl přijat do služebního poměru SNB a současně byl pověřen výkonem funkce náčelníka SOK.²²⁰

Ze štábního strážmistra se Zdeněk Bláha za 28 let vypracoval na hodnost podplukovníka. Zdeněk Bláha obdržel medaile „Za službu vlasti“ a „Za zásluhy o obranu vlasti“.²²¹ Ve služebně politické charakteristice je Zdeněk Bláha prezentován jako tříděně uvědomělý a politicky vospělý člen strany, který se soustavně politicky vzdělává. Vyzdvihováno je období let 1968–1969, kdy Zdeněk Bláha zůstal věrný režimu a prosazoval internacionalismus.²²² V závěru je označován jako muž kamarádké a veselé povahy, co umí jednat s lidmi a v kolektivu je oblíben.²²³ Dne 31. srpna 1982 byl ze závažných osobních důvodů uvolněn ze služebního poměru.²²⁴

Jaroslav Martinů

Jaroslav Martinů byl dalším vyšetřovatelem kauzy Oskar Krause a spol. Narodil se 5. prosince 1926 v obci Lhotka v okrese Pelhřimov jako čtvrtý syn Josefa Martinů a jeho ženy Marie roz. Karafiátové. Otec pracoval jako krejčí a matka byla v domácnosti a docházela pomáhat do zemědělství. Jaroslav Martinů měl tři sourozence, Josefa,

²¹⁷ II. odbor byl zaměřen na špionážní a vyzvědačskou činnost. Konkrétně 2. oddělení se zabývalo vyšetřováním osob podezřelých z vyzvědačství, agentství nebo kontaktů se zahraničím.

²¹⁸ I. odbor se zaměřoval na vyšetřování protistátní činnosti z hlediska bezpečnosti státu, tedy činnosti proti lidově demokratickému zřízení. 2. oddělení bylo zaměřeno na sabotážní činnost.

²¹⁹ 1. oddělení mělo na starosti vyšetřování činnosti domácích skupin, které byly označovány za protistátní.

²²⁰ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Zdeněk Bláha.

²²¹ Tamtéž

²²² Během Pražského jara se dostala rozvědka, kontrarozvědka a celkově StB do hluboké krize.

²²³ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Zdeněk Bláha, arch. č. 4459/27 – služebně politická charakteristika.

²²⁴ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Zdeněk Bláha.

Františka a Rudolfa. Absolvoval 5 tříd obecné školy a 2 třídy školy měšťanské. V osmi letech přišel o oba rodiče, otec zemřel na zápal plic a matka na rakovinu. Po této nešťastné události ho jeden rok v Jihlavě vychovávala jeho teta, Božena Pavlů. Zde také absolvoval 4 třídu obecné školy. Poté si ho k sobě vzal jeho nejstarší bratr Josef, u kterého byl Jaroslav do té doby, než dočodil školu. Poté odjel do Prahy ke svému bratrovi, Rudolfovi, kde se vyučil strojním zámečnickem u firmy Patzák a Macháček. Byl zde zaměstnán do 22. srpna 1945.²²⁵

V srpnu roku 1945 byl přijat do funkce orgána k SNB a poslán do výcvikového střediska SNB v Mariánských lázních, kde Jaroslav Martinů strávil jeden a půl roku. Koncem srpna roku 1946 byl přemístěn k pohotovostnímu pluku NB, útvar 9600. U tohoto útvaru působil jako jezdec ve výcvikovém středisku až do jeho zrušení²²⁶ Dne 9. prosince 1947 vstoupil do KSČ. Na začátku roku 1949 byl na vlastní žádost přemístěn ke KV StB v Praze. Dne 19. března 1949 se oženil s Věrou roz. Svobodovou, která byla také zaměstnána u KV StB v Praze. Společně se jim 9. června 1955 narodil syn Roman. V kádrovém posudku ze dne 23. září 1949 se lze o povaze Jaroslava Martinů dozvědět toto: „*Dovede plnit služební povinnosti velmi dobře, ale rád se spoléhá na zodpovědnost druhých, hlavně referenta a v poslední době lze konstatovat, že jeho růst by bylo možno podpořit a probudit jedině tím, že by byl sám ustanoven referentem. Práci se nevyhýbá, ale také ji zvlášť nevyhledává.*“²²⁷ Začátkem roku 1953 byl Jaroslav Martinů ustanoven do funkce náčelníka oddělení VI. odboru²²⁸. V červenci 1955 byl ustanoven do funkce zástupce náčelníka odboru vyšetřování, KS MV Praha. V květnu 1956 je Jaroslav Martinů přemístěn k 1. správě MV a ustanoven do funkce pracovníka 12. odboru²²⁹. 8. února 1961 je přemístěn do činné zálohy 1. správy MV.²³⁰ V roce 1961/1962 absolvoval rozvědnou školu v SSSR. O rok později je z činných záloh přemístěn a ustanoven do funkce státního referenta 12. odboru.²³¹

²²⁵ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Jaroslav Martinů, arch. č. 5022/26 – životopis.

²²⁶ Tamtéž

²²⁷ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Jaroslav Martinů, arch. č. 5022/26 – kádrový posudek 1949.

²²⁸ VI. odbor byl zaměřen na odhalování špionáže.

²²⁹ 12. odbor byla nelegální rozvědka, která se zabývala řízením nelegálních pracovníků v zahraničí. In: Ústav pro studium totalitních režimů. *Informace o organizační struktuře čs. rozvědky*. 1968 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/srpen1968/rozvedka/info680417.pdf>

²³⁰ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Jaroslav Martinů.

²³¹ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Jaroslav Martinů, arch. č. 5022/26 – životopis.

Od 1. srpna 1963 do 31. srpna 1965 působil na rezidentuře v Berlíně.²³² Rezidentura československé rozvědky v Berlíně byla specifická tím, že její činnost probíhala souběžně na dvou pracovištích, v Západním Berlíně a ve Východním Berlíně, tedy ve dvou státech, které se vzájemně neuznávaly. Obě části rezidentury byly napojeny na oficiální diplomatické zastoupení: západoberlínská působila při Československé vojenské misi u Spojenecké kontrolní rady v Německu a východoberlínská pak při československém velvyslanectví v NDR. Legalizace pracovníků byla zpočátku úzce navázána na tyto instituce, později však byla prosazována větší diverzifikace s cílem ztížit identifikaci příslušníků rozvědky zahraničním službám. Struktura rezidentury se postupně rozšiřovala. Vedle rezidenta zde působil jeho zástupce, referenti (či starší referenti), šiféři, radisté, písarčky a často i řidiči, kteří kromě technického zajištění prováděli i operativní činnost, např. sledování osob. Výběr pracovníků do zahraničí byl řízen centrálou v Praze, která zároveň stanovovala úkoly a organizovala komunikaci s agenty.²³³ Zpravodajská činnost v Berlíně začala v roce 1949, nicméně její počátky byly podle některých hodnocení neprofesionální a poznamenané personální krizí. Agenturní síť v západním Německu byla tehdy považována za rozpadlou, rezidentura za přetíženou a její personál za nedostatečně konspirativní.²³⁴ Pokusy o konsolidaci často selhávaly a v roce 1956 musela být berlínská rezidentura prakticky znovu vybudována.²³⁵ Mezi hlavní cíle rezidentury patřilo budování agenturní sítě, získávání tajných spolupracovníků a sledování činnosti západních tajných služeb, západoněmeckých politických organizací a vybraných exilových či komunistických organizací.²³⁶ Rezidentura měla také kulturní a prověřovací agendu.²³⁷ Mezi lety 1960–1965 pak docházelo k tzv. „zúžení objektů“, tedy zacílení rozvědné činnosti na konkrétnější cíle, zejména nepřátelské zpravodajské služby.²³⁸ Rozvědnou funkcí Jaroslava Martinů byl starší referent, což značilo zkušenost. V legalizaci působil jako pracovník Státního archivu pod pseudonymem Jaroslav Mácha. Jeho hlavním úkolem byla obsluha nelegálních pracovníků, kteří byli v NDR na získání jazykové praxe, nebo kteří zde byli v legalizaci a spolupráce s německými soudruhy.²³⁹

²³² ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Jaroslav Martinů, arch. č. 5022/26 – životopis.

²³³ TĚTHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022. S. 146–148.

²³⁴ Tamtéž, s. 155–156, 198.

²³⁵ Tamtéž, s. 198.

²³⁶ TĚTHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022. S. 157, 161–162, 165.

²³⁷ Tamtéž, s. 172–173.

²³⁸ Tamtéž, s. 166.

²³⁹ ABS, fond správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky), Jaroslav Martinů, ř. 38817 I. S

1. července 1968 je Jaroslav Martinů starším referentem 1. odd. 12. odboru a v roce 1969 plní stejnou funkci, avšak u 3. odboru správy „D“²⁴⁰. V roce 1970 je přemístěn na 2. odbor. V dubnu 1971 se z Jaroslava Martinů stal dočasný zástupce náčelníka odboru č. 23²⁴¹. Roku 1972 je plně ustanoven do funkce zástupce náčelníka 23. odboru. Na jaře roku 1976 se Jaroslav Martinů připravoval na práci v zahraničí, kde měl působit pod pseudonymem Jaroslav Mácha. Při tvorbě osobního plánu vycházel z již získaných teoretických znalostí studiem rozvědné školy v SSSR, průběžným školením organizovaného 27. odborem²⁴² a praktickou činností v řídicí funkci zástupce náčelníka 23. odboru pro úsek Rakouska a NSR. Tento osobní plán byl rozdělen a zaměřen na část operativní a všeobecnou přípravu. V rámci operativní přípravy měl do 31. května 1976 provést praktické cvičení v obraně proti sledování se zaměřením na nové poznatky z této oblasti, teoreticky se seznámit s novými formami a způsoby všech druhů aktivní operativní součinnosti. Do 15. května 1976 měl opatřit a prostudovat materiály k agenturnímu prostředí v Rakousku.²⁴³ Do 31. července 1976 se Jaroslav Martinů měl seznámit se stavem agenturních akcí, které budou převzaty do řízení a případně dalšího rozpracování.²⁴⁴ Do všeobecné přípravy bylo zařazeno např. jednou týdně navštěvovat výuku německého jazyka a připravit manželku.²⁴⁵ Rezidentura československé rozvědky ve Vídni vznikla po roce 1948 jako výsledek sloučení zpravodajské služby ministerstva zahraničí s rozvědkou ministerstva vnitra. Její počátky byly spojené s vyslanectvím Československa, které sídlilo v Penzinger StraÙe ve 14. vídeňském okrsku, tedy ve francouzské okupační zóně. Na rozdíl od vojenské mise v Berlíně se zastupitelský úřad ve Vídni řídil běžnými pravidly diplomatického zastoupení dle mezinárodního práva.²⁴⁶ Úkolem rezidentury bylo od počátku především sledovat aktivity emigrace, shromažďovat informace o osobách překračujících hranice a zaměřit se na činnost spojeneckých i rakouských orgánů, zejména ve vztahu k USA a Jugoslávii²⁴⁷ Rozvědka se snažila infiltrovat emigrantské komunity, sledovat jejich vnitřní rozpory, získávat tajné

²⁴⁰ Správa „D“ byla Správa techniky Ministerstva vnitra, která měla na starosti sledování osob, odposlechy, fotografické sledování a radiotechniku.

²⁴¹ Odbor č. 23 byl specializovaný odbor zahraniční rozvědky, který se zabýval zpravodajskou činností zaměřenou na Spolkovou republiku Německo a Rakousko.

²⁴² 27. odbor byl specializovaný na školení a metodické vedení příslušníků rozvědky.

²⁴³ Jaroslav Martinů se měl zejména zaměřit na hospodářskou a politickou situaci, politické strany, policejní a kontrarozvědné orgány – jejich způsoby práce.

²⁴⁴ ABS, fond správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky), Jaroslav Martinů, reg. č. 38817 I. S

²⁴⁵ Příprava manželky spočívala v tom, že se manželka seznámí s údaji o státním zřízení a způsobu života v Rakousku. Bude seznámena s tím, že kromě legálního zaměstnání má manžel ještě jiné poslání jako příslušník MV s důrazem na nutnost utajení tohoto poslání.

²⁴⁶ HUBERT, Ondra. *Činnost vídeňské rezidentury československé rozvědky do roku 1955, sonda do vývoje čsl. Rozvědné služby v letech 1945–1955*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno, 2014. S. 28, 40–41.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 36–37.

spolupracovníky a tříštit jejich politické struktury, aby se nemohly sjednotit proti lidově demokratickému režimu.²⁴⁸ Činnost byla organizována přímo ze zastupitelského úřadu, v jehož prostorách sídlila i rozvědka. Pracovníci rezidentury zprvu procházeli adaptační fází: první měsíc po příjezdu se měli soustředit na poznávání terénu, budování důvěry mezi kolegy a osvojení krycí role zaměstnance MZV. Významnou roli sehrál přímo rezident, který se věnoval především politickému zpravodajství. Po roce 1952 došlo k výraznému personálnímu posílení a rozšíření aktivit, rezidentura se měla stát stabilním článkem obrany lidově demokratického bloku.²⁴⁹ Zhodnocení činnosti Jaroslava Martinů na rezidentuře ve Vídni nemohlo být zpracováno z důvodu krátké doby pobytu. Ve zprávě je však konstatováno, že hlavní úkol, hladké a bezproblémové převzetí všech akcí od soudruha Lexy, Jaroslav Martinů splnil.²⁵⁰ Dne 2. srpna 1982 plní funkci staršího referenta speciálního 18. odboru.²⁵¹

Jelikož Jaroslav Martinů působil jak na rezidentuře v Berlíně, tak i ve Vídni, nabízí se zde prostor pro srovnání těchto dvou působišť. Tímto se zabývala Markéta Filla, roz. Těthalová, ve své disertační práci. Jedním z ukazatelů, který může odrážet stabilitu a kontinuitu fungování rezidentur, je délka pobytu jejich pracovníků. V tomto ohledu byly obě rezidentury relativně vyrovnané, s průměrnou délkou služebního zařazení 32, respektive 33 měsíců. Významnější rozdíly se však ukazují při srovnání jejich konkrétní činnosti. Berlínská rezidentura se výrazněji zapojila do tzv. „odluk osob“, tedy únosů zájmových osob ze zahraničí do Československa, které se staly běžnou metodou po nástupu Rudolfa Baráka do funkce ministra vnitra. Tyto operace prováděli zejména tajní spolupracovníci rozvědky ve spolupráci s příslušníky StB, přičemž jim často napomáhaly i složky jiných států sovětského bloku. Ve Vídni docházelo k obdobným zásahům, avšak za přímé koordinace se sovětskými orgány, která byla nezbytná kvůli zásahům do agenturně operativní situace. Při srovnání úrovně nelegální agentury působící z těchto měst se zdá, že vídeňská rezidentura dosáhla vyšší míry rozpracovanosti. Zatímco berlínská rezidentura teprve budovala svou strukturu a zajišťovala personální základnu, vídeňská měla již jasně vymezené úkoly. Obě rezidentury zapadaly do širšího rámce činnosti východního bloku, jehož tajné služby byly úzce propojeny se sovětským

²⁴⁸ HUBERT, Ondra. *Činnost vídeňské rezidentury československé rozvědky do roku 1955, sonda do vývoje čsl. Rozvědné služby v letech 1945–1955*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno, 2014. S. 48–49.

²⁴⁹ HUBERT, Ondra. *Činnost vídeňské rezidentury československé rozvědky do roku 1955, sonda do vývoje čsl. Rozvědné služby v letech 1945–1955*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno, 2014. S. 39, 42, 45.

²⁵⁰ ABS, fond správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky), Jaroslav Martinů, reg. č. 38817 I. S

²⁵¹ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Jaroslav Martinů.

vedením. Z hlediska metod práce i zacílení lze proto „odluky osob“ chápat jako významný společný znak činnosti berlínské i vídeňské rezidentury.²⁵²

V roce 1946 začínal Jaroslav Martinů s hodností rotný a do roku 1971 se vypracoval na hodnost podplukovníka.²⁵³ Služební poměr Jaroslav Martinů ukončil dne 30. června 1985.²⁵⁴ Za svoji službu obdržel několik vyznamenání. Roku 1955 obdržel medaili „Za službu vlasti“, v roce 1956 medaili „Za zásluhu o obranu vlasti“, v roce 1971 pamětní medaili k „50. výročí založení KSČ“. V roce 1973 pamětní medaili k „25. výročí vítězného února“ a roku 1974 řád „Rudé hvězdy“.²⁵⁵

Karel Sirotek

Karel Sirotek v rámci kauzy Oskar Krause a spol. vyhotovil k hlavnímu líčení posudek z oboru politického zpravodajství. Karel Sirotek se narodil 10. prosince 1924 v Hrachově. Jeho otec pracoval jako dělník v různých kamenolomech. Matka byla v domácnosti. Absolvoval 5 tříd obecné školy. Měšťanskou školu nemohl navštěvovat, jelikož byla od místa bydliště vzdálena 14 km. Karel Sirotek nastoupil do učení na puškaře u firmy „Lověna“ v Olomouci, kde byl zaměstnán jeho švagr. Karlův bratr, Bohuslav, byl vyučen řezníkem. V roce 1941 Sirotek složil tovaryšskou zkoušku. Od 1. listopadu 1945 se stal členem KSČ.²⁵⁶

Dne 16. června 1945 byl Karel Sirotek přijat k SNB a zařazen u Pohotovostního pluku 1. NB. Po krátkém výcviku byl zařazen do pohraničí, kde působil jako hudebník u kulturního souboru při velitelském pluku. Po krátké době však přešel jako zbrojír do zbrojnice pluku. V roce 1947 se Karel Sirotek poprvé oženil s Věrou roz. Máchovou. Toto manželství však nevydrželo a dne 21. srpna 1951 se rozvedli. Začátkem července 1947 odjel Sirotek s útvarem „Javor“ na akce proti Banderovcům na Slovensko, odkud se v únoru 1948 vrátil do Prahy. Zde byl spolu s ostatními jako příslušník útvaru „Javor“ nasazen v akcích. 4. března 1948 byl přemístěn k tehdejší O–StB Praha. Pracoval zde na 5. oddělení jako výslechový pracovník, později byl zařazen na 6. oddělení jako referent.

²⁵² TĚŤHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022. S. 183–184, 188–189.

²⁵³ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Jaroslav Martinů.

²⁵⁴ ABS, fond Kádrové rozkazy, Jaroslav Martinů, KRN I. S

²⁵⁵ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Jaroslav Martinů.

²⁵⁶ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Karel Hobža, arch. č. 1329/24 – životopis.

V měsících leden až listopad roku 1949 byl Karel Sirotek pověřen vedením oddílu StB v Karlíně. Koncem listopadu 1949 nastoupil do Vyšší politické školy SNB v Kolodějích, kterou v květnu 1950 ukončil. Po skončení školy pracoval ve znaleckém oddělení, bylo v říjnu 1950 z KV StB Praha převedeno k bývalému V StB – sektoru VI.-B. V tomto oddělení pracoval jako znalec z oboru státně-bezpečnostního. 1. listopadu 1950 byl Karel Sirotek přemístěn od KV StB Praha k velitelství StB v Praze. Byl zařazen na sekretariátě jako starší referent v problematice soudního znalectví. Jeho pracovištěm byla většinou soudní jednání na celém území ČSR. První manželství nevydrželo a dne 21. srpna 1951 se nechali rozvést. O čtyři měsíce později se Karel Sirotek žení podruhé a jeho druhou manželkou se stává Olga roz. Drahekoupilová. V listopadu roku 1953 byl přemístěn k Vnitřní správě MV, kde byl zařazen jako starší referent na stížnostním oddělení. 1. února 1956 byl přemístěn k I. správě MV a zařazen na studijní odbor, kde pracoval na úseku emigrace a později Rakouska.²⁵⁷

Na začátku února 1961 nastoupil Karel Sirotek na rezidenturu do Vídně, ze které se vrátil 19. prosince téhož roku. Zde působil pod pseudonym Karel Sobotka. V rámci své činnosti ve Vídni byl Karel Sirotek podezříván z dekonspirace.²⁵⁸ Karel Sirotek uváděl, že si nebyl vědom toho, že by nějakým způsobem k dekonspiraci zavedl příčinu vědomě, ale že byla možnost přes druhé, resp. třetí osoby.²⁵⁹ Dne 9. října 1962 nastoupil na rezidenturu v Berlíně. Jeho rozvědnou funkcí byl starší referent, stejně jako u výše zmiňovaného Jaroslava Martinů. V legalitě vystupoval jako Karel Sobotka s funkcí 3. tajemníka.²⁶⁰ Karel Sirotek byl zapojen do realizace jednoho z tzv. aktivních opatření²⁶¹, které bylo zahájeno v říjnu 1965. Přestože byl plán již spuštěn, rezidenturní zprávy až do konce roku 1965 převážně informovaly o distribuci vánočních dáreků a uložení nevyužitých prostředků do interního fondu rezidentury. Zdá se, že rozdělování

²⁵⁷ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Karel Hobža, arch. č. 1329/24 – průběh služby

²⁵⁸ Prozrazení utajovaných skutečností rozvědné činnosti před nepovalenými osobami. Každý případ dekonspirace musel být neprodleně hlášen nadřízenému náčelníkovi. In: Archiv bezpečnostních složek. *Slovník rozvědné terminologie (I. správa SNB) z roku 1988*. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/pomucky/slovník1s.pdf>

²⁵⁹ Vyjádření k možnostem dekonspirace v souvislosti s přidělením rezidentury ve Vídni

²⁶⁰ TĚTHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022. S. 230.

²⁶¹ Aktivní opatření představovala utajené akce rozvědky, jejichž cílem bylo narušit, zkompromitovat nebo přímo zastavit činnost konkrétních osob, případně širších sociálních skupin. Uvedené opatření z roku 1965 spadalo do gesce 6. odboru, tedy kontrarozvědky, přičemž v témže roce byly z Berlína předloženy další dva návrhy na aktivní opatření pocházející z 2. odboru. In: TĚTHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022.

broušených váz, likérových souprav a zásobování fondu alkoholem dostalo přednost před samotným prováděním operace²⁶² Z rezidentury v Berlíně odjel 15. ledna 1969.²⁶³

V roce 1972 začal pracovat dlouhodobě v legalizaci jako ředitel „Tiskového a informačního střediska FMZV pro zahraniční novináře“ v Praze I. Dne 26. července 1972 manželka Karla Sirotky, Olga, spáchala sebevraždu. Této události předcházela autonehoda jejich syna, který byl v té době v bezvědomí. Olgu Sirotkovou navštívili soudruzi Tikal a Vinklář. Lze předpokládat, že se Olga mohla domnívat, že ji navštívili z důvodu toho, že její syn zemřel, a proto se rozhodla vyskočit z okna. Následkům pádu podlehla.²⁶⁴ V prosinci roku 1979 odešel Karel Sirotek do starobního důchodu.²⁶⁵ Z hodnosti strážmistra, kterou získal v roce 1946 se vypracoval na hodnost podplukovníka. Tuto hodnost získal dne 9. května 1970. Obdržel několik vyznamenání: „Řád 25. února 1948“, medaili „Za službu vlasti“ a medaili „Za zásluhy o obranu vlasti“.²⁶⁶

Karel Hobža

Karel Hobža v rámci kauzy Oskar Krause a spol. vyhotovil k hlavnímu soudnímu líčení posudek z oboru vojenského zpravodajství. Karel Hobža se 25. ledna 1924 narodil v obci Ždánice v okrese Hodonín. Karel Hobža pochází z velmi početné rodiny, z 15 dětí. Absolvoval 8 tříd obecné školy. V době okupace do roku 1943 se Karel Hobža učil řezníkem v Kloboučkách. V roce 1943 byl totálně nasazen do Německa, odkud po nějakém čase utekl. Byl však dopaden a následně po dobu 18 měsíců vězněn. Po propuštění z vězení byl znovu odeslán do Německa, odkud zase utekl a skrýval se v okolí svého bydliště až do osvobození Rudou armádou. V roce 1945 nastoupil vojenskou prezenční službu. Po návratu pracoval jako traktorista v STS Ždánice a odtud přešel do Šroubáren Ždánice, kde pracoval jako seřizovač až do přijetí k SNB.²⁶⁷ Do KSČ vstoupil 1. září 1945. Dne 19. ledna 1950 se oženil s Helenou roz. Mendlovou. Měli spolu tři děti, Helenu, Karla a Petra. V roce 1953 dosáhl hodnosti, mladší strážmistr. Do roku 1965 se vypracoval na hodnost praporčíka. Dne 1. prosince 1953 byl Karel Hobža ustanoven do

²⁶² TĚTHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022. S. 171.

²⁶³ Tamtéž, s. 230.

²⁶⁴ ABS, fond správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky), Karel Sirotek, reg. č. 81365/000 I. S

²⁶⁵ Tamtéž

²⁶⁶ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Karel Sirotek.

²⁶⁷ ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Karel Hobža, arch. č. 1329/24.

funkce mladšího hlídkového příslušníka VB Kyjov. V dubnu 1954 se stal hlídkovým příslušníkem 3. skupiny VB Kyjov. V září 1954 absolvoval základní školu VB v Kroměříži. Od roku 1955 se stal okrskovým zmocněncem VB Kyjov. Od dubna 1960 plnil stejnou funkci, ale u VB Hodonín. Od roku 1964 pracoval jako výkonný příslušník obvodního oddělení VB Veselí nad Moravou. Dne 15. ledna 1967 byl propuštěn na vlastní žádost.²⁶⁸

Analýza osob zapojených do kauzy Oskar Krause a spol. ukazuje určité společné rysy, ale zároveň i specifické profesní a osobní osudy. Většina z nich pocházela ze skromných rodinných poměrů, často bez vyššího formálního vzdělání. Jejich profesní dráha začínala v nižších technických nebo manuálních profesích jako holič, zámečník, řezník nebo traktorista. Příslušnost ke Komunistické straně Československa sehrála v jejich kariérním postupu zásadní roli. Ideologická loajalita byla často zdůrazňována v jejich kádrových posudcích jako klíčová přednost. Někteří, jako Adolf Kotous, představovali zcela odlišný typ, člověka s kriminální minulostí, jehož služeb systém účelově využil při rozpracování vykonstruovaných kauz jako agent-provokatér. Jiní, jako Zdeněk Bláha nebo Jaroslav Martinů, naopak prošli plnohodnotnou služební dráhou, během níž zastávali významné funkce. Jaroslav Martinů a Karel Sirotek se dokonce v pozdější fázi své kariéry přesunuli z kontrarozvědky do rozvědky a působili jako starší referenti na rezidenturách v Berlíně a ve Vídni. Lze předpokládat, že se ve výkonu své práce osvědčili a v době, kdy jiní byli nuceni skončit, oni přešli do rozvědky. Většina z nich ukončila službu bez výraznějších skandálů, mnohdy plynule přešla do důchodu nebo do jiných státních struktur. Výjimku tvoří Adolf Kotous, který byl od začátku kriminálník a jeho působení u StB vyústilo v emigraci a definitivní odchod mimo struktury režimu. Do této skupiny pachatelů patří i představitelé justiční moci, soudce Gustav Kremlička a prokurátor Karel Sadil. Oba se aktivně podíleli na represivních složkách státního aparátu počátku 50. let, konkrétně na půdě Státního soudu a Státní prokuratury v Praze. Kremličkův případ je přitom obzvlášť výmluvný. Ačkoliv působil v justici již od 30. let, přežil období protektorátu i únor 1948, reorganizace v roce 1957 ukončila jeho kariéru bez nabídky dalšího uplatnění. Ani dlouholetá praxe a loajalita ho nechránily před odsunem. O Karlu Sadilovi se sice dochovalo méně informací, ale jeho působení na

²⁶⁸ ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Karel Hobža.

VI. oddělení Státní prokuratury, zaměřeném na sabotáže v průmyslu, jej zřetelně řadí mezi aktivní vykonavatele státní politiky trestní represe v době nejtvrdšího stalinismu.

Celkově tato kapitola ukazuje, že „pachatelé“ v rámci politických procesů nebyli jednolitou skupinou. Šlo o různorodé osobnosti s odlišnými motivacemi i osobními osudy, které však spojovala služba represivnímu aparátu komunistického státu, ať už z přesvědčení, z oportunismu, či prostě touhy po jistotě a kariéřním postupu. Systém je přijal, využil a v některých případech, jak ukazuje například případ Kremličky, i bez milosti odsunul.

3.5 Výkon trestu

Poválečný vývoj vězeňství v Československu byl formován různými faktory, jak vnitropolitickými, tak mezinárodními, sociálními a hospodářskými, které vedly k zavedení represivního přístupu k odsouzeným. Tato změna je patrná již krátce po válce, i když únorový převrat poskytl nový impulz pro změnu pohledu na odsouzené, především na politické vězně, a pro přístup k nim. Zkušenosti vězňů byly různorodé a závisely na období, kdy byli odsouzeni, v jakých vězeňských zařízeních si trest odpykávali a v neposlední řadě i na vězeňské společnosti, v níž se pohybovali.²⁶⁹ Po roce 1948 trest již nebyl zaměřen pouze na retribuční vězně²⁷⁰, kteří představovali hlavní hrozbu pro poválečnou republiku, ale především na osoby, jež byly považovány za potenciální nebezpečí pro vznikající socialistickou diktaturu. Vězeňská zařízení se tak začala plnit novou skupinou osob, které byly označovány jako „protistátní“, protože

²⁶⁹ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 21.

²⁷⁰ Politickým procesům předcházelo období tzv. retribučního soudnictví. Bezprostředně po skončení druhé světové války se v Československu zvedla silná vlna protiněmeckých averzí a požadovalo se rychlé a rázné zúčtování s válečnými zločinci, zrádci a kolaboranty. Komunisté usilovali zejména o to, aby pojetí retribuční tresty bylo takové, jež by umožnilo využít retribuční tresty k oslabení politických soupeřů. Osnovy obou základních retribučních norem, na základě kterých byli souzeni, byly vydány 19. 6. 1945 jako dekrety prezidenta republiky č. 16 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů. Původně tyto právní normy měly platit pouze jeden rok, ale jejich platnost se protáhla až na dva roky. Do konce roku 1945 Mimořádné lidové soudy, které byly zřízeny pro retribuční procesy, projednaly 4 581 případů, vynesly 88 rozsudků smrti, udělily 81 doživotních trestů a 1 751 dočasných trestů vězení. Osvobozeny bylo 288 obžalovaných. Ostatní případy byly předány řádným soudům nebo vyřízeny jiným způsobem, např. zastavením trestního řízení. Národní soud započal první soudní přelíčení teprve začátkem roku 1946. In: STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945–1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2003. ISBN 80-86224-33-3. S. 7, 11–12, 45. V rámci tzv. retribučního soudnictví bylo odsouzeno 29 864 osob, z toho k trestu smrti 778 lidí. Komunisté však po únoru 1948 obnovili působnost dekretů a soudili podle nich do konce prosince téhož roku. Tento krok komunisté zdůvodňovali tak, že chtěli napravit nedostatky, které úmyslně způsobila justice ovládaná národními socialisty. V rámci obnovené retribuční tresty bylo odsouzeno 1244 občanů. In: KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Poznávání komunistické minulosti. Brno: Barrister & Pincipal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. S. 11.

v Československu oficiálně neexistovali političtí vězni.²⁷¹ Z pohledu politických vězňů představovali retribuční vězni kategorii lidí, od kterých je oddělovaly mnohé věci: odlišné hodnotové preference, zkušenosti a zážitky z minulosti, odpor k nacismu a fašismu. Postavení retribučních vězňů ve výkonu trestu bylo lepší než postavení vězňů politických. Retribuční vězni pracovali v administrativě, kuchyni nebo zastávali funkce lékařů, ošetřovatelů. Tyto pozice poskytovaly vězňům určitou moc a různé výhody.²⁷² Převažující názor politických vězňů na retribuční vězně byl takový, že považovali jejich potrestání za oprávněné a jejich vztah k nim byl ve velké míře opovrhující. Obě skupiny vězňů se navzájem stranily a panovaly mezi nimi napjaté vztahy.²⁷³

Po roce 1948 prošlo československé vězeňství řadou změn, jejichž hlavním inspiračním vzorem se stal Sovětský svaz. Od přelomu let 1948/1949 začaly některá zařízení zanikat, měnila se podoba soudních věznic a trestnic. V Praze vznikají první věznice Státní bezpečnosti, která si od roku 1949 buduje vlastní vězeňskou síť k čemuž využívá i soudní věznice.²⁷⁴ Došlo k postupné centralizaci vězeňského systému, jeho politizaci a přenesení pod jednu správní instituci. Kromě toho došlo k unifikaci právních předpisů. Mezi klíčová trestní zařízení, která spadala pod správu ministerstva spravedlnosti, patřily Pankrác, Mírov, Il'ava, Leopoldov, Plzeň-Bory, Valdice a Pardubice.²⁷⁵

Většina vězňů strávila alespoň část svého pobytu ve věznici Pankrác. Tato věznice sloužila nejen jako místo pro vyšetřovací vazby osob obžalovaných z protistátních trestných činů, ale v roce 1949 zde bylo zřízeno vazební oddělení pro krajské velitelství Státní bezpečnosti v Praze. Pankrácká věznice se v mnoha vzpomínkách vězňů objevovala, zejména kvůli popravišti, kde byly ukončeny životy mnoha lidí zapojených do protikomunistických aktivit, ale i zcela nevinných obětí. Mezi nejznámější osoby, které byly na pankráckém popravišti popraveny, patří politička JUDr. Milada Horáková,

²⁷¹ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 24.

²⁷² PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnaní se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Edice a studie Státního oblastního archivu v Litoměřicích, svazek 5. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-907464-9-7. S. 69.

²⁷³ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945–1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2003. ISBN 80-86224-33-3. S. 8, 142, 145.

²⁷⁴ JANÁK, Dušan. *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955: sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.-29.11.2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0974*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2001. ISBN 80-86224-28-7. S. 14–16.

²⁷⁵ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 28.

kteřá se objevovala ve vzpomínkách různých politických vězňů.²⁷⁶ Všichni odsouzení v kauze Oskar Krause a spol. byli aspoň jednou v této věznicí. Přeci jenom odtud byli po obdržení svého rozsudku posíláni do dalších nápravných zařízení.

Věznice Mírov patří k nejmenším věznicím v České republice. Než byl hrad využíván jako věznice bylo zde středisko olomouckých biskupů a později arcibiskupů. Mírov je vězením od roku 1761, kdy zde byla zřízena trestnice pro provinilé kněze.²⁷⁷ Během druhé světové války zde byly vězněny osoby z protinacistických organizací. Několik let zde fungoval také tábor nucené práce. Do tohoto tábora byli lidé umístováni jen na základě zákona č. 247/1948 Sb.²⁷⁸ a jednalo se o lidi, kteří v pohledu režimu byli jen potencionálně nebezpeční. Tábor vznikl na jaře roku 1949 a zrušen byl na jaře 1951.²⁷⁹ Oskar Krause v této věznicí pobýval od 16. října 1951 do 11. února 1953 poté, co byl přemístěn z věznice v Ostravě.²⁸⁰ Do věznice Mírov byl umístěn také odsouzený Vlastimil Krejčí, který si v této věznicí odpykával trest od 14. dubna 1955 do 7. února 1956. Do této věznice byl přemístěn z věznice Ročov.²⁸¹ Posledním z řad odsouzených, kteří strávili nějaký čas v této věznicí byl Josef Vodhánil, který byl 23. května 1952 přemístěn z věznice Plzeň-Bory.²⁸²

Věznice Iľava vznikla přebudováním kláštera, který zde vznikl z původně gotického hradu. V období druhé světové války zde byl zřízen koncentrační tábor pro odpůrce tehdejšího režimu. V říjnu roku 1952 se dostala pod správu MNB. Lze konstatovat, že tato věznice se od ostatních vězeňských zařízení lišila zacházením s vězni, jelikož na základě výpovědí vězňů se dovídáme, že dozorcí i náčelník s vězni zacházeli slušně. Stejně jako Leopoldov se i Iľava nacházela na Slovensku.²⁸³ Na nějaký čas zde byl umístěn Josef Vodhánil, který do věznice dorazil z Mírova ve dne 2. června 1955.²⁸⁴

²⁷⁶ JANÁK, Dušan. *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945-1955: sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.-29.11.2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0974*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2001. ISBN 80-86224-28-7. S. 14-16. S. 40-42.

²⁷⁷ MASAŘÍK, František. *Tábor nucené práce Mírov*. Prokop TOMEK (editor). Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-724-1. S. 12.

²⁷⁸ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 54-56.

²⁷⁹ MASAŘÍK, František. *Tábor nucené práce Mírov*. Prokop TOMEK (editor). Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-724-1. S. 11-14.

²⁸⁰ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

²⁸¹ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

²⁸² Tamtéž

²⁸³ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 61-62.

²⁸⁴ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

Pevnost Leopoldov, kterou nechal vybudovat císař Leopold I. jako ochranu před osmanskými Turky v této době sloužila jako místo pro umístování politických vězňů.²⁸⁵ Pevnost je vybudována ve tvaru šesticípé hvězdy. Kapacita věznice byla postupně překračována. Běžně se tak stávalo, že v cele, která byla určena pro 18 osob, byla naplněna až 48 osobami²⁸⁶ Od roku 1951, kdy pevnost převzalo MNB, se Leopoldov stal zařízením s nejkřutějšími podmínkami.²⁸⁷ Oskar Krause byl do Leopoldova převezen 11. února 1953 a zůstal zde až do svého propuštění.²⁸⁸ Začátkem roku 1952 sem byl z ÚNZ Ostrov přemístěn Vlastimil Krejčí.²⁸⁹ Z Il'avy byl dne 24. ledna 1957 do Leopoldova přemístěn Josef Vodhánil.²⁹⁰

Věznice Plzeň-Bory je známá svým specifickým uspořádáním. V době, kdy se věznice stavěla byl využit model Jeremyho Benthama²⁹¹, jehož hlavní myšlenkou je, aby odsouzenec mohl být neustále sledován, aniž by to tušil. Tato věznice je všem známa popravou, která se zde 21. června 1949 vykonala. Tohoto dne zde byl popraven generál Heliodor Píka.²⁹² Vlastimil Krejčí byl do Plzně přemístěn z Litoměřic dne 17. srpna 1950.²⁹³ Z Písku byl do Plzně přemístěn Josef Vodhánil, který se ve zdejší věznici nacházel od 13. října 1951 do 23. května 1952.²⁹⁴

Věznice Valdice patří mezi nejstarší a největší věznice v Československu. Tato věznice bývá občas označována jako Kartouzy podle kartouzského kláštera, který zde byl umístěn.²⁹⁵ Tento klášter nechal roku 1627 založit Albrecht z Valdštejna.²⁹⁶ Věznice Valdice je známa případem Josefa Toufara, který zde byl v roce 1950 vyšetřovateli StB ubit.²⁹⁷ Z kauzy Oskar Krause a spol. nebyl nikdo umístěn do věznice ve Valdicích.

²⁸⁵ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 57.

²⁸⁶ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Útěk z Leopoldova: věznice, odboj, doba : padesátá léta v Československu*. Historie. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3224-9. S.31–42.

²⁸⁷ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 57.

²⁸⁸ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

²⁸⁹ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

²⁹⁰ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

²⁹¹ Model Panptikon

²⁹² PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 42–44.

²⁹³ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

²⁹⁴ Tamtéž

²⁹⁵ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 49.

²⁹⁶ ŠÁMAL, Petr. *Jak se žije za zdi Valdic: zpovědi nejtěžších zločinců i odborného personálu v nejstřeženější kartuziánské věznici*. Praha: Naše vojsko, 2019. ISBN 978-80-206-1810-8. S. 7.

²⁹⁷ KÝR, Aleš; KAFKOVÁ, Alena a KLIPCOVÁ, Barbora. *Kartouza ve Valdicích - uzamčený svět*. Část II., Historie věznice 1857–2007. V Jičíně: Regionální muzeum a galerie, 2007. ISBN 978-80-254-0402-7. S. 2–26.

Ženy byly umisťovány do jiných věznic než muži. Většina odsouzených žen byla na nějaký čas umístěna do pardubické věznice. Od května roku 1949 byly Pardubice využívány jako trestní ústav, avšak o tři roky později byly do věznice umisťovány ženy s nejvyššími tresty odnětí svobody.²⁹⁸ Ženy, které byly odsouzeny za svou politickou činnost bydlely samostatně v budově B, které se přezdívá tzv. hrad.²⁹⁹ Tomáš Bursík v knize, *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe!* popisuje běžný den pardubické věznice: „Den v pardubické věznici začínal poměrně záhy, budíček byl v pět hodin. Následoval nástup, jehož doba do značné míry závisela na inteligenci dozorců a na tom, za jak dlouho se jim vězeňkyně podařilo spočítat. Další pravidelný nástup se uskutečňoval v podvečer. Mimo to se nástupy děly při mimořádných událostech. Vězeňkyně se musely smířit rovněž s tím, že značnou část svého života za zdmi věznice byly nuceny strávit ve frontách: na jídlo, v umývárkách u toalet apod.“³⁰⁰ Zdenka Krauseová, jediná žena odsouzená v kauze Oskar Krause a spol., byla přemístěna do Pardubic dne 8. dubna 1952. Otázka ženského vězení v době komunismu je široké téma. O tom, v jakých podmínkách musely ženy žít, jaké potupné zacházení musely snášet se dozvídáme z pamětí těch, které se nebály o této zkušenosti promluvit. Jednou z nich byla i Dagmar Šimková, která ve své knize *Byly jsme tam taky* líčí svůj nelehký život, který byl ovlivněn vězněním v době komunismu. Někteří se možná domnívají, že ženy měly ve vězení lehčí podmínky než muži, jelikož by přece nikdo takové surové praktiky nepáchal na ženě. Je to však omyl a na ženách se dopouštěli sexualizovaného násilí.³⁰¹ Ženy byly ponižovány za své ženství i za to, že se v tak těžkých podmínkách snažily nějakým způsobem zkrášlit a udržovat upravené.³⁰² Běžně se stávalo, že se několik desítek minut domáhaly možnosti jít na záchod, když to bylo mimo striktně stanovenou dobu. Neměly dostatek toaletních potřeb, dámských vložek, toaletního papíru a mnoho dalšího na co jsme v běžném životě zvyklí a považujeme to za samozřejmost.³⁰³

²⁹⁸ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 28.

²⁹⁹ NOVOTNÁ, Kateřina. *Politické procesy 50. let – kauza Otakar Vrbenský a spol.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2024. S. 83.

³⁰⁰ BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času – Ale ne sebe!: životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 15. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006. ISBN 80-86621-25-1. S. 32.

³⁰¹ ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. 7. vyd. Praha: Monika Le Fay, 2015. ISBN 978-80-905589-1-5. S. 25.

³⁰² Tamtéž, s. 33.

³⁰³ BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času – Ale ne sebe!: životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 15. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006. ISBN 80-86621-25-1. S. 38.

Nejenom věznicе sloužily k nápravě odsouzených. Pro tento účel byl vytvořen také systém pracovních táborů, ve kterých vězni a vězenkyně byli využíváni jako levná, dostupná a početná síla pro plnění centrálně plánované ekonomiky. Tato zařízení, známá v roce 1949 jako trestanecké tábory (TPT) vznikly na místech, kde dříve fungovaly tábory pro německé válečné zajatce.³⁰⁴ V komunistickém Československu byly TNP zřizovány dle zákona č. 247/48 Sb. o táborech nucené práce. Bylo pravidlem, že tyto tábory se zřizovaly v blízkosti průmyslových podniků, dolů a všude tam, kde byla potřeba levná pracovní síla.³⁰⁵ Tábory byly zřizovány v regionech jako Jáchymov, Slavkovsko a Příbramsko.³⁰⁶ Vězni odsouzení československými soudy začali být do těchto oblastí přiváděni od března 1949.³⁰⁷ V roce 1950 došlo ke zrušení zákona č. 247/48 Sb., ale provoz táborů byl nadále možný díky přímým ustanovením Trestního zákona správního a Trestního zákona. V květnu 1951 byly TNP převzaty do správy MNB s výjimkou TNP Mírov a Vojna. Nápravně pracovní tábory (NPT) byly v provozu od roku 1949 do roku 1962. Tyto tábory by se daly z technického hlediska³⁰⁸ srovnávat s nacistickými koncentračními tábory.³⁰⁹ Práce byla považována za výchovný nástroj zaměřený na nápravu vězňů, zejména těch odsouzených za kriminální zločiny.³¹⁰ Podle zdravotního stavu byli vězni rozdělováni do kategorií: I. odsouzení schopní těžké fyzické práce, II. odsouzení schopní průměrné fyzické práce a III. odsouzení schopní pouze lehké fyzické námahy.³¹¹ Nejvyšší představitelé KSČ byli přesvědčeni, že je nutné udržet utajení jednotlivých táborů i jejich stavů. Dne 15. června 1949 byla zřízena samostatná Stanice SVS Ostrov, která podléhala přímo velitelství SVS v Praze.³¹²

Vlastimil Krejčí byl dvakrát umístěn do ÚNZ Ostrov.³¹³ Dalším z odsouzených v kauze Oskar Krause a spol., který byl také přemístěn do ÚNZ Ostrov byl Miloš

³⁰⁴ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 63.

³⁰⁵ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-2977-5. S. 6.

³⁰⁶ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 63.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 37.

³⁰⁸ Tábory sestávaly z dřevěných baráků, obehnaných dvojitém plotem z ostnatého drátu a prostor střežily strážní věže.

³⁰⁹ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-2977-5. S. 6.

³¹⁰ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 28.

³¹¹ BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-22-9. S. 36.

³¹² Tamtéž, s. 46.

³¹³ Poprvé sem byl přemístěn dne 25. 8. 1951 a podruhé v roce 1953.

Duchan.³¹⁴ Od 28. července 1950 zde výkon trestu trávil i Václav Vozáb.³¹⁵ Stejně tak Bohumil Novák byl umístěn do ÚNZ Ostrov.³¹⁶ Rudolf Čapek sem byl přemístěn přímo z věznice Pankrác dne 25. května 1950.³¹⁷ Posledním zde umístěným byl Jiří Janda.³¹⁸ Vlastimil Krejčí byl také třikrát umístěn v NPT Opava. Přerušovaně tady trávil dobu od 7. února 1956 do 22. června 1959.³¹⁹ Václav Vozáb byl přemístěn dne 3. března 1960 do NPT Bytíz.³²⁰

V rámci výkonu trestu mohly být osoby za různé činy disciplinárně trestány. To byl případ i Oskara Krause, který byl potrestán 17. března 1952 měsícem zastavení výhod za to, že měl nepořádek na pracovišti. Dá se předpokládat, že ani ve výkonu trestu nepodlehł nátlaku na převýchovu. Svědčí o tom to, že byl znovu kázeňsky potrestán 1. září 1954 za zpěv duchovní hudby s ostatními odsouzenými.³²¹ V srpnu roku 1955 byl potrestám deseti dny samovazby, protože se zúčastnil vzpoury v NPT Leopoldov. O této stávce hovořil ve sbírce Paměť národa František Černý, který se sám vzpoury neúčastnil, jelikož byl do Leopoldova umístěn až v roce 1956: „*Vězni se spojili ke stávce proti děsivým stravovacím a ubytovacím podmínkám. Stávka neměla obdoby v historii vězeňství v ČR ani ve světě. Všichni vězni zahájili hladovku a odmítli chodit do práce i na vycházky. Zpráva o jejich protestu se dostala i do vysílání Svobodné Evropy. Reakce vedení věznice a bachařů byla krutá. Na cely vtrhli dozorcí ozbrojení samopaly a psovodi s vlčáky. Vězně vyhnali na chodbu, kde je přinutili svléct se do naha, a sebrali jim všechno včetně tabáku a léků. Vězni pak museli vynést z cel slamníky, podhlavníky a příkrývky, takže mohli ležet jen na prknech. Z každé společné cely odvedli několik vězňů na novou samovazbu, cestou i při rozdělování na samotky je bili obušky a kopali do nich. Po sedmi dnech tak vězně donutili, aby svůj protest vzdali.*“³²²

Někteří odsouzení začali bojovat o nápravu již během výkonu trestu ve vězeňských zařízeních. Existovalo několik zákonných prostředků na to, jak se osvobodit z výkonu trestu. Buď si odsouzený odpykal celý trest, který mu byl soudem uložen, byl

³¹⁴ Miloš Duchan sem byl přemístěn z věznice v Písku dne 10. 8. 1951.

³¹⁵ NA, fond SSNV, Praha – Václav Vozáb, os. spis, nezprac.

³¹⁶ Konkrétně dne 27. 7. 1950.

³¹⁷ NA, fond SSNV, Praha – Rudolf Čapek, os. spis, nezprac.

³¹⁸ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³¹⁹ Tamtéž

³²⁰ NA, fond SSNV, Praha – Václav Vozáb, os. spis, nezprac.

³²¹ NA, fond SSNV, Praha – Oskar Krause, os. spis, nezprac.

³²² ČERNÝ, František. *Paměť národa* [online]. [vid. 12. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.memoryofnations.sk/cs/cerny-frantisek-20150524-0>

podmínečně propuštěn se zkušební lhůtou nebo mu byl výkon trestu přerušen. Další možností byla hromadná amnestie udělená prezidentem republika nebo individuální milost.³²³ Příbuzní odsouzených osob nebo sami vězni mohli během jejich výkonu trestu podávat žádosti o milost, i když jim zpravidla nebylo vyhověno. Milada Duchanová podávala žádost, aby jejímu synovi byl milostí prezidenta prominut nebo snížen trest. Krajský osud v Praze v neveřejném zasedání dne 18. května 1954 žádost zamítl.³²⁴ O rok později Milada Duchanová podala další žádost o milost. Krajský soud v Praze ji však dne 14. června 1955 znovu zamítl.³²⁵ Jaroslava Pušová podala žádost, aby byl milostí prezidenta republiky Václavu Vozábovi prominut trest. Nejvyšší soud v Praze v neveřejném zasedání dne 11. listopadu 1954 žádost zamítl.³²⁶ Matka Rudolfa Čapka, Terezie Čapková, podala žádost o milost, ve které uvedla, že její syn je jí jedinou oporou ve stáří. Ministr spravedlnosti, Dr. Václav Škoda, navrhnul prominutí zbytku trestu i trestu peněžitého pod podmínkou, že do pěti let ode dne rozhodnutí nebude odsouzen pro jakýkoliv trestný čin proti republice.³²⁷ Prezident republiky, uživ svého práva udíletí milosti ve věcech trestních, prominul rozhodnutím ze dne 26. listopadu 1954 Rudolfu Čapkovi zbytek trestu odnětí svobody a vedlejší peněžitý trest pod podmínkou, že do pěti let ode dne rozhodnutí nebude odsouzen pro jakýkoliv trestní čin proti republice.³²⁸ Oskar Leo Krause podal žádost, aby jeho matce byl milostí prezidenta prominut zbytek trestu nebo případně trest snížen. Krajský soud v Praze v neveřejném zasedání dne 15. dubna 1955 žádost zamítl.³²⁹ Rodiče Vlastimila Krejčího, Josef a Marie, žádali, aby byl milostí prezidenta republiky prominut nebo případně snížen trest jejich synovi. Krajský soud v Praze dne 2. srpna 1955 v neveřejném zasedání rozhodl tak, že žádost se zamítla.³³⁰ Emilie Vodhánilová podala další žádost o milost, avšak Krajský soud v Praze v neveřejném zasedání dne 14. srpna 1956 žádost zamítl.³³¹

Dne 13. října 1956 podal Vlastimil Krejčí návrh na obnovu trestního řízení a tento svůj návrh odůvodnil tím, že se stal obětí „agenta-provokátéra“, že před Státní

³²³ BURSÍK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav, eds. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. ISBN 978-80-7516-006-5. S. 457.

³²⁴ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³²⁵ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

³²⁶ Tamtéž

³²⁷ Archiv kanceláře prezidenta republiky, Praha, fond KPR, T (tajné), T 4539/54, k. 97 – žádost o milost, Rudolf Čapek

³²⁸ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³²⁹ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

³³⁰ Tamtéž

³³¹ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

bezpečností vypovídal proti pravdě pod nátlakem a kdyby tyto okolnosti byly známy Státnímu soudu, bylo by rozhodnutí o vině a trestu jiné.³³² Dne 5. listopadu 1956 byla generální prokuraturou předložena Nejvyššímu soudu v Praze k dalšímu řízení žádost Vlastimila Krejčího.³³³ Od 4. ledna 1957 se Vlastimil Krejčí nacházel ve věznici č. 2 v Praze. Dne 5. února 1957 byla žádost o obnovu trestního řízení postoupena Krajskému soudu v Praze k dalšímu řízení.³³⁴ Krajský soud v Praze projednal ve veřejném zasedání konaném dne 2. prosince 1958 návrh na povolení obnovy trestního řízení a návrh zamítl.³³⁵ Proti usnesení Krajského soudu v Praze podal Vlastimil Krejčí stížnost. Nejvyšší soud projednal po slyšení generálního prokurátora v neveřejném zasedání dne 11. března 1959 stížnost Vlastimila Krejčího a rozhodl, že se zamítá. I proti tomuto usnesení podal Vlastimil Krejčí stížnost, a to ihned při veřejném zasedání, aniž by ji však blíže zdůvodnil. Nejvyšší soud neshledal stížnost odsouzeného Vlastimila Krejčího důvodnou a zamítl ji.³³⁶

Ze všech odsouzených v kauze Oskar Krause a spol. byl prvním propuštěným na svobodu Jiří Janda. Stalo se tak 21. dubna 1951.³³⁷ Rudolf Čapek byl propuštěn na svobodu dne 21. prosince 1954.³³⁸ Krajský soud v Karlových Varech rozhodl ve veřejném zasedání dne 19. února 1957, že odsouzený Bohumil Novák se podmíněčně propustil z výkonu trestu. Zkušební doba se stanovila na 8 let.³³⁹ Bohumil Novák byl propuštěn na svobodu 21. února 1957.³⁴⁰ Dne 30. června 1959 byl Josef Vodhánil přemístěn do věznice č. 2 v Praze. Krajský soud v Praze se ve veřejném zasedání konaném dne 10. července 1959 ve věznici č. 2 v Praze usnesl, že odsouzený Josef Vodhánil se podmíněčně propustil.³⁴¹ Do věznice č. 2 v Praze byla Zdenka Krauseová přemístěna 28. října 1959. Dne 6. listopadu 1959 byla Krajským soudem v Praze podmíněčně propuštěna³⁴² Na svobodu byl Oskar Krause propuštěn 10. května 1960 v rámci amnestie prezidenta

³³² NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³³³ Tamtéž

³³⁴ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

³³⁵ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³³⁶ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

³³⁷ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³³⁸ Tamtéž

³³⁹ NA, fond SSNV, Praha – Bohumil Novák, os. spis, nezprac.

³⁴⁰ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³⁴¹ Podle § 351/1 tr. č. ve vztahu k § 33 tr. zák. z trestu odnětí svobody v trvání 16 let, jehož polovinu odpykal si dne 25. 10. 1958 a jehož zbytek činí 6 let, 3 měsíce a 15 dnů. Podle § 34/1 tr. zák. stanovila se zkušební doba na 7 let.

³⁴² Podle § 351/1 tr. ř. ve vztahu k § 33 tr. zák. z trestu odnětí svobody v trvání 18 let, jehož polovinu si odpykala 21. 10. 1958 a jehož zbytek činí 7 let, 11 měsíců a 15 dnů. Zkušební doba se stanovila podle § 34/1 tr. zák. na 8 let.

republiky ze dne 9. května 1960. Ve stejný den a v rámci stejné amnestie byl propuštěn i Miloš Duchan, Václav Vozáb a Vlastimil Krejčí.³⁴³

Propuštění na svobodu pro politické vězně neznamenal konec šikany, jelikož nadále žili s cejchem „protistátního zločince“ a byla na ně zaměřena pozornost StB.³⁴⁴

3.6 Amnestie a rehabilitace

Amnestie

Pro politické vězně, kteří byli často nespravedlivě odsouzeni na základě vykonstruovaných obvinění znamenala amnestie v mnoha případech jen podmíněné prominutí trestu, jelikož nad nimi stále visela hrozba návratu do vězení.³⁴⁵ Amnestie je právní akt výkonné moci, jeden z korektivů v trestním právu podobný zmírnění tvrdostí zákona v jiných oblastech práva. Amnestie má různé formy, jako jsou abolice³⁴⁶, agraciace³⁴⁷ a rehabilitace³⁴⁸. Cílem amnestie je zmírnit jak samotný trest, tak i jeho negativní dopady na amnestované osoby a jejich okolí, přičemž to zahrnuje i rodinné příslušníky, přátele a další blízké osoby.³⁴⁹ Její význam spočívá v humanizaci trestního práva a poskytování amnestovaným šance na nápravu a znovu začlenění do společnosti.³⁵⁰ Amnestie, která je rozhodnutím prezidenta republiky, je obecně závazným normativním aktem, tj. pramenem práva.³⁵¹ Oproti tomu milost je individuálním aktem aplikace práva, tedy rozhodnutím v oblasti justice. Další rozdíl mezi amnestií a milostí spočívá v tom, že amnestie může být podmíněna splněním specifických kritérií stanovených pro její adresáty, a bez jejich splnění nemůže být realizována.³⁵² V průběhu zkoumaného období zůstala amnestie výhradně v pravomoci prezidenta jako hlavy státu. Ačkoli u tří amnestijních rozhodnutí³⁵³ je uvedeno, že amnestie byla udělena rozhodnutím

³⁴³ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

³⁴⁴ BURSÍK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav, eds. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. ISBN 978-80-7516-006-5. S. 15.

³⁴⁵ Tamtéž

³⁴⁶ Rozhodnutí o zahájení či zastavení trestního stíhání.

³⁴⁷ Prominutí celého nebo části trestu.

³⁴⁸ Odstranění následků trestu, což znamená zahlazení odsouzení

³⁴⁹ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 277.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 278.

³⁵¹ Od roku 1960 je publikován ve Sbírce zákonů

³⁵² BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 285.

³⁵³ Z 4. 5. 1953, 9. 5. 1955 a 1. 12. 1957.

prezidenta republiky a vlády, tento krok nevedl k žádné změně v rámci kompetencí ústavních orgánů.³⁵⁴ Amnestie v souvislosti s politickými procesy v ČSR byly právně podloženy především ústavním zákonem č. 150/1948 Sb., známým jako Ústava 9. května. Amnestie mohla být vyhlášena různými způsoby, ale aby se stala závaznou, muselo být rozhodnutí prezidenta republiky vyjádřeno písemně a řádně publikováno.³⁵⁵ V období mezi lety 1948–1960 vyhlásili prezidenti celkem šest amnestií. Dvě v roce 1948 a další v letech 1963, 1955, 1957 a 1960.³⁵⁶ Amnestie do roku 1960 původně nebyly určeny k zmírnění postihu politických oponentů, ale postupem času, zejména po smrti Josifa Vissarionoviče Stalina³⁵⁷ se jejich účel začal měnit.³⁵⁸

První významnou amnestií ve zkoumaném období byla amnestie, kterou dne 19. června 1948 udělil prezident Klement Gottwald. Tuto amnestii lze považovat za akt vydaný u příležitosti jeho nástupu do funkce. Měla podobu abolicie i agraciace a vztahovala se na delikty, za které byl uložen trest odnětí svobody v délce nejvýše jednoho roku nebo peněžitý trest.³⁵⁹ Tato amnestie byla většinou pozitivně přijata propuštěnými vězni a jejich rodinami, avšak kritika se objevila kvůli jejímu rozsahu, který vylučoval politické vězně.³⁶⁰

Další významnou amnestií během období politických procesů byla amnestie vyhlášená prezidentem Antonínem Zápotockým a vládou dne 4. května 1953. Tato amnestie byla vyhlášena při nástupu Antonína Zápotockého do funkce prezidenta a v preambuli byla odůvodněna několika faktory³⁶¹. Amnestie zahrnovala všechny tři formy: abolicie, agraciace i rehabilitaci. Týkala se pouze méně závažných politických deliktů, promíjela vedlejší peněžité tresty do 20 000 Kčs a náhradní tresty na svobodě za uložené peněžité tresty, nápravná opatření³⁶², tresty odnětí svobody v délce do jednoho roku a snižovala tresty přesahující jeden rok o jednu třetinu. Z tohoto rozhodnutí byli

³⁵⁴ Vláda byla v těchto případech zmíněna, protože se podílela na udělování amnestie v případě správních deliktů, přičemž trestní a správní amnestie byly uvedeny v jednom společném dokumentu.

³⁵⁵ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 286–288.

³⁵⁶ Jedna týkající se civilního trestního práva a druhá vojenského práva.

³⁵⁷ J. V. Stalin zemřel 5. března 1953.

³⁵⁸ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 292.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 293.

³⁶⁰ Tamtéž s. 294.

³⁶¹ a) zajistit jednotu lidu a jeho oddanost republice, tj. zabránit mocenským sporům a napětí v kruzích establishmentu i ve společnosti, stabilizovat situaci a zajistit plynulý přechod nejvyšších funkcí do rukou jiných nositelů, (b) poskytnout provinilcům možnost k nápravě.

³⁶² Včetně tábora nucených prací dle § 36 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákoníku, tam ale po odpykání.

vyloučeni ti, kteří byli odsouzeni v rámci retribučního soudního řízení. Tato amnestie byla nejrozsáhlejší amnestií v tomto období.³⁶³

Třetí amnestií ve zkoumaném období byla amnestie vyhlášená prezidentem republiky a vládou dne 9. května 1955.³⁶⁴ Amnestie zahrnovala jak amnestii prezidenta republiky o soudně trestních deliktech, tak amnestijní usnesení vlády týkající se přestupků. Prezident touto amnestií amnestoval vězně, včetně politických ve formě abolice, agraciace a rehabilitace. U abolice se amnestie vztahovala na osoby odsouzené k peněžitému trestu do 5000 Kčs, k trestům nápravně výchovných opatření nebo k odnětí svobody do dvou let. Doživotní tresty byly podle IV. článku tohoto amnestijního předpisu transformovány na trest odnětí svobody v délce trvání 20 let. Pro politické vězně byla tato amnestie zklamáním, protože vzhledem k rychlým změnám v mezinárodním kontextu, zejména v Sovětském svazu, očekávali širší amnestii.³⁶⁵ Tato amnestie se vztahovala na odsouzené Vlastimila Krejčího a Oskara Krause, kterým touto amnestií byl trest odnětí svobody v trvání na doživotí snížen na dobu 25 let.³⁶⁶

Amnestie vyhlášená v roce 1957 prezidentem republiky a vládou měla podobné odůvodnění jako amnestie z roku 1955. Tato amnestie byla oznámena po nástupu Antonína Novotného do funkce prezidenta, přičemž nebyla odůvodněna oslavou nástupu do funkce, ale spíše jako výraz jednoty lidu a příležitosti pro osoby, na něž se amnestie vztahovala, k nápravě. Amnestie z roku 1957 zahrnovala abolicí pro trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, stanoví-li za ně zákon trest odnětí svobody do tří let nebo pro přestupky, když o nich měl řízení konat prokurátor nebo soud. Byla rovněž uplatněna agraciace u trestů nápravného opatření, peněžitých trestů do 5000 Kčs, trestů odnětí svobody podmíněně odložených a trestů odnětí svobody do tří let. Trestné činy proti základům republiky, vyzvědačství, retribuční, proti životu a zdraví byly tresty zkráceny pouze o šest měsíců.³⁶⁷ Amnestie z roku 1957 se vztahovala na odsouzené Vlastimila Krejčího, Oskara Krause, Bohumila Nováka, Josefa Vodhánila, Václava Vozábu, Zdenku Krauseovou a Miloše Duchana. Odsouzeným se touto amnestií prominul peněžitý trest.³⁶⁸

³⁶³ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 295–297.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 297.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 298–301.

³⁶⁶ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac.

³⁶⁷ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 302–306.

³⁶⁸ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

Další vydanou amnestií ve zkoumaném období bylo rozhodnutí prezidenta republiky Antonína Novotného a vlády ze dne 9. května 1960. Tato amnestie oproti přechozím amnestiím měla několik specifík. Byla poprvé publikována ve Sbírce zákonů místo v Úředním listu, což podtrhuje její význam. Tento akt se také stal předznamenáním pro rekodifikaci trestního práva, který nastal v 60. letech 20. století. Amnestie z roku 1960 byla zaměřena na dekriminální a depenilizaci některých činů a jejich zmírnění ještě před přijetím nových právních předpisů. Tento akt také představoval výjimečný moment, kdy bylo amnestijní rozhodnutí přímo zaměřeno na politické vězně. Amnestie byla vyhlášena u příležitosti 15. výročí konce druhé světové války a dělila se na tři části, přičemž každá měla své výjimky. Amnestie zahrnovala agraciaci, kdy prezident prominul tresty odnětí svobody nebo zbytky trestů s podmínkou, že se deset let nedopustí úmyslného trestného činu, osobám, které se dopustily trestných činů proti republice. Politickým vězňům byla poskytnuta šance na reintegraci, ale byli podrobena přísnému probačnímu režimu. Amnestie z roku 1960 rovněž zahrnovala abolicí, jež se týkala trestního stíhání pro trestný čin opuštění republiky spáchaný přede dnem amnestijního rozhodnutí proti osobám, které pod vlivem nepřátelské propagandy bez povolení opustili území republiky. Ačkoliv byla tato amnestie považována za nejrozsáhlejší ve zkoumaném období, její rozsah byl srovnatelný s amnestií z roku 1955.³⁶⁹ Tato amnestie se vztahovala na odsouzené Václava Vozábu, Vlastimila Krejčího, Oskara Krause a Miloše Duchana. Všem byl prominut zbytek trestu odnětí svobody pod podmínkou, že se během deseti let nedopustí úmyslného trestného činu a zároveň jim byl prominut vedlejší trest ztráty čestných práv občanských.³⁷⁰

I když byli vězni amnestováni, zůstávali v očích společnosti stále považováni za zločince, protože amnestie pouze zrušila trest, nikoli rozsudek ani občanskoprávní odpovědnost. Při propuštění z vězení musel každý vězeň podepsat dokument, ve kterém se zavázal, že nebude sdílet své zkušenosti z vězení s nikým, a byl důrazně varován před jakýmkoliv pokusy o veřejná vystoupení. Pracovníci StB navíc pečlivě sledovali aktivity propuštěných vězňů a do jejich řad nasazovali agenty, kteří monitorovali jejich chování. Návrat do svobodného života po propuštění z vězení byl mnohem obtížnější, než by se na první pohled mohlo zdát. Propuštění vězni byli šokováni změnami, které se už staly

³⁶⁹ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 306–311.

³⁷⁰ NA, fond SProk, Praha, sp. zn. PSt I 138/50, nezprac.

běžnými pro ostatní obyvatele³⁷¹ V každodenním životě byli nejen oni, ale i jejich rodiny stigmatizováni a někdy i diskriminováni. Reintegrace propuštěných politických vězňů byla stranickým vedením ztížena, a to i v praktických oblastech jako byl problém se získáním nebo udržením bydlení. Mnozí, kteří byli uvězněni jako mladí lidé nebo studenti, se po propuštění nemohli vrátit ke svému studiu, a pro mnoho z nich bylo zakázáno vykonávat práci odpovídající jejich kvalifikaci. Většina propuštěných pracovala v dělnických profesích.³⁷²

V roce 1961 prezident republiky, Antonín Novotný, udělil milost pro některé odsouzené z kauzy Oskar Krause a spol. Dne 5. května byla milost udělena Bohumilu Novákovi, dne 11. května Josefu Vodhánilovi a dne 17. května Zdence Krauseové. Všem byl prominut dosud neodpykaný zbytek vedlejšího trestu ztráty čestných práv občanských.³⁷³

V roce 1965 prezident Antonín Novotný vydává další amnestii. Tato amnestie zde dne 9. května podle článku VIII. odst. 1 promíjela zbytek zkušební doby osobám: Václav Vozáb, Miloš Duchan, Oskar Krause a Vlastimil Krejčí.³⁷⁴

Rehabilitace

Pro politické vězně, kteří čelili nezákonným procesům a represím, znamená rehabilitace nejen zrušení trestu a zahlazení odsouzení, ale také morální satisfakci a naději na plnohodnotný návrat do společnosti. Rehabilitace v právním kontextu označuje proces zahlazení odsouzení a jeho následků s cílem navrátit odsouzenému jeho občanskou čest a bezúhonnost. Existuje několik typů rehabilitace, mezi které patří soudní rehabilitace³⁷⁵, rehabilitace ze zákona a rehabilitace formou prezidentské milosti. Hlavním cílem rehabilitace je navrátit odsouzenému jeho původní právní postavení a pomoci mu v jeho reintegraci do společnosti. Na rozdíl od Sovětského svazu, kde již v roce 1953 začaly první rehabilitace, pokračovaly v mnoha zemích, včetně Československa, i v roce 1954

³⁷¹ Např. nové peníze, zrušení třetí třídy ve vlacích, nebo nová móda

³⁷² PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 278–287.

³⁷³ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac – rozhodnutí o milosti.

³⁷⁴ Tamtéž

³⁷⁵ Soudní rehabilitace se zaměřuje na nápravu nespravedlivých odsouzení a vyrovnání s křivdami, které byly způsobeny „nezákonným“ odsouzením. In: BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 315.

politické procesy, i když se již v této době objevovaly zprávy o porušování zákonných postupů v těchto procesech.³⁷⁶

Prvním krokem k rehabilitacím, a spíše pokusem o ně, byla činnost Barákovy rehabilitační komise, kterou vedl náměstek předsedy vlády Rudolf Barák. Tato komise měla za úkol přezkoumat některé soudní případy od roku 1948, přičemž cílem bylo zhodnotit výši trestu. Komise, známá jako komise A, se zaměřovala pouze na vybrané případy, a to pod pečlivým dohledem státních orgánů a s přísnou tajností. Většina členů komise se sama na politických procesech podílela. Zpráva Pillerovy komise, která hodnotila činnost Barákovy komise, kritizovala její práci jako nelegitimní a zdůraznila, že se nejednalo o skutečnou rehabilitaci nebo objektivní analýzu nezákonností, ale spíše o politické uzavření této záležitosti, jak bylo nařízeno politbyrem. Komise nakonec uznala, že za všechny nezákonné procesy byl odpovědný Rudolf Slánský, který byl obviněn z implementace nezákonných metod a pokračování v těchto praktikách i po svém zatčení. Komise dospěla k závěru, že Slánský a jeho skuteční spojenci byli oprávněně zatčeni, souzeni a potrestáni jako nepřátelé strany, lidu a republiky. Na jaře 1956 byla vytvořena komise C, jejímž úkolem bylo prověřit případ Rudolfa Slánského, přičemž zřízení komise navrhl Antonín Novotný, který vyjádřil názor nepochybovat o vině Slánského. Výsledky komise C v podstatě vedly k dalšímu prohloubení obvinění Slánského a dalších osob z tzv. centra.³⁷⁷

Antonín Novotný, již jako prezident republiky, inicioval vznik druhé komise zaměřené na rehabilitace, která byla ustavena 30. srpna 1962. V jejím čele stál tajemník ÚV KSČ Drahomír Kolder. Komise byla vytvořena pod tlakem jak propuštěných politických vězňů v rámci první vlny amnestií, tak jejich rodinných příslušníků, a také na základě ohlasů ze zahraničí, zejména ze sjezdu sovětských komunistů v říjnu 1961. Hlavním úkolem komise bylo prozkoumat případy, které neřešila první komise, a dokončit stranické rehabilitace. Výsledkem její práce, kterou v dubnu 1963 schválil Ústřední výbor KSČ, byla soudní rehabilitace komunistických funkcionářů, přičemž téměř všichni byli plně rehabilitováni. Současně byla vznesena obvinění proti několika vedoucím činitelům Státní bezpečnosti a vysoce postavených funkcionářů justice, avšak

³⁷⁶ BURSÍK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav, eds. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. ISBN 978-80-7516-006-5. S. 14–15.

³⁷⁷ Tamtéž, s.15.

nikoliv proti politickým činitelům. Hlavním viníkem byl označen ministr spravedlnosti Alexej Čepička a jeho ministerstvo.³⁷⁸

Třetí rehabilitační komise, známá jako Barnabitská podle místa svého zasedání, bývalého kláštera barnabitek, byla ustavena v roce 1963. V jejím čele stál Josef Lenárt, který byl později vystřídán Vladimírem Kouckým. Komise se zaměřila především na přezkoumání procesů se slovenskými buržoazními nacionalisty. Nakonec byla jejich obvinění zrušena, což bylo v rozporu s původním očekáváním, neboť Antonín Novotný počítal s opačným závěrem komise.³⁷⁹

V reakci na předchozí rehabilitace se skupina bývalých politických vězňů rozhodla založit novou organizaci, která se později stala známou jako Klub 231. Jedním z hlavních programových cílů organizace byla právě soudní rehabilitace.³⁸⁰

Druhá vlna rehabilitací byla zahájena Pillerovou komisí, která byla ustavena v dubnu 1968. Předsedou této komise byl Jan Piller a tajemníkem Karel Kaplan³⁸¹. Jejím hlavním úkolem bylo prověřit nezákonnosti politických procesů z let 1949–1954 a zjistit, proč byly rehabilitace tak dlouho odkládány. Komise získala přístup k dříve nedostupným materiálům a její výsledky přinesly významné informace o politických procesech 50. let. Původní úkol komise, vymezený Ústředním výborem KSČ, byl zaměřen pouze na rehabilitaci deseti bývalých funkcionářů, avšak komise rozšířila svou činnost na analýzu příčin těchto procesů a návrhy opatření pro budoucnost. Po srpnových událostech 1968 se však práce komise rozdělila na dvě období. V prvním období byla mezi jejími členy shoda, avšak po srpnu 1968 došlo k názorovým rozporům, zejména v otázce, zda zveřejnit celý obsah zprávy, kterou komise měla již připravenou pro plánovaný XIV. mimořádný sjezd KSČ, ve které se komise chystala odhalit celou pravdu, nebo ji předložit pouze straně. Konečné schválení zprávy bylo odloženo, a v dubnu 1969 byla komise rozpuštěna. I přesto byla na základě její práce v roce 1970 zpráva zveřejněna v zahraničí, a teprve

³⁷⁸ BURSÍK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav, eds. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. ISBN 978-80-7516-006-5. S. 16.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 17.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 17.

³⁸¹ Právě v této funkci se Karel Kaplan dostal k rozsáhlým archivním materiálům o represích a brutalitě, kterou předtím sám jako komunista považoval za legitimní. Po tíhou těchto zjištění postupně změnil svůj postoj k režimu a v roce 1972 byl ze strany vyloučen. Za čtyři roky emigroval a začal tyto informace zveřejňovat a stal se z něho přední autor a znalec problematiky politické perzekuce 50. let. Členství v komunistické straně bylo klíčovým momentem jeho života. In: HIMMEROVÁ, Kristýna. *Nejkrutější byly politické procesy. Karel Kaplan pak začal věci vidět jinak*. Paměť národa, 2023 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://magazin.pametnaroda.cz/doba/perzekuce-komunisty/nejkrutejsi-byly-politicke-procesy-karelkaplan-pak-zacal-veci-videt-jinak>

v roce 1990 se dostala do veřejného prostoru v Československu. Pillerova komise nakonec skončila bez výrazného výsledku a její činnost byla KSČ hodnocena jako neproduktivní a její zpráva byla považována za útok proti straně.³⁸²

Souběžně s činností Pillerovy komise byly na začátku března 1968 zahájeny práce na přípravě rehabilitačního zákona, přičemž názory na jeho podobu se lišily.³⁸³ S účinností od 1. srpna 1968 byl přijat zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, který však nevyhovoval očekáváním bývalých politických vězňů, kteří požadovali širší, plošnou rehabilitaci. I po invazi vojsk Varšavské smlouvy rehabilitace pokračovaly, ale zásadní změnu přinesl až zákon č. 70/1970 Sb., který změnil a doplnil původní zákon. Tento nový zákon prakticky uzavřel cestu k efektivní rehabilitaci až do roku 1990.³⁸⁴

Ve dnech 12. a 13. května 1969 proběhlo podle zákona č. 82/1968 Sb. přezkumné řízení ohledně rozsudku bývalého Státního soudu ze dne 14. května³⁸⁵ ve spojení s rozsudkem Nejvyššího soudu z 28. března 1951.³⁸⁶ Zvláštní senát Krajského soudu v Praze byl složen z předsedy Dr. Antonína Josky a soudců Dr. Josefa Zázvorky a Dr. Stanislava Klímy. Ohledně obviněných Vlastimila Krejčího, Miloše Duchana, Bohumila Nováka, Rudolfa Čapka, Václava Vozába, Josefa Vodhánila a Jiřího Jandy byly rozsudky zrušeny.³⁸⁷ V. Krejčí, B. Novák, M. Duchan, V. Vozáb a J. Janda byli zproštěni obžaloby.³⁸⁸ Ohledně Josefa Vodhánila byl rozsudek zrušen v celém rozsahu a trestní stíhání zastaveno. Oskar Krause a Zdenka Krauseová byli vyloučeni k samostatnému projednání.³⁸⁹ Soud prokázal, že činnost všech obviněných byla zcela vědomě a záměrně vyprovokována a řízena pracovníky ministerstva vnitra, zejména orgánem pod pseudonymem Kamil Svoboda. Bylo zjištěno, že tento příslušník MV, vlastním jménem Adolf Kotous, pod určitým nátlakem a pohrůžkami nutil obviněné k jmenovaným dílčím jednáním, které obvinění v důsledku nezákonných vyšetřovacích metod, zejména formou psychického a fyzického nátlaku údajně přiznali a podepsali ve formě vyšetřovacích protokolů, z nichž bylo potom zkonstruováno trestní oznámení,

³⁸² BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 323–326.

³⁸³ Tamtéž, s. 326.

³⁸⁴ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 289.

³⁸⁵ Sp. zn. Or I/III 37/50.

³⁸⁶ Č. j. To X 85/50.

³⁸⁷ Podle § 15 odst. 1 písm. a, b, c, d, zákona č. 82/68.

³⁸⁸ Podle § 17 odst. 2 zákona č. 82/68 Sb. z důvodů § 226 písm. b tr. ř.

³⁸⁹ Podle § 23 odst. 1 tr. ř.

obžaloba a rozsudek bývalého Státního soudu. Tohoto přezkumného řízení se však Bohumil Novák již nedožil, jelikož po svém propuštění v roce 1956 krátce po svých třicátých narozeninách zemřel.³⁹⁰

Ve dne 11. října 1974 proběhlo přezkumné řízení obviněných Oskara Krause a Zdenky Krauseové. Senát Krajského soudu v Praze byl složen z předsedy JUDr. Antonína Josky a soudců Ireny Hrubé a JUDr. Václavy Vrecionové. Pro obviněnou Zdenku Krauseovou se rozsudek bývalého Státního soudu v Praze ze dne 14. června 1950 ve spojení s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. března 1951 zrušil v celém rozsahu³⁹¹ U obviněného Oskara Krause byl rozsudek zrušen ve výroku o vině zločinem velezrady³⁹² Částečně byl rozsudek u Krauseho zrušen ve výroku o vině zločinem vyzvědačství³⁹³ a v celém výroku o trestu. Oba původní rozsudky byly ohledně obou obviněných ve výroku o vině zločinem velezrady zrušeny z toho důvodu, že učiněná zjištění původního rozsudku bývalého Státního soudu ve spojení s rozsudkem Nejvyššího soudu vycházela z neúplných a tím i nesprávných zjištění. Oskar Krause byl však uznán vinným ze zločinu vyzvědačství,³⁹⁴ jelikož z výsledků dokazování bylo bezpečně prokázáno, že obviněný Oskar Krause pomáhal Josefu Plzákovi v jeho odchodu mimo území republiky. Jelikož byl zrušen celý výrok o trestu, byl obviněnému za nezměněný výrok o vině za zločin vyzvědačství uložen trest odnětí svobody v trvání 10 let.³⁹⁵ Soud nemohl v dalším trestním řízení pokračovat, protože se na toto jednání vztahovalo rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii v čl. III z 23. února 1973.³⁹⁶

Na základě odvolání obviněného Oskara Krause, Nejvyšší soud ČSSR usnesením z 28. února 1975³⁹⁷ výrokovou část rozsudku ohledně vyzvědačství zrušil a Krajskému soudu v Praze uložil, aby ji v rozsahu zrušení znovu projednal a rozhodl. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 25. dubna 1975 byl zrušen celý výrok o vině zločinem vyzvědačství a za tentýž zločin byl obviněnému znovu uložen trest odnětí svobody

³⁹⁰ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – rozsudek přezkumného řízení, 17 Tr 256/68.

³⁹¹ Podle § 15 odst. 1 písm. b zákona č. 82/68 Sb. ve znění zákona č. 70/70

³⁹² Podle § 1 odst. 1 písm. c, odst. 2 písm. a, odst. 3 písm. b, odst. 2 písm. d.

³⁹³ Podle § 5 odst. 2 písm. d zákona č. 231/48 Sb.

³⁹⁴ podle § 5. odst. 1 citovaného zákona

³⁹⁵ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – rozsudek přezkumného řízení, Tr 322/69.

³⁹⁶ Amnestie prezidenta republiky nařizuje, aby proti osobám, které přede dnem tohoto rozhodnutí bez povolení opustily území republiky a tím spáchaly trestný čin podle § 109 tr. zákona bylo trestní stíhání zastaveno. Toto rozhodnutí se vztahuje i na všechny formy účasti na spáchání trestného činu podle § 109 tr. zák.

³⁹⁷ Sp. zn. I Tor 1/75

v trvání deseti let.³⁹⁸ Nejvyšší soud ČSSR k dalšímu odvolání obviněného zrušil napadený rozsudek usnesením z 19. května 1975³⁹⁹ a vrátil věc Krajskému soudu v Praze k novému projednání a rozhodnutí. Další rozsudek Krajského soudu v Praze byl vydán dne 18. května 1976. Byl zrušen celý výrok o vině zločinem vyzvědačství a jednání obviněného posouzeno jako spolčení k trestnému činu vyzvědačství⁴⁰⁰ a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání sedmi let a propadnutí jmění, které obviněný získal do právní moci původního rozsudku.⁴⁰¹ Do tohoto rozsudku podal obviněný, Oskar Krause opět odvolání. Usnesením Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 7. června 1977 byl rozsudek zrušen. Věc byla opět vrácena Krajskému soudu v Praze, aby ji znovu projednal a rozhodl. Krajský soud v Praze rozhodl ve veřejném zasedání dne 13. května 1978 v senátě složeném z předsedy JUDr. Antonína Josky a soudců JUDr. Ruggero Titta a JUDr. Petra Zavřela o návrhu Oskara Krause na provedení přezkumného řízení podle zákona o soudní rehabilitaci tak, že rozsudek bývalého Státního soudu ze dne 14. června 1950 se zrušuje⁴⁰² jako vadný ve výroku o vině zločinem vyzvědačství⁴⁰³ Obviněný Oskar Krause v té době již zemřelý byl však vinen, že umožnil nebo usnadnil činnost Josefu Plzákovi, jehož cílem bylo vyzvídat státní tajemství.⁴⁰⁴ Byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání sedmi let.⁴⁰⁵ Období normalizace nebylo příznivě nakloněno k nápravě křivd z 50. let, a proto byl Oskar Krause plně rehabilitován až ve třetí vlně rehabilitací.

Třetí vlna rehabilitací začala po roce 1989 a byla realizována na základě zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, přijatého 23. dubna 1990. Jeho hlavním cílem bylo napravit křivdy a poskytnout náhradu za způsobené škody lidem, kteří byli nezákonně odsouzeni. Vzhledem k vysokému věku většiny politických vězňů bylo potřeba rehabilitaci provést co nejrychleji, a proto byla zvolena cesta rehabilitace ex lege, tedy ze zákona, i když komunisté navrhovali soudní přezkum jednotlivých případů nebo udělování milostí prezidentem. Účel zákona byl definován v jeho úvodu a zahrnoval zrušení odsuzujících soudních rozhodnutí za činy v rozporu s demokratickými principy,

³⁹⁸ Podle § 5 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.

³⁹⁹ Sp. zn. I Tor 18/75.

⁴⁰⁰ Podle § 105 odst. 2 tr. zák. s použitím § 16 odst. 1 tr. zák. a byl mu za to s použitím § 40 odst. 1 uložen trest odnětí svobody v trvání sedmi let a propadnutí jmění, které obviněný získal do právní moci původního rozsudku.

⁴⁰¹ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV. – rozsudek přezkumného řízení, Tr 322/69.

⁴⁰² Podle § 15 odst. 1 písm. b zákona č. 82/68 Sb. ve znění zákona č. 70/70 Sb.

⁴⁰³ Podle § 5 odst. 1, 2 písm. d zákona č. 231/48 Sb.

⁴⁰⁴ Tímto spáchal za použití § 16 odst. 1 tr. zákona trestný čin vyzvědačství podle § 105 odst. 2 tr. zák. a byl odsouzen podle § 105 odst. 2 tr. zák. za použití § 40 odst. 1 tr. zák.

⁴⁰⁵ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac. – rozsudek přezkumného řízení, Tr 322/69.

rychlé přezkoumání případů nezákonně odsouzených osob, odstranění nepřiměřených represí a zajištění rehabilitace a odškodnění pro tyto osoby. K 1. říjnu 1992 bylo v Československu podle § 2 zákona č. 119/1990 Sb. rehabilitováno celkem 255 399 osob. Podle § 4 cit. zákona bylo navrženo přezkumné řízení pro 2 216 osob. Podle § 20 cit. zákona bylo rehabilitováno 174 osob a podle § 30 odst. 2 cit. zákona bylo rehabilitováno dalších 75 osob. Soudní rehabilitace pokračovaly i po tomto datu.⁴⁰⁶

Josef Vodhánil byl také plně rehabilitován až po roce 1989. Krajský soud v Praze dne 13. února 1992 v senátě složeném z předsedy JUDr. Ladislava Součka a soudců JUDr. Heleny Řičicové, Naděždy Kučerové, Oldřicha Kuřáka a Jaroslavy Tučkové, rozhodl tak, že Josef Vodhánil byl zproštěn obžaloby pro trestný čin velezrady⁴⁰⁷ Oskar Krause byl Krajským soudem v Praze dne 2. dubna 1992, v senátě složeném z předsedy JUDr. Ladislava Součka a soudců JUDr. Heleny Řičicové, Gity Zenkerové, Jitky Čermákové a Anny Fibrové, zproštěn obžaloby⁴⁰⁸ pro trestný čin velezrady⁴⁰⁹

Většina nymburských perzekuovaných se plné rehabilitace dočkala v roce 1968. Manželé Krauseovi a Josef Vodhánil si na svou plnou rehabilitaci museli ještě několik let počkat. Stejně jako Bohumil Novák se ani Oskar Krause a Josef Vodhánil své plné rehabilitace nedožili. Dne 21. září 1994, Středisko pro dokumentaci protiprávnosti režimu vydalo dokumentaristickou zprávu ohledně kauzy Oskar Krause a spol.: „*Činnost všech obviněných, většinou členů strany národně socialistické, byla záměrně vyprovokována a řízena pracovníky ministerstva vnitra, zejména orgánem pod pseudonymem Kamil Svoboda „Běďa“.* Tento příslušník ministerstva vnitra pohrůžkami nutil obviněné k dílčím jednáním, které potom pod vlivem fyzického a psychického nátlaku přiznali a podepsali ve vyšetřovacím protokolu.“⁴¹⁰ Vzpomínkou na odsouzené v kauze Oskar Krause a spol. zůstává pamětní deska umístěná od 24. května 2004 na nymburské sokolovně. Pamětní desku navrhl Josef Matyáš a sochu zhotovil sochař Olbram Zoubek.⁴¹¹

⁴⁰⁶ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. S. 336–339.

⁴⁰⁷ Podle § 1 odst. 1 písm. c, odst. 2, odst. 3 písm. b zák. č. 231/48 Sb.

⁴⁰⁸ Podle § 226 písm. b tr, ř.

⁴⁰⁹ Podle § 1 odst. 1c, odst. 2 a vyzvědačství podle § 5 odst. 1, 2d zák. č. 231/48 Sb.

⁴¹⁰ NA, fond StS, Praha, sp. zn. Or I/III 37/50, nezprac – dokumentaristická zpráva Střediska pro dokumentaci protiprávnosti komunistického režimu

⁴¹¹ *Nymburský deník*, 2004, roč.1, č. 120. ISSN 1213-527.

4 Závěr

Tato práce si kladla za cíl přiblížit čtenáři konkrétní případ politické perzekuce, známý jako „Akce Nymburk“, a zasadit jej do širšího rámce politických procesů, které byly v Československu realizovány po roce 1948. Případ „Akce Nymburk“, jak byl označen StB, představuje příklad regionálního politického procesu, v němž se lokální aktéři stali obětí širšího represivního mechanismu. Tento proces nejen dokládá, jak byl komunistický režim ochoten použít prostředky vysoce problematické z hlediska právního i morálního, ale také poukazuje na úlohu StB jako hlavního nástroje k udržení moci.

Na základě studia archivních materiálů, uložených v ABS a NA, a vydané literatury mohu konstatovat, že tuto skupinu lze označit za odbojovou. U některých členů lze doložit reálné aktivity namířené proti režimu. Tato iniciativa byla však poměrně brzy narušena působením „agenta-provokátéra“, který postupně skupinu zcela ovládl a vytvořil její konečnou podobu. Další fungování skupiny již bylo z větší části řízeno zvenčí a výsledkem cílené provokace. Do čela „protistátní“ skupiny byl dosazen Oskar Krause. Ten se stal centrální postavou celého skupiny, zejména díky své dřívější politické angažovanosti ve straně národních socialistů a kontaktům s „agentem-chodcem“ Josefem Plzákem. Osoby obviněné spolu s ním byly do případu vtaženy na základě jejich osobních či profesních vztahů, dřívějšího členství ve straně národních socialistů či sokolské organizaci, a především díky aktivitám „agenta-provokátéra“ Adolfa Kotouse. Právě postava „agenta-provokátéra“ sehrála klíčovou roli v rozvinutí a zdokumentování údajné ilegální činnosti této skupiny. Adolf Kotous, vystupující pod krycím jménem Kamil Svoboda, přiměl různými metodami obviněné k jednání, které následně sloužilo jako důkaz o existenci a činnosti „protistátní skupiny“. Bez jeho cíleného působení by zřejmě nikdy nedošlo k tak rozsáhlému případu, což potvrzuje i samotná StB, která přiznala nedostatečnou operativní přípravu případu a nepřiměřenost zásahu.⁴¹²

V rámci kauzy Oskar Krause a spol. bylo 14. května 1950 odsouzeno 9 osob. Tresty odnětí svobody se pohybovaly v rozmezí od 18 měsíců po doživotí. Délka odnětí svobody se u jednotlivých měnila během výkonu trestu. Dělo se tak v důsledku amnestií nebo milostí prezidenta republiky. Poslední z odsouzených byli propuštěni v rámci amnestie v roce 1960. Po propuštění se snažili dosáhnout soudní rehabilitace. Většina

⁴¹² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV – závěrečná zpráva.

perzekuovaných se plné rehabilitace dočkala již v roce 1968. Manželé Krauseovi a Josef Vodhánil byli plně rehabilitováni až po roce 1989. Bohumil Novák, Oskar Krause a Josef Vodhánil se svých rehabilitací nedožili. Na osudu Bohumila Nováka, který zemřel krátce po svých třicátých narozeních, se zřetelně odráží krutost a tvrdost výkonu trestu, jaký byl politickým vězňům ukládán

Kauza se také ukázala jako důkaz proměny systému v 50. letech – od politicky motivovaného stíhání elit k pronásledování obyčejných občanů. Většinu osob spojovalo členství v národně socialistické straně, v sokolském hnutí nebo jen místo bydliště či zaměstnání. Některé osoby spojovalo také přátelství s Oskarem Leo Krausem. Klíčovým faktorem pro zásah StB byly zejména jejich styky s Josefem Plzákem, který se v závěru svého života stal „agentem-chodcem“. I když se jedná o kontroverzní postavu s kriminální minulostí, jeho aktivity reflektují atmosféru doby a způsob, jakým fungovala protikomunistická odbojová činnost. Jeho účast v celé kauze připomíná, že hranice mezi „obětí“ a „pachatelem“ nebyly v tehdejší době vždy jednoznačné a že ani na straně stíhaných nešlo výhradně o morální čistotu politický odpor.

Předmětem mého výzkumu se stali také soudci, prokurátoři a vyšetřovatelé, kteří se zabývali kauzou Oskar Krause a spol. Přesná identifikace se podařila u 14 osob. Pro svou práci jsem zvolila 7 z nich, kteří v průběhu kauzy sehrály zásadní roli. Analýza těchto osob ukazuje určité společné rysy, ale zároveň i specifické profesní a osobní osudy. Většina z nich pocházela ze skromných rodinných poměrů, často bez vyššího formálního vzdělání. Jejich profesní dráha začínala v nižších technických nebo manuálních profesích jako holič, zámečnick, řezník nebo traktorista. Příslušnost ke Komunistické straně Československa sehrála v jejich kariérním postupu zásadní roli. Ideologická loajalita byla často zdůrazňována v jejich kádrových posudcích jako klíčová přednost. Někteří, jako Adolf Kotous, představovali zcela odlišný typ, člověka s kriminální minulostí, jehož služeb systém účelově využil při rozpracování vykonstruovaných kauz jako agent-provokatér. Jiní, jako Zdeněk Bláha nebo Jaroslav Martinů, naopak prošli plnohodnotnou služební dráhou, během níž zastávali významné funkce. Jaroslav Martinů a Karel Sirotek se dokonce v pozdější fázi své kariéry přesunuli z kontrarozvědky do rozvědky a působili jako starší referenti na rezidenturách v Berlíně a ve Vídni. Lze předpokládat, že se ve výkonu své práce osvědčili a v době, kdy jiní byli nuceni skončit, oni přešli do rozvědky. Většina z nich ukončila službu bez výraznějších skandálů,

mnohdy plynule přešla do důchodu nebo do jiných státních struktur. Výjimku tvoří Adolf Kotous, který byl od začátku kriminálník a jeho působení u StB vyústilo v emigraci a definitivní odchod mimo struktury režimu. Do této skupiny pachatelů patří i představitelé justiční moci, soudce Gustav Kremlička a prokurátor Karel Sadil. Oba se aktivně podíleli na represivních složkách státního aparátu počátku 50. let, konkrétně na půdě Státního soudu a Státní prokuratury v Praze. Kremličkův případ je přitom obzvlášť výmluvný. Ačkoliv působil v justici již od 30. let, přežil období protektorátu i únor 1948, reorganizace v roce 1957 ukončila jeho kariéru bez nabídky dalšího uplatnění. Ani dlouholetá praxe a loajalita ho nechránily před odsunem. O Karlu Sadilovi se sice dochovalo méně informací, ale jeho působení na VI. oddělení Státní prokuratury, zaměřeném na sabotáže v průmyslu, jej zřetelně řadí mezi aktivní vykonavatele státní politiky trestní represe v době nejtvrdějšího stalinismu. Analýza ukazuje, že „pachatelé“ v rámci politických procesů nebyli jednolitou skupinou. Šlo o různorodé osobnosti s odlišnými motivacemi i osobními osudy, které však spojovala služba represivnímu aparátu komunistického státu, ať už z přesvědčení, z oportunistu, či prostě touhy po jistotě a kariérním postupu. Systém je přijal, využil a v některých případech, jak ukazuje například případ Kremličky, i bez milosti odsunul.

Další možnost výzkumu spočívá v přesnější identifikaci osob, které se na kauze podílely. V rámci dalšího výzkumu se lze také zabývat osudem syna manželů Krauseových. Oskar Leo Krause, který byl v době odsouzení svých rodičů vězněn za pokus přejít státní hranice, se stal součástí jiného politického procesu. Po propuštění z výkonu trestu se postupně vypracoval na ředitele cirkusu a v roce 1969 emigroval do Švýcarska, kde založil galerii.

Případ Oskara Krause a spol. se tak stává nejen příkladem zneužití práva k dosažení politických cílů, ale i mementem proměny společnosti, kde loajalita vůči režimu znamenala životní výhodu a jakýkoli projev nezávislosti mohl být zneužit a tvrdě potrestán. Analýza jednotlivých aktérů – jak obětí, tak pachatelů – ukazuje, že represivní systém byl nejen nástrojem moci, ale i prostorem, kde se střetávaly osobní motivace, strach, ideologie i touha po postavení. Tento případ podtrhuje nutnost dále zkoumat konkrétní příběhy a pochopit, jak se velká historie otiskla do malých lidských osudů

Použité prameny a literatura

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

Archivní soubor Personální spisy ministerstva vnitra

Fond Bezpečnostní spisy po roce 1945

Fond Kádrové rozkazy

Fond Ministerstvo spravedlnosti ČSR

Fond Osobní evidenční karty příslušníků ministerstva vnitra

Fond Správa rozvědky SNB

Sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V)

Sbírka Svazky tajných spolupracovníků

Archiv kanceláře prezidenta republiky

Národní archiv

Fond Správa Sboru nápravné výchovy

Fond Státní prokuratura

Fond Státní soud Praha

Tištěné prameny

KRAUSE, Oskar Leo. *Snad jsem nezabloudil: vzpomínky na posledních 60 let*. Pfäffikon: Rosch Verlag, 2008. ISBN 3-908022-40-1.

ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. 7. vyd. Praha: Monika Le Fay, 2015. ISBN 978-80-905589-1-5.

Dobový tisk

Nymburský deník, 2004, roč.1, č. 120. ISSN 1213-527.

Zákony

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv* [online]. 1948, částka 18 [vid. 15. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>

Literatura

BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3.

BOBEK, Michal (ed.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

BREJCHOVÁ, Veronika. *Politické procesy s členy tzv. protistátní skupiny MAPÁŽ (1949–1950)*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2015.

BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-22-9.

BURSÍK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav, eds. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. ISBN 978-80-7516-006-5.

BURSÍK, Tomáš; PORTMANN, Kateřina a VILÍMEK, Tomáš, PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020. ISBN 978-80-88292-60-9.

BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času – Ale ne sebe!:* životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 15. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006. ISBN 80-86621-25-1.

CALETKA, Lumír. *Vývoj advokacie v Československu 1918–1989.* Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Praha 2016.

CILEROVÁ, Zuzana. *Politické procesy 50. let. Případ Vlastimila Svárovského.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2024.

DOUBEK, Bohumil a KAPLAN, Karel. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. ISBN 80-902885-8-8.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945–1953: organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek.* Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 16. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. ISBN 978-80-86621-27-2.

GEBAUER František, et al. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Statistický přehled.* Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, Sv. 12. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-24-2.

HUBERT, Ondra. *Činnost vídeňské rezidentury československé rozvědky do roku 1955, sonda do vývoje čsl. Rozvědné služby v letech 1945–1955.* Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno, 2014.

JANÁK, Dušan. *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945-1955: sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28. – 29.11.2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0974.* Opava: Slezské zemské muzeum, 2001. ISBN 80-86224-28-7.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948–1953: zakladatelské období komunistického režimu. 2. část.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25700-3.

KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu. Poznávání komunistické minulosti*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7.

KAPLAN, Karel. *Největší politický proces "M. Horáková a spol."*. 2. vyd. Knihy dokumenty (Doplňek), sv. 5. Brno: Doplňek, 1996. ISBN 80-85765-58-6.

KAPLAN, Karel a PATON, Derek. *Sovětsští poradci v Československu 1949–1956*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Sv. 14. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-26-9.

KOCIAN, Jiří. *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948: organizace, program, politika*. Knihy dokumenty. Brno: Doplňek, 2002. ISBN 80-7239-138-0.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka (ed.). *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*. Praha: Národní archiv, 2005. ISBN 80-86712-32-X.

KÝR, Aleš; KAFKOVÁ, Alena a KLIPCOVÁ, Barbora. *Kartouza ve Valdicích – uzamčený svět. Část II., Historie věznice 1857–2007*. V Jičíně: Regionální muzeum a galerie, 2007. ISBN 978-80-254-0402-7.

MALLOTA Petr a kol. *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu III*. Praha: Academia, Ústav pro studium totalitních režimů, 2024. ISBN 978-80-200-3506-6.

MASAŘÍK, František. *Tábor nucené práce Mírov*. Prokop TOMEK (editor). Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-724-1.

NOVOTNÁ, Kateřina. *Politické procesy 50. let – kauza Otakar Vrbenský a spol.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2024.

PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-2977-5.

PALA, Jakub. *Osoba obhájce v trestním řízení*. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2018.

PEJČOCH, Ivo a TOMEK, Prokop. *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Cheb: Svět křídel, 2010. ISBN 978-80-86808-88-8.

PENČEV, Vladimír Georgiev, RYCHLÍK, Jan. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. 2. rozš. vyd. Praha: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-881-3.

PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1.

PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Edice a studie Státního oblastního archivu v Litoměřicích, svazek 5. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-907464-9-7.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Útěk z Leopoldova: věznice, odboj, doba: padesátá léta v Československu*. Historie. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3224-9.

RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945–1989*. Praha: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6.

SCHOVÁNEK, Radek a ČERNÁ, Aneta. *Zrůdy STB*. INFO.CZ, 6. publikace. V Praze: CMI News, 2022. ISBN 978-80-908344-1-5.

STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945–1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2003. ISBN 80-86224-33-3.

ŠÁMAL, Petr. *Jak se žije za zdmi Valdic: zpovědi nejtěžších zločinců i odborného personálu v nejstřeženější kartuziánské věznici*. Praha: Naše vojsko, 2019. ISBN 978-80-206-1810-8.

TĚTHALOVÁ, Markéta. *Činnost československých tajných služeb v Berlíně v letech 1945–1968*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2022.

TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 3. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001. ISBN 80-902885-0-2.

TOMEK, Prokop. *Na frontě studené války – Československo 1948–1956: výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-14-4.

ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0.

VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena; BABKA, Lukáš a KIPEŤOVÁ, Monika. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I.–II. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8–10. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003–2004. ISBN 80-86621-03-0/80-86621-05-7.

Internetové zdroje

Archiv bezpečnostních složek. *Slovník rozvědné terminologie (I. správa SNB) z roku 1988*. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/pomucky/slovník1s.pdf>

ČERNÝ, František Černý In: *Paměť národa* [online]. [vid. 12. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.memoryofnations.sk/cs/cerny-frantisek-20150524-0>

CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. *Mezi nejzrůdnější agendy StB patřilo vytváření protistátních provokatérů. Zřejmě se inspirovali gestapem, naznačuje publicista*. Český rozhlas, 2023 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné: <https://plus.rozhlas.cz/mezi-nejzrudnejsi-agendy-stb-patrilo-vytvoreni-protistatnich-provokateru-zrejme-8906247>

HANUŠ, Miloš. *Komplikovaný život politického vězně Oskara Krauseho*. Český rozhlas, 2022 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/komplikovany-zivot-politickeho-vezne-oskara-krauseho-8717914>

HIMMEROVÁ, Kristýna. *Nejkrutější byly politické procesy. Karel Kaplan pak začal věci vidět jinak*. Paměť národa, 2023 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://magazin.pametnaroda.cz/doba/perzekuce-komunisty/nejkrutejsi-byly-politicke-procesy-karelkaplan-pak-zacal-veci-videt-jinak>

KRAUSE, Alice. *Naše historie*. Galerie Krause, 2025 [online]. [vid. 11. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.galeriekrause.cz/aboutus.html>

LANGHAMEROVÁ, Miroslava a kol. *Věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín 1940–1945*. Památník Terezín, 2017 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/mp-plzak-josef>

Ottův slovník naučný, sv. II., s. 1056, Praha 1889 [online]. [vid. 12. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:33b52900-e6e4-11e4-a794-5ef3fc9bb22f?page=uuid:47dd1fe0-0b3e-11e5-b562-005056827e51>

RANDÁK, Otakar. *Paměť národa* [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/randak-otakar-1926>

ŘEHOUNEK, Jan. *Vzpomínka na politického vězně, cirkusáka a galeristu Oskara Krauseho*. Novinky.cz, 2018 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/vase-zpravy-vzpominka-na-politickeho-vezne-cirkusaka-a-galeristu-oskara-krauseho-40192971>

STEIN, Ditta. *Němci nás brali jako terče na střelnici, vzpomíná skautský odbojář*. Novinky.cz, 7. 4. 2018 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-otakar-randak-druha-svetova-valka-odboj-nymburk-soveti-okupace-ceskoslovensko-skaut-skautin.A180327_154143_domaci_dtt

Ústav pro studium totalitních režimů. *Informace o organizační struktuře čs. rozvědky*. 1968 [online]. [vid. 21. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/srpen1968/rozvedka/info680417.pdf>

Ústav pro studium totalitních režimů. *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu 1948-1989*. 2025, [online]. [vid. 11. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/historicka-temata/dokumentace-popravenych-politicke-duvody-48-89/>

ŽANTOVSKÁ, Kristina. *Oskar Leo Krause*. Český rozhlas, 2008 [online]. [vid. 16. 3. 2025]. Dostupné z : <https://vltava.rozhlas.cz/oskar-leo-krause-5113608>

Seznam příloh

Příloha 1: Obr. 1: Vězeňská fotografie Oskara Krause, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 2: Obr. 2: Vězeňská fotografie Zdenky Krauseové, zdroj: NA, fond SSNV, Praha – Zdenka Krauseová, os. spis, nezprac.

Příloha 3: Obr. 3: Vězeňská fotografie Oskara L. Krause, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 4: Obr. 4: Vězeňská fotografie Vlastimila Krejčího, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 5: Obr. 5: Vězeňská fotografie Miloše Duchana, zdroj: NA, fond SSNV, Praha – Miloš Duchan, os. spis, nezprac.

Příloha 6: Obr. 6: Vězeňská fotografie Josefa Vodhánila, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 7: Obr. 7: Vězeňská fotografie Václava Vozába, zdroj: NA, fond SSNV, Praha – Václav Vozáb, os. spis, nezprac.

Příloha 8: Obr. 8: Vězeňská fotografie Bohumila Nováka, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 9: Obr. 9: Vězeňská fotografie Rudolfa Čapka, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 10: Obr. 10: Vězeňská fotografie Jiřího Jandy, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 11: Obr. 11: Vězeňská fotografie Josefa Plzáka, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 12: Obr. 12: Adolf Kotous, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-9315 MV.

Příloha 13: Obr. 13: Zdeněk Bláha, zdroj: ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Zdeněk Bláha, arch. č. 4459/27.

Příloha 14: Obr. 14: Jaroslav Martinů, zdroj: ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Jaroslav Martinů.

Příloha 15: Obr. 15: Karel Hobža, zdroj: ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Karel Hobža, arch. č. 1329/24.

Příloha 16: Obr. 16: Karel Sirotek, zdroj: ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Karel Sirotek, arch. č. 5798/24.

Příloha 17: Obr. 17: Pamětní deska obětem politického procesu v Nymburce, foto: autorka

Příloha 18: Obr. 18: Detail pamětní desky v Nymburce, foto: autorka

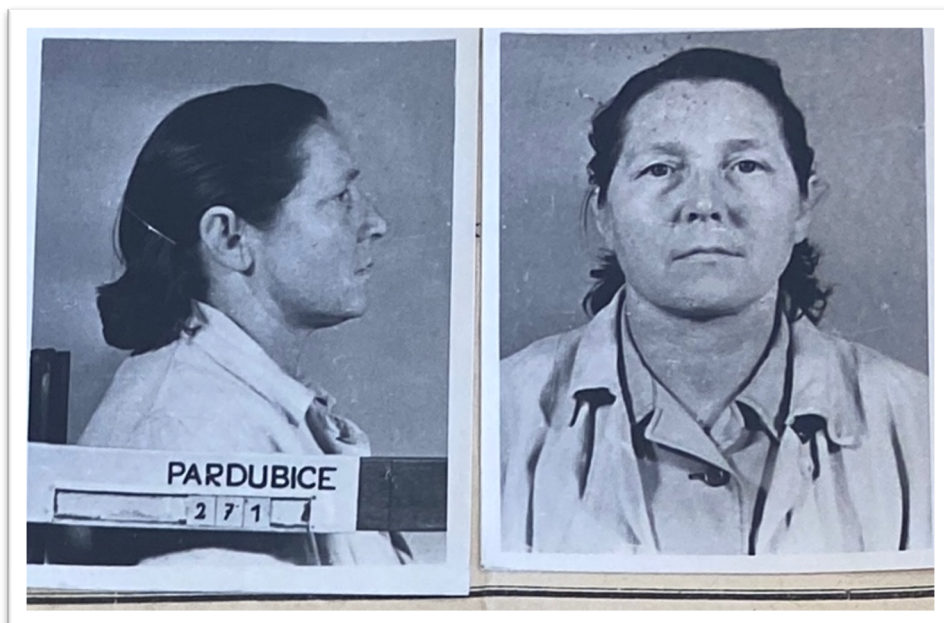
Přílohy

Příloha 1

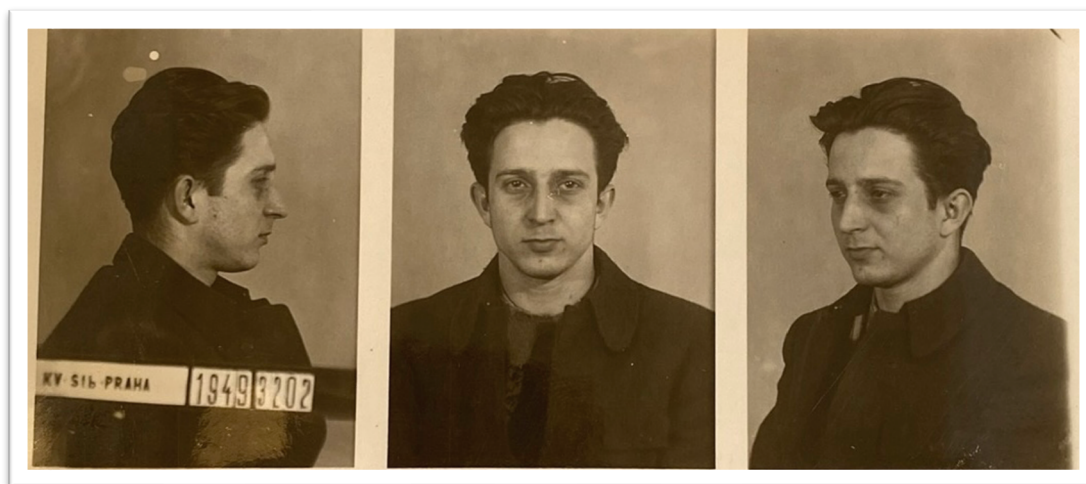
Obr. 19: Vězeňská fotografie Oskara Krause, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 2

Obr. 20: Vězeňská fotografie Zdenky Krauseové, zdroj: NA, fond SSNV, Praha – Zdenka Krauseová, os. spis, nezprac.

Příloha 3

Obr. 21: Vězeňská fotografie Oskara L. Krause, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 4

Obr. 22: Vězeňská fotografie Vlastimila Krejčího, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 5

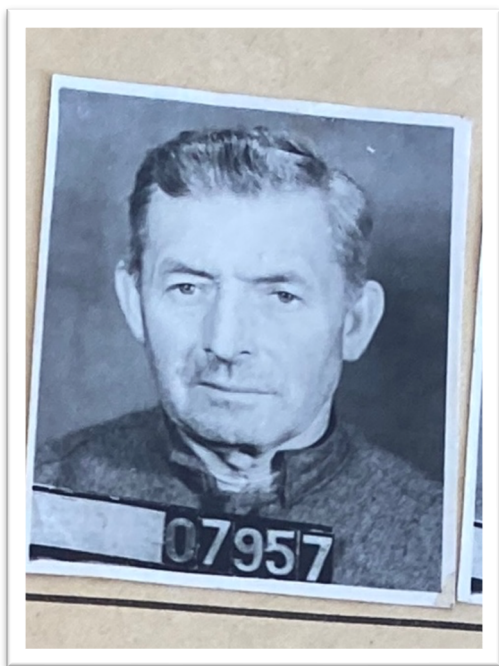
Obr. 23: Vězeňská fotografie Miloše Duchana, zdroj: NA, fond SSNV, Praha – Miloš Duchan, os. spis, nezprac.

Příloha 6

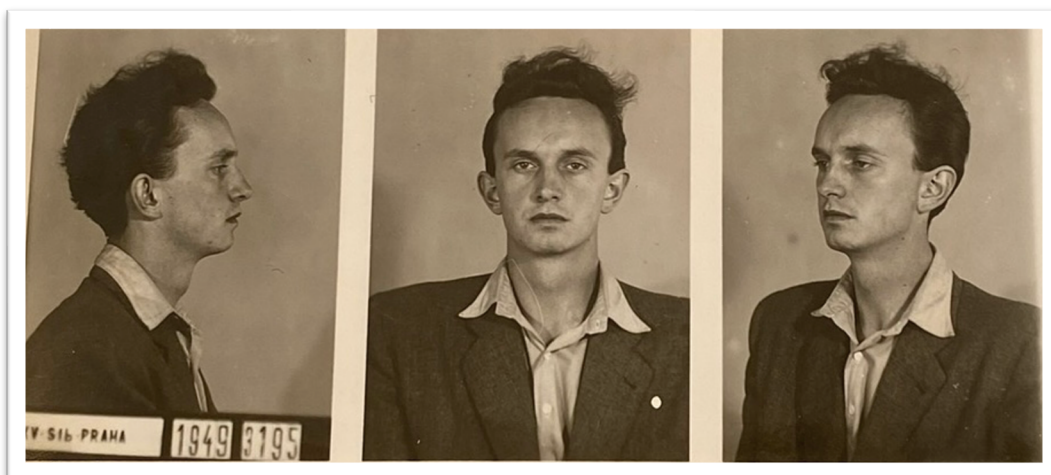
Obr. 24: Vězeňská fotografie Josefa Vodhánila, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 7

Obr. 25: Vězeňská fotografie Václava Vozába, zdroj: NA, fond SSNV, Praha – Václav Vozáb, os. spis, nezprac.

Příloha 8

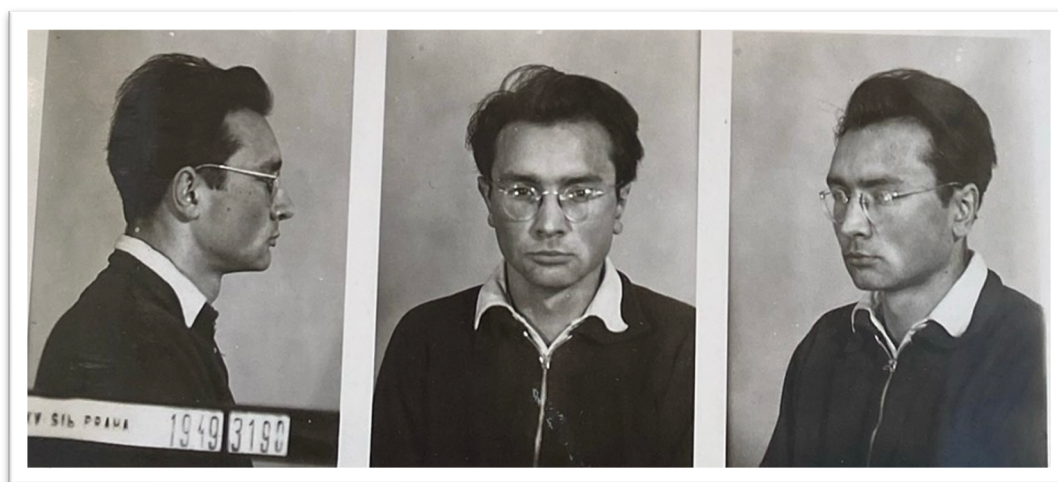
Obr. 26: Vězeňská fotografie Bohumila Nováka, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 9

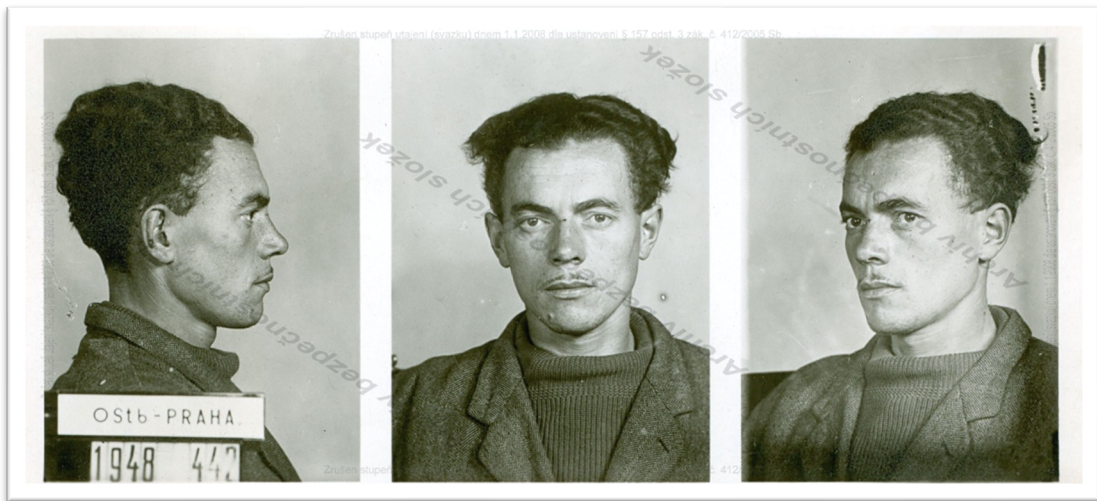
Obr. 27: Vězeňská fotografie Rudolfa Čapka, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 10

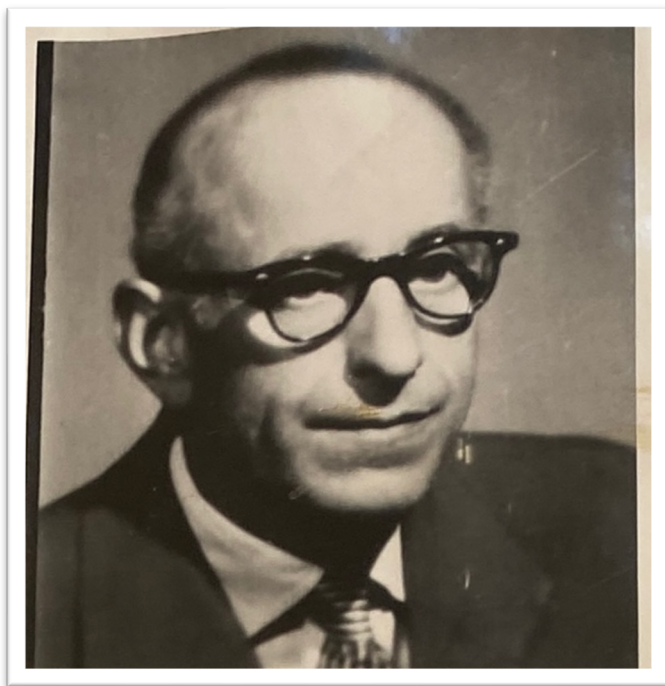
Obr. 28: Vězeňská fotografie Jiřího Jandy, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 11

Obr. 29: Vězeňská fotografie Josefa Plzáka, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-5404 MV.

Příloha 12

Obr. 30: Adolf Kotous, zdroj: ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – Vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-9315 MV.

Příloha 13

Obr. 31: Zdeněk Bláha, zdroj: ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Zdeněk Bláha, arch. č. 4459/27.

Příloha 14

Obr. 32: Jaroslav Martinů, zdroj: ABS, fond Osobní evidenční karty příslušníků MV, evidenční karta Jaroslav Martinů.

Příloha 15

Obr. 33: Karel Hobža, zdroj: ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Karel Hobža, arch. č. 1329/24.

Příloha 16

Obr. 34: Karel Sirotek, zdroj: ABS, fond Personální spisy MV, osobní svazek Karel Sirotek, arch. č. 5798/24.

Příloha 17

Obr. 35: Pamětní deska obětem politického procesu v Nymburce, foto: autorka

Obr. 36: Detail pamětní desky v Nymburce, foto: autorka